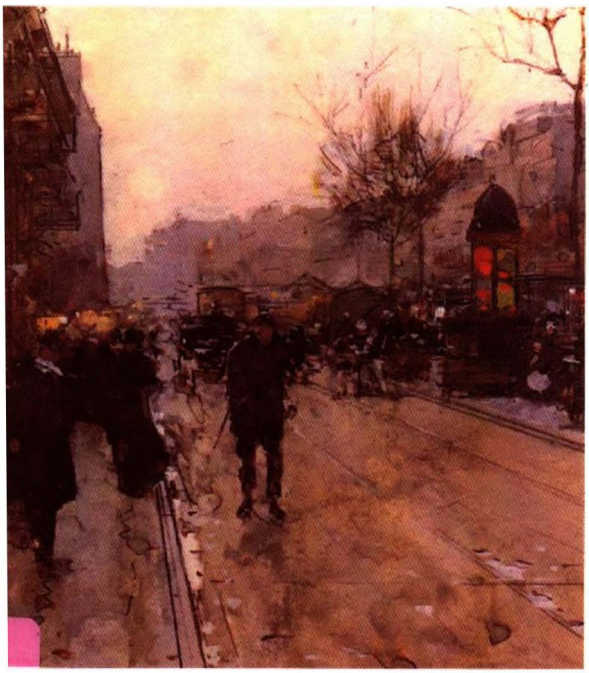
İZAK BABEL

KIZIL SÜVARİLER

TOPLU ÖYKÜLER II

ÖYKÜ

Çeviri: ERGİN ALTAY

CAN

İZAK BABEL

KIZIL SÜVARİLER

TOPLU ÖYKÜLER II

Can Yayınları 2080

Konarmiya, İzak Babel
© 2002, Nathalie Babel
© 2012, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mayıs 2012
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Sabri Gürses

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1478-8

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

İZAK BABEL

KIZIL SÜVARİLER

TOPLU ÖYKÜLER II

ÖYKÜ

Rusça aslından çeviren

Ergin Altay

İzak Babel'in Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Odessa Öyküleri / Toplu Öyküler I, 2011

İZAK BABEL, öykü ve tiyatro yazarı. 1894'te Odessa'da, tüccar bir Yahudi ailesinde doğdu. Odessa Ticaret Lisesi'nde ve Kiev Ekonomi Enstitüsü'nde okudu. 1915'te Petrograd'da yaşarken Gorki'nin *Letopis* dergisinde yayın hayatına başladı. Gorki'nin önerisiyle, edebiyat dışında birçok iş de yaptı: Halk Eğitim Komiserliği'nde çalıştı; matbaacılık, muhabirlik, Birinci Süvari Ordusu'nda askerlik yaptı. *Kızıl Süvariler* (1926) ve *Odessa Öyküleri* (1931) adlı öykü kitaplarıyla uluslararası ün kazandı. 1924'te Moskova'ya yerleşti. Tiyatro oyunları ve senaryolar yazdı. *Kızıl Süvariler* eleştirilirken Gorki onu savundu. 1939'da tutuklandı, ertesi yıl kurşuna dizildi. Bütün yazdıklarına el kondu, ismi edebiyat tarihinden çıkarıldı. 1954'te bu yasak kaldırıldı. 1957'de sansürlü ilk derlemesi çıktı. 1980'lere dek bir daha yayımlanmadı.

ERGİN ALTAY, 1937 Edirne doğumlu. İlk ve ortaokulu değişik şehirlerde okudu. 1953'te Kuleli Askeri Lisesi'ne girdi. 1956'da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Rusça öğretmenliği yaptı. İlk çevirisi, *Akbaba* dergisinde yayımlanan bir Mihail Zoşçenko öyküsüdür. Altay, Rus edebiyatının dünyaca ünlü pek çok klasiğini dilimize kazandırdı. Bunların arasında Puşkin'den *Yüzbaşının Kızı*, Gogol'den *Ölü Canlar*, Tolstoy'dan *Diriliş*, Dostoyevski'den *Suç ve Ceza*, *Karamazov Kardeşler* gibi unutulmaz başyapıtlar sayılabilir.

İçindekiler

KIZIL SÜVARİLER

Zbruç'u Geçiş 13
Novograd'da Bir Leh Kilisesi 16
Bir Mektup 20
İhtiyat Süvari Birlik Komutanı 26
Efendi Apolek 29
İtalya Güneşi 38
Gedali 42
Benim İlk Kazım 46
Haham 51
Brodi'ye Giden Yol 55
Taçanka İlmi 58
Dolguşov'un Ölümü 62
II. Tugay Komutanı 67
İsa Saşka 70
Matvey Rodionıç Pavliçenka'nın Yaşamöyküsü 76
Kozin'de Bir Mezarlık 82
Prişçepa 83
Bir Atın Öyküsü 85
Konkin 90

Beresteczko 94
Tuz 98
Akşam 103
Afonka Bida 106
Aziz Valentino'nun Yanında 114
Süvari Bölük Komutanı Trunov 119
İvanlar 127
Bir Atın Öyküsünün Devamı 135
Dul Bir Kadın 137
Zamość 143
İhanet 148
Cześniki 153
Çatışmadan Sonra 158
Bir Şarkı 163
Hahamın Oğlu 167

KIZIL SÜVARİLER: EK ÖYKÜLER

Bizim Mahno'nun Babacığının Yanında 173
Gayretli Bir Kadın 176
Grişçuk 180
Argamak 182
Bir Öpücük 189
Dokuz Kişiydiler 196

KIZIL SÜVARİLER

ZBRUÇ'U GEÇİŞ

Novograd-Volın'ın[1] bugün şafak vakti alındığını rapor etmişti altıncı tümen komutanı. Karargâh Krapivno'dan çıkmıştı. Cephe gerisi ağırlıklarımızın konvoyu Brest-Varşova'ya uzanan ve I. Nikola'nın Rus köylülerinin kemikleri üzerinde yaptırdığı şosede büyük bir gürültüyle ilerliyordu.

Her yanımızda erguvani haşhaş tarlaları ışıl ışıldı, sararmaya yüz tutmuş çavdar başakları üzerinde oynuyordu gün ortası rüzgârı, yeni boy atmış karabuğdaylar ufukta uzak bir manastırın duvarı gibi yükseliyordu. Sakin Volın Irmağı kıvrılarak uzaklaşıyordu bizden, bir akağaç koruluğunun gümüş rengi sisine dalıyordu; koru, boy atmış şerbetçiotlarına zayıflayan elleriyle tutunarak, rengârenk yamaçlara doğru tırmanıyordu. Portakal rengi güneş gökyüzünde kesik bir baş gibi süzülüyor, ince ışığı sis vadilerinde tutuşuyor, günbatımının sancağı başlarımızın üzerinde dalgalanıyordu. Dünkü kanın ve ölen atların kokusu akşamın serinliğine damlıyordu. Zbruç'un kararmış suyu çağlayarak akıyor, eşiklerinde köpükten kıvrım kıvrım dizginler oluşturuyordu. Köprüler yıkıl-

1. Ukrayna'nın kuzeybatısında, Yahudilerin yüzyıllardır yaşadığı bir bölge. (Ç.N.)

mıştı, ırmağı sığ yerinden geçiyorduk. Ay, olanca görkemiyle yansıyordu dalgalarda. Atlar sırtlarına kadar suya giriyor, sular yüzlerce atın ayaklarında şırıldayarak akıyordu. Kimi batıyor, Meryem Ana'ya beddua ediyordu. Irmağın üzeri yük arabalarıyla kaplıydı. Her yandan uğultu, ıslıklar, şarkılar yükseliyor; ay ışığı parlıyordu, çukurlar ışıl ışıldı.

Gece geç vakit Novograd'a geldik. Bana verilen dairede bebek bekleyen bir kadınla ince boyunlu, kızıl saçlı iki Yahudi vardı. Üçüncü Yahudi yorganı başına çekmiş, duvara sokulmuş, uyuyordu. Bana ayrılan odada dolaplar dağınıktı; parça parça kadın giysileri, insan dışkısı, Yahudilerin yılda bir kez Pesah'ta kullandıkları değerli kap kacak parçaları yerlerde sürünüyordu.

"Toplayın şunları," diye söylendim kadına. "Ne dağınık bir ev kadınısınız siz böyle!"

İki Yahudi fırladılar yerlerinden. Keçe terlikleriyle koşturarak, maymunlar gibi sessiz, sirkteki Japonlar gibi boyunlarını şişirerek, o yana bu yana çevirerek, döşemeye saçılmış her şeyi toplamaya başladılar. Sağı solu sökük bir şilte yaydılar yere. Uyuyan üçüncü Yahudi'yle yan yana, duvarın dibinde yatmam gerekiyordu. Yatacağım yatağın üzerine ürkek bir yoksulluk çökmüş gibiydi.

Her şey derin bir sessizliğe gömülmüştü; yalnızca ay, yuvarlak, parlak, tasasız ay başını ellerinin arasına almış, pencerenin dışında dolaşıp duruyordu.

Uyuşan bacaklarımı biraz hareket ettirdim, her yanı sökük şilteye uzanıp uykuya daldım. Altıncı tümen komutanını gördüm rüyamda. Besili kısrağının üzerinde tugay komutanını kovalıyor, gözlerine iki mermi sıkıyordu. Mermiler tugay komutanının başının arkasından çıkıyor, iki gözü yere düşüyordu. Altıncı tümen komutanı Savitski yaralı tugay komutanına bağırıyordu: "Neden geri çevirdin tugayı?" Tam o anda uyandım. Ev sahibesi

gebe kadın ellerini yüzümde dolaştırıyordu.

"Efendi,"[1] diyordu bana, "uykunuzda çığlıklar atıyor, çırpınıyorsunuz. Başka bir yere yatak sereyim size, babama çarpıyorsunuz çünkü..."

Kadın sıska bacaklarıyla, şiş karnıyla ayağa kalktı, yanımda uyuyanın üzerinden battaniyeyi aldı. Ölmüş yaşlı adam yanımda sırtüstü yatıyordu. Gırtlağı kesilmiş, yüzü ortadan ikiye bölünmüştü, koyu mavi bir kan sakalının üzerinde bir parça cıva gibi duruyordu.

"Efendim," dedi Yahudi kadın, şilteyi silkelerken, "Lehler kestiler onu, yalvarıyordu onlara: 'Kızımın görmemesi için avluya götürün beni, orada karanlıkta öldürün.' Ama onlar istedikleri gibi öldürdüler onu... Bu odada öldü babam, beni düşünerek öldü..." Kadın birden çok yüksek sesle ekledi: "Ve şimdi bilmek istiyorum ben, bilmek istiyorum, babam gibi bir insanı bir daha dünyanın neresinde bulabilirsiniz?.."

1. Lehçe *pan* ve *pani* sözcükleri Polonya, Belarus ve Ukrayna'da "efendi" ve "hanımefendi" anlamında kullanılıyor. (Y.N.)

NOVOGRAD'DA BİR LEH KİLİSESİ

Dün, kaçan Katolik papazın evine yerleşmiş olan ordu komutanına bir rapor götürmek üzere birliğimden ayrıldım. Oraya vardığımda mutfakta papazın kâhyası Eliza Hanım karşıladı beni. Bisküvi ile bir bardak demli çay verdi. Verdiği bisküviler haç gibi kokuyordu. Kurnazlığın suyunu emmişlerdi, Vatikan'ın kutsal gazabını taşıyorlardı.

Aklını yitirmiş zangoç, evin hemen yanındaki kilisede çanı çılgın gibi bağırtıyordu. Temmuz yıldızlarıyla dopdolu bir akşamdı. Eliza Hanım iyice ağarmış saçlarını savurarak bisküvileri önüme döküyor, ben de Cizvitlerin bu bisküvilerinden hazla yiyordum.

Yaşlı Leh kadın "efendi" diyordu bana. Kulakları kemikleşmiş, saçı sakalı ağarmış birkaç ihtiyar kapının eşiğinde asker gibi hazır olda bekliyorlar, koyu karanlığın içinde bir yerlerde bir rahip cüppesi salınıyordu. Papaz koşarak gitmiş, yardımcısı Romuald Efendi'yi orada bırakmıştı.

Hımhım konuşan iriyarı hadım Romuald "arkadaşlar" diyerek iltifat etti bize. Sapsarı parmağıyla Leh bozgununun yerlerini gösteriyordu haritada. Hırıltılı bir heyecanla yurdunun aldığı yaraları sayıp döküyordu. Varsın, öylesine kurşuna diziliveren Romuald'ın içimize iş-

leyen anısını unutalım şimdilik. Oysa o gece onun, bedenine dar cüppesi kilise kapılarının bütün perdelerinden geçmiş, bütün koridorlarını heyecanla süpürmüş, votka isteyen herkese gülümsemişti. Papazın hayali o gece bir an çıkmadı aklımdan. Casusluk etmeseydi ileride bir piskopos olabilirdi Romuald Efendi...

Onunla birlikte rom içtik. Onun görülmemiş hayat düzeni Katolik papazının evinin yıkıntıları altında bile hissettiriyordu kendini. Yapmacık sokulgan çekiciliği gücümü aşmaktaydı. Ah, o sosyete yosmaları gibi minnacık haçlar, papa fermanlarının parşömeni ve yeleklerin mavi ipeğinde solup dağılmış kadın mektuplarının atlas kumaşı!..

Şimdi buradan görüyorum seni, leylak rengi cüppeli hain papaz; tombul ellerini, kedininki gibi acımasız, ama hassas ruhunu görüyorum, senin Tanrı'nın tohum, hoş kokan zehir, erdem sarhoşluğu sızan yaralarını görüyorum...

Ordu komutanının gelmesini beklerken rom içiyorduk. Ama karargâhtan bir türlü gelmiyordu komutan. Romuald köşeye uzanmış, uykuya dalmıştı. Arada silkinerek uyanıyordu. Dışarıda, bahçede ise karanlık gökyüzünün altında iki yanı ağaçlı yol uzuyordu. Susuz kalmış güller karanlıkta dalgalanıyorlardı. Yeşil şimşekler kubbelerin üzerinde alev alevdi. Yamacın dibinde çıplak bir ceset yatıyordu. Ay ışığı her biri bir yanda bacaklarında dolaşıyordu.

İşte Polonya, işte Reç Pospolitaya'nın[1] mağrur hüznü! Ve ben, buraya zoraki gelmiş olan ben, görevlilerinin terk ettiği tapınağa seriyorum bitli şiltemi. Efendilerin

1. Leh Krallığı ile Litovsk Prensliği'nin kurduğu bir federasyon (1569-1795). (Y.N.)

başı olan çok kutsal, çok yüce Józef Pilsudski'ye[1] övgülerin yer aldığı kocaman bir kitabı başımın altına alıyorum.

Ey, Polonya! Çok eski kentlerine saldırıyor yoksul sürüler, bütün kölelerin birleşmesini söyleyen şarkılar haykırıyorlar ve yazık sana, Reç Pospolitaya, yazık sana, Prens Radzivill ve sana, bize baş kaldıran Prens Sapieha!..

Beklediğim ordu komutanı hâlâ yok. Yerinde, bahçede, kilisede arıyordum onu. Kilisenin kapıları açıktı, içeri girdim, kırık dökük bir tabutun kapağında alev alev, gümüş iki kurukafa karşıladı beni. Korku içinde bodruma attım kendimi. Meşe ağacından bir merdiven oradan sunağa iniyordu. Yukarıda, ta kubbede dolaşmakta olan bir sürü ışık gördüm. Ellerinde mumlarla özel birliklerin, Kazakların komutanını fark ettim orada. Zayıf çıkan çığlığıma karşılık verdiler ve bodrumdan çıkardılar beni.

Kilise katafalkının oymaları olduğu anlaşılan kurukafalardan korkmuyordum artık. Ve hep birlikte aramayı sürdürüyorduk. Çünkü yapılmakta olan, papazın evinde çok miktarda askerî üniformanın bulunmasından sonra başlatılan bir aramaydı. Kaputlarımızın kollarına işli parlak at başlarıyla, kendi aramızda alçak sesle konuşarak, ellerimizde mumlar, seslerin yankılandığı kilisenin içinde mahmuzlarımızı şakırdatarak dolaşıyorduk. Değerli taşlarla süslü Meryem Ana tasvirleri farelerinki gibi pembe gözbebekleriyle izliyorlardı bizi. Mumların alevi ellerimize geliyor, dört köşe gölgeler Aziz Petrus'un, Aziz Francesco'nun, Aziz Vincent'in heykellerinin üzerinde, boyalı kırmızı şakaklarında, kıvırcık sakallarında kıvrılarak dolaşıyordu.

Kilisenin içinde dönüp duruyor, arama yapıyorduk. Parmaklarımızın altında kemik düğmeler tıkırdıyor, or-

1. (1867-1935) Bağımsız Polonya'nın ilk devlet başkanlığını yapan, İrkutsk'ta sürgün kalmış sosyalist bir lider. (Y.N.)

tadan kesilmiş tasvirler, bodrumun küfle renklenmiş mağarasında sağa sola açılarak bize yol veriyordu. Çok eski, bilinmezliklerle dolu bir tapınaktı burası. Dümdüz duvarlarında gizli geçitler, nişler, sessizce açılıp kapanan kapılar saklıydı.

Ah, cemaatindeki kadınların sutyenlerini kurtarıcının çivilerine asan aptal papaz!.. Büyük kapılar ardında bir çanta altın para ile maroken bir torbada hisse senetleri, Parisli kuyumcuların kılıflarında zümrüt yüzükler bulduk.

Sonra ordu komutanının odasında saydık paraları. Ne çok altın vardı, ne çok kâğıt paradan halı, mumların alevini söndüren sert rüzgâr, Hanımefendi Eliza'nın gözünde ne çok karga sürüsü, Romuald'ın gök gürültüsünü andıran kahkahası ve çılgın zangoç Efendi Robatski'nin sürdürdüğü bitmek tükenmek bilmez çan uğultusu...

Şöyle dedim kendime:

"Bırak, bırak askerlerin aldattığı, göz kırpan şu Madonnaları..."

BİR MEKTUP

İşte size, bizim birlikten Kurdyukov adında bir çocuğun bana dikte ederek köyüne yazdırdığı bir mektup. Önemsenmesi gereken bir mektup bu. Süslemeden, sözcüğü sözcüğüne, olduğu gibi aldım onu.

Sevgili anacığım Yevdokiya Fyodorovna. Önce, Tanrı'nın yardımıyla sağ ve sağlıklıyım, aynı şeyi sizden de duymak isterim. Ayrıca, beyaz yüzümden ıslak yere kadar eğilerek en derin saygılarımı sunuyorum size...

(Arkasından tek tek akrabalarını, vaftiz anasını, babasını sayıyor. Bunları atlayalım, ikinci satırbaşına geçelim.)

Sevgili anacığım Yevdokiya Fyodorovna Kurdyukova. Hemen şunu bildireyim ki size, yoldaş Budyonnıy'ın[1] Kızıl Süvari Alayı'ndayım, şu anda Kızıl Kahraman olan bizim Nikon Vasiliç de burada. Kendisi beni Politbüro'ya yanına aldı. Orada, yazılı her şeyi, gazeteleri inceleyip ayırıyoruz. Moskova'dan gelen *İzvestiya*

1. Semyon M. Budyonnıy (1883-1973): Don Kazaklarından olan Budyonnıy, 1917 Ekim Devrimi'ne kadar Çarlık ordusuyla çeşitli savaşlara katıldı. Devrimden sonra, 1918 yılında Beyazlarla mücadele için bir süvari müfrezesi kurdu, bu müfreze daha sonra Babel'in katıldığı "Konarmiya", adı ordu, süvari alayı halini aldı. (Y.N.)

Tsik'i de, *Moskovskaya Pravda*'yı da her savaşçının okumaya can attığı, okuduktan sonra da Leh pisliklerini kahramanca kesmeye koyulduğu acımasız *Krasniy Kavalerist*'imizi de okuyoruz.[1] Nikon Vasiliç'in yanında çok iyiyim.

Sevgili anacığım Yevdokiya Fyodorovna. Bana gönderebileceğiniz her şeyi gönderin. Yalvarırım, benekli erkek domuzu kesin, yoldaş Budyonnıy'ın birliğinde Politbüro'da Vasiliy Kurdyukov adına yollayın. Her gece karnım aç giriyorum yatağa, üstümde başımda yok, havalar da öyle soğuk ki, sormayın gitsin... Mektubunuzda benim sevgili atım Stepacığımdan da söz edin bana. Durumu nasıl, yazın. Rica ediyorum, iyi bakın ona, hâlâ ayaklarını birbirine vurup yaralıyor mu, yoksa o huyundan vazgeçti mi, bunu da yazın. Ayrıca, ön ayaklarındaki kaşıntı nasıl oldu, nalladınız mı onu, bunları da yazın. Çok rica ediyorum, sevgili, anacığım Yevdokiya Fyodorovna, ikonanın arkasına koyduğum sabunla, ön bacaklarını sık sık yıkayın. Babam sabunu bitirdiyse Krasnodar'dan yenisini alın, Tanrı yardım eder size. Ayrıca şunu da söyleyebilirim size, burası çok fakir bir ülke. Köylüler bizim kartallardan, atlarıyla birlikte ormanlarda gizleniyorlar. Buğday hemen hiç yok, olan da çok cılız. Ekine baktıkça gülesimiz geliyor. Efendiler çavdar, bir de yulaf ekiyorlar. Şerbetçiotu burada sopa gibi büyüyor, hani güzel de oluyor, saplarından da ev votkası damıtıyorlar.

Bu mektubumun iki satır arasında babamın bir yıl önce kardeşim Fyodor Timofeyiç Kurdyukov'u nasıl öldürdüğünü anlatacağım size. Yoldaş Pavliçenka'nın komutasındaki kızıl tugayımız Rostov kentine girince aramızda bir ihanet olayı oldu. O sıralar babam, Denikin'in yanında bölük komutanıydı. Onu görenler, göğsünde, eski düzende olduğu gibi çok sayıda madalyası olduğunu söylüyorlardı. İşte o ihanet üzerine hepimizi

1. Bugün varlığını sürdüren *İzvestiya* gazetesi, 1938'e kadar komite adına yayımlandı. *Moskovskaya Pravda* ise 1918'de başladığı yayın hayatını bugün de sürdürüyor. *Kavalerist*, Kanarmiya'nın kendi yayınıydı. (Y.N.)

topladılar, o arada kardeşim Fyodor Timofeyiç babamın gözüne çarptı. Ve babam, "Rezil, pis köpek, eşşoğlueşşek," gibi bir sürü şey söyleyerek hava kararana kadar dövdü Fyodor'u, Fyodor Timofeyiç ölene kadar dövdü. O zaman Fyodor'un, başucunda bir haç bile olmadan toprağın altında yattığını yazmıştım size. Ama yazdığım mektubu yakaladı babam, bağırmaya başladı bana. "Sen anacısın! Ona benziyorsun, karı kılıklının tekisin, ananın karnını şişirmiştim, gene şişireceğim. Hayatım mahvolmuş benim, ailemi yola getireceğim." Daha bir sürü şey söyledi. İsa'nın çektiği acılar gibi acılar çektiriyordu bana. Ama hemen kaçtım onun yanından, yoldaş Pavliçenka'nın birliğine, kendi birliğime katıldım. Ve tugayımız takviye almak için Voronej'e gitmek emri aldı. Orada eksiklerimizi tamamladık. Atlar verildi bize, torbalar, tabancalar. Sevgili anacığım Yevdokiya Fyodorovna, Voronej'le ilgili şunu yazabilirim size, çok güzel, küçük bir kent burası, Krasnodar'dan bile güzel. İnsanları da çok iyi. Yüzülebilecek küçük bir de deresi var. Günde iki funt[1] ekmek, yarım funt et ve istediğimiz kadar şeker veriyorlardı bize. Öyle ki, sabahları kalktığımızda tatlı çay içiyorduk. Akşamları da aynı şey oluyordu. Açlık nedir, unutmuştuk yani. Öğlen yemeğine kardeşim Semyon Timofeyiç'e gidiyor, orada börek veya kaz eti yiyor, sonra da yatıp dinleniyordum. O sıralar Semyon Timofeyiç'in kahramanlığını alayda herkes anlatıyordu komutana. Bu yüzden de yoldaş Budyonnıy'dan bir emir geldi, ona iki at, yeni giysi, öteberi için bir araba verdiler, ayrıca bir de Kızıl Sancak nişanı aldı ve ben onun kardeşi olarak biliniyordum.

Şimdi size kötülük yapan bir komşunuz çıkacak olursa Semyon Timofeyiç haddini bildirir ona. Daha sonra General Denikin'i izlemeye başladık. Binlerce adam öldürdük, Karadeniz'e döktük. Ama babamı bir daha hiç görmedim. Semyon

1. **Eski bir Rus ağırlık ölçüsü: 409.5 g. (Ç.N.)**

Timofeyiç de, kardeşimiz Fyodor için çok üzgündü. Her yerde arıyordu onu. Ama, sevgili annem, babamın nasıl biri, ne kadar inatçı olduğunu bildiğiniz için, onun sakalını kuzguniye boyatmasını, Maykop kentinde sivil dolaştığını, öyle ki, kentte hiç kimsenin onun kimin nesi, eski rejimin bir muhafızı olduğunu bilmediğini anlıyorsunuzdur. Ama gerçek şu ki, arkadaşınız Nikon Vasiliç bir rastlantı sonucu onu bir kentlinin evinde görmüş, durumu bir mektupla Semyon Timofeyiç'e bildirmiştir. Atlarımıza binip ben, kardeşim Semyon ve isteyen birkaç arkadaş daha köyden ayrılmıştık.

Maykop kentinde neler mi gördük? Bir kere, cephe gerisinin cepheyle hiç ilgisi yok. Her handa ihanet vardı orada, eski rejimde olduğu gibi de Yahudi doluydu. Ve Semyon Timofeyiç, Maykop'ta, babamı bırakmayan Yahudilerle çat çat tartıştı, Yahudiler hapse atmışlardı babamı. Yukarıdan emir geldiğini, tutsakların artık öldürmeyeceklerini, onu kendilerinin yargılayacağını, kusura bakmamamızı, onun hak ettiği cezayı çekeceğini söylüyorlardı. Ama Semyon Timofeyiç konuşup kendisinin bir alay komutanı olduğunu, öteki nişanları yanında yoldaş Budyonnıy'dan da Kızıl Sancak nişanı aldığını kanıtladıktan sonra, babamı serbest bırakmamakta ısrar eden Yahudilerin hepsini öldürmekle tehdit edince aynı şeyi bizim çocuklar da yapmaya başladılar. Ama babamı aldıktan sonra Semyon Timofeyiç, bütün savaşçıları avluya asker düzeninde toplayıp onu kırbaçlamaya başladı. Semyon babamın sakalına su serpince, Timofey Rodionıç'ın sakalının kırmızı boyası aktı.

"Elimde rahat hissediyor musun kendini baba?" diye sordu Semyon, Timofey Rodionıç'a.

"Hayır," dedi babam, "kötüyüm."

O zaman sordu Semyon:

"Peki, Fyodor'u öldürürken o rahat mıydı senin elinde?"

"Hayır, Fyodor da kötüydü."

O zaman sordu Semyon:

"Peki, bir zaman gelip senin durumunun da kötü olabileceğini hiç düşünmedin mi baba?"

"Hayır," dedi babam. "Hayır, bunu hiç düşünmedim."

O zaman halka dönüp şöyle dedi Semyon:

"Ben de, sizin elinize düşersem bana acımayacağınızı düşünüyorum. Evet baba, şimdi bitireceğiz senin işini."

O zaman Timofey Rodionıç, Semyon'un anasına, Meryem Anamıza fena halde küfretmeye, Semyon'un suratını yumruklamaya başladı. Bunun üzerine Semyon Timofeyiç beni avludan dışarı yolladı. Çünkü, sevgili anacığım, Yevdokiya Fyodorovna, babamı nasıl öldürdüklerini görüp sana yazabilirdim. İşte bunun için uzaklaştırmıştı beni avludan.

İşte bundan sonradır ki, kendimize kalacak bir yer elde edebildik Novorossiysk kentinde. Bu kent için şu söylenebilir: Tek kuru yer yoktur orada, her yeri Karadeniz'dir. Ve biz Leh cephesine çıkıp küçük Leh süvarilerini titretmeye başladığımız mayısa kadar orada kaldık...

Her zaman sizin sevgili oğlunuz olarak kalacak Vasiliy Timofeyiç Kurdyukov. Anacığım, ne olur Stepka'ya iyi bak, o zaman Tanrı da yardımcı olur size.

İşte size Kurdyukov'un tek sözcüğünü değiştirmediğim mektubu. Ben yazmayı bitirince kâğıdı aldı elimden, çıplak bedenine, koynuna soktu.

"Kurdyukov," diye sordum çocukcağıza, "baban çok kötü biri miydi?"

"İtin tekiydi," diye hüzünle karşılık verdi.

"Ya annen?"

"Bulunmaz bir anneydi. İstiyorsan, işte sana ailem..."

Eskimiş bir fotoğraf uzattı bana. Başında resmî muhafız şapkasıyla, sakalı güzelce taranmış, hantal, elmacık-kemikleri çıkık, renksiz ve anlamsız gözlerinde anlamsız bir parlaklık olan geniş omuzlu Timofey Kurdyukov'un resmiydi bu. Hemen yanında bambu bir koltukta bluzu-

nun eteği uzun, cılız ve çekingen yüz çizgileri aydınlık, köylü bir kadın oturuyordu. Bu acınası taşra fotoğrafının fonunda, arkada duvarın dibinde ise ellerinde çiçeklerle, güvercinlerle aptal görünümlü, geniş omuzlu, patlak gözlü, talimde donup kalmış gibi dimdik, iriyarı iki delikanlı, iki kardeş Kurdyukovlar... Fyodor ile Semyon duruyordu.

İHTİYAT SÜVARİ BİRLİK KOMUTANI

Köyde her yandan sesler yükseliyordu. Süvariler yemek yiyor, at değiştiriyordu. Lagar beygirlerini verip yerine iş yapacak öküzler alıyorlardı. Buna kimse bir şey diyemezdi. Atsız ordu olmazdı.

Ama köylüler bunu anlayacak gibi değillerdi. Gelip hep birlikte karargâhın kapısına dayanmışlardı.

İnat eden, sıskalıktan ayakta zor duran beygirleri boyunlarına bağlı iplerden çekeliyorlardı. Geçim kaynağı hayvanlarını yitiren köylüler kapıldıkları acılı cesaretle, ama bu cesaretlerinin çok sürmeyeceğini bile bile, hiç umutları olmamasına karşın komutana, Tanrı'ya, kara talihlerine söylenip duruyorlardı.

Karargâh Komutanımız J. üniformasını giymiş, kapıda ayakta duruyordu. İltihaplı gözkapakları kapalı, sözde, köylülerin şikâyetlerini dinliyordu. Ama bir şeyi umursadığı yoktu. Sıkıya alınmış, bitkin düşmüş bir işçi gibi, boş zamanlarında beynini hiç çalıştırmama gibi özel bir yeteneği vardı. Karargâh Komutanımız pek seyrek olan böyle dakikalarda bitkin başını sallayıp dururdu.

Şimdi köylülerin karşısında da aynı şeyi yapıyordu.

Onların rahatlatıcı, tutarsız, umutsuz uğultusu altında J. bir yandan da beynindeki o yumuşak, rahatlatıcı düşünce temizliğini, enerjisini izlemekteydi. Gerekli olan

karışıklığı bekledikten sonra köylülerin son gözyaşlarını yakaladı, tam bir komutan edasıyla tersledi hepsini, bağırıp çağırdı, içeri girip çalışmaya başladı.

Ne var ki, bu kez istediği gibi bağırıp çağıramamıştı. Tam o sırada eskiden sirk atleti, şimdi ise İhtiyat Süvari Birlik Komutanı olan kırmızı yüzlü, sakalına ak düşmüş Dyakov, üzerinde siyah bir pardösü, ayağında gümüş şeritleriyle kırmızı, bol bir pantolon, ateş gibi bir İngiliz atıyla dörtnala gelmişti.

"Selam olsun aziz başrahibin şerefli çocuklarına!" diye bağırdı atını bağlarken ve tam o anda, Kazakların değiştirdiği tüyü dökülmüş bir at geldi yanına.

"Buyur, yoldaş Komutan," diye haykırdı bir köylü, ellerini poturuna yapıştırıp, "işte, adamlarınızın bize verdiği beygirler... Görüyor musun, neleri veriyorlar bize? Al senin olsun..."

"Bu ata karşılık..." dedi bunun üzerine Dyakov, büyük bir ağırbaşlılıkla tane tane, "bu ata karşılık, saygıdeğer dostum, İhtiyat Süvari Birliği'nden ancak on beş bin ruble alabilirsin. Ama atının durumu biraz daha iyi olsaydı, o durumda, sevgili dostum, yirmi bin ruble alırdın. Ama ne yaparsın ki, düştü senin atın, iyi bir şey değil bu. Bir at düşüp de tekrar doğrulabiliyorsa, o attır işte... Tersine, doğrulamıyorsa, o at işe yaramaz demektir. Ama, benim bu güçlü atım doğrulabiliyor..."

"Ah benim yüce Tanrım! Nasıl doğrulsun bu zavallı... Bakanı edeni yok, yakında geberip gidecek..." diye elini kolunu sallayarak bağırmaya başladı köylü.

"Hayvancağızı o kadar küçümseme dostum..." dedi Dyakov pek inandırıcı bir sesle. "Tanrı'yı da karıştırma işe..."

Sonra atletik, iriyarı bedenini eyerden aşağı aldı. Dizlerinden kayışla bağlı, biçimli bacaklarını açarak, sahnedeymiş gibi gösterişli, usta adımlarla soluk soluğa kalmış

atın yanına gitti. Hayvan iri, derin bakışını dikmiş, ona bakıyordu. Bitkin durumdaki at, onun koyu kırmızı avucundan görülmeyen bir gücü yalayarak almış gibi, bu kır saçlı, güçlü, gösterişli Romeo'dan kendisine bir güç geçtiğini hissetmişçesine, bir anda canlandı sanki. Sıska beygir, bedenini güçlükle taşıyan bacakları üzerinde doğruldu, başını sağa sola sallayarak, kuyruğunun sabırsız, dayanılmaz okşamasını karnında hissederek ağır ağır, dikkatlice durdu bacaklarının üzerinde. Sonra hepimiz, Dyakov'un, dalgalanan yeninden çıkan elinin ince parmaklarıyla hayvanın çamurlu yelesini nasıl okşadığını, beygirin inleyerek, kanlı böğrünü kuyruğuyla nasıl kırbaçladığını gördük. Beygir, titreyerek dört bacağının üzerinde durmaya çalışıyor, köpek gözünü andıran korku dolu, meraklı gözlerini Dyakov'dan ayırmıyordu.

"Demek bir at bu..." dedi Dyakov, köylüye ve yumuşak bir tavırla ekledi: "Bir de bana sitem ediyorsun, ha, kıymetli dostum..."

İhtiyat Süvari Birlik Komutanı daha sonra, dizginleri emir erine atıp merdivenin dört basamağını bir adımda atladı, kaputunu savurarak karargâh binasına girdi.

EFENDİ APOLEK

Efendi Apolek'in pek güzel, pek düzgün yaşamı yıllanmış bir şarap gibi çarpmıştı beni. Kolayca ele geçirilen Novograd-Volın kentinde darmadağınık yıkıntılar arasında kader önüme kimsenin dikkatini çekmemiş bir İncil çıkardı. O zamanlar, başımda içten bir halenin ışığıyla, Efendi Apolek'in yolunda yürüyeceğime ant etmiştim. Ve hayalci öfkenin tadını, insanlığın köpeklere, domuzlara beslediği acı küçümseme duygusunu; öç almanın insanı mest eden suskun ateşini... bütün bunların hepsini koymuştum yeni andıma.

Kaçan Novograd papazının dairesinde duvarda yüksekçe bir yere bir tasvir asılıydı. Şöyle yazıyordu altında: "Vaftizcinin ölümü". Hiç tereddüt etmeden, Yahya'nın resminde, bir zamanlar çok karşılaştığım birtakım insanların yüzünü gördüm.

Çok iyi hatırlıyorum: Dümdüz ve aydınlık duvarların arasında bir yaz sabahının örümcek sessizliği vardı. Güneş tasvirin altına doğrudan vuruyordu. O ışıkta karmakarışık toz tanecikleri görünüyordu. Bir nişin mavi derinliklerinden ansızın boylu boyunca Yahya çıktı karşıma. Acımasız, insanın içini ürpertecek derecede zayıf

bedeninin üzerinde siyah bir harmani pek görkemli duruyordu. Harmaninin iri düğmeleri üzerinde kan damlaları parlıyordu. Yahya'nın yaralı boynundan yan kesilmiş başı savaşçının iri, sarı elinde tuttuğu toprak bir çanaktaydı. Ölünün yüzü tanıdık geldi. Sırrın müjdelenmesi dokunmuştu bana. Toprak çanakta, kaçan papazın yardımcısı Efendi Romuald'a bakarak yapılmış, ona benzeyen kesik bir baş vardı. Dişleri görünen ağzında renk renk pullar parlıyor, küçük bir yılanın bedeni sarkıyordu. Yılanın capcanlı, tatlı pembe küçük başı harmaninin derin fonunu gölgelendiriyordu.

Ressamın sanatına, insanın içini karartan buluşuna şaşırmıştım. Ertesi gün papazın kâhyası Eliza'nın yatak odasında, karyolasının başucunda al yanaklı Meryem Ana'nın tasvirini görünce şaşkınlığım daha da artmıştı. İki tasvirde de aynı fırçanın izleri vardı. Meryem Ana'nın etli yüzü doğrudan doğruya Hanımefendi Eliza'nın yüzüydü. İşte orada yaklaştım Novograd tasvirlerinin sırrını çözmeye. Bu çözüm beni Hanımefendi Eliza'nın, hoş kokulu akşamlarda eski Leh uşakların, kaçık ressamın başkanlığında toplandıkları mutfağına götürdü. Peki ama, kent çevresinde meleklerle birlikte yerleşen, topal Yanek'in ilk ateşini yakan Efendi Apolek bir kaçık mıydı?

Otuz yıl önce sıradan bir yaz günü kör Gottfried'le gelmişti buraya. İki arkadaş (Apolek ve Gottfried), kentin iki verst dışında, Rovno şosesindeki Şmerel'in meyhanesine gelmişlerdi. Apolek'in sağ elinde boyalarının bulunduğu bir kutu vardı; sol eliyle de kör armonikacıyı tutuyor, onun yürümesine yardım ediyordu. Çevreleri çivili Alman potinlerinin adım attıkça şarkı söyler gibi çıkardıkları seste huzur ve umut vardı. Apolek'in ince boynundan kanarya sarısı bir atkı sarkıyordu. Körün üç köşeli şapkasında çikolata rengi üç tüy sallanıyordu.

Gelenler boyalarını, armonikayı meyhanenin pen-

ceresinin kenarına yerleştirdiler. Ressam panayır yerlerinde sihirbazlarınki gibi, sonu gelmeyen atkısını açtı. Sonra avluya çıktı, çırılçıplak soyundu, buz gibi suyu sıska, daracık, pespembe bedenine dökmeye başladı. Şmerel'in karısı konuklara üzüm votkasıyla bir çanak sulu köfte getirdi. Karnı doyunca armonikasını sivri dizlerinin üzerine aldı Gottfried. Derinden bir göğüs geçirdi, başını geriye attı, ince parmaklarını armonikanın tuşları üzerinde dolaştırmaya başladı. Heidelberg şarkıları Yahudi meyhanesinin duvarlarında yankılanıyordu. Apolek körün söylediği şarkıya titreyen sesiyle eşlik ediyordu. Her şey, Azize, İndegilda Kilisesi'nden Şmerel'e bir orgun getirildiğini, orgun üzerine de alacalı pamuklu atkılar içinde, Alman potinleriyle ilham perilerinin yan yana olduğunu gösteriyordu.

Konuklar gündoğumuna kadar şarkı söylediler, sonra armonikayı, boyaları keten bezinden bir torbaya koydular. Efendi Apolek meyhanecinin karısı Brayna'ya, yerlere kadar eğilerek bir kâğıt verdi.

"Çok iyi yürekli Hanımefendi Brayna," dedi, "bir Hıristiyan olarak Apollinariy adıyla vaftiz edilmiş olan bu gezgin ressamın yaptığı portrenizi, gösterdiğiniz büyük konukseverliğe karşılık, uşakça şükranlarımızla birlikte kabul ediniz. Yüce İsa bana ömür verir, sanatımı güçlendirirse, bu portrenizi boyamak için döneceğim. Saçınızda bir inci güzel durur, göğsünüze de zümrüt bir gerdanlık koyarız..."

Pek büyük olmayan kâğıtta Hanımefendi Brayna'nın bakır rengi buklelerle çevrili gülümseyen yüzünün kırmızı kalemle, kırmızı ve kil gibi yumuşak bir kalemle çizilmiş resmi vardı.

"Paralarım benim!" diye haykırdı karısının resmini görünce Şmerel. Bastonunu kaptığı gibi konukları kovalamaya başladı. Ama Şmerel sokağa çıkınca Apolek'in

ıslak, kırmızı bedenini, avlusuna vuran güneşi, armonikanın sakin sesini hatırladı. O zaman bu yaptığından utandı meyhaneci, bastonunu atıp eve döndü.

Ertesi sabah Apolek, Novograd Katolik papazına Münih Akademisi'nden aldığı diplomayı gösterdi ve önüne kutsal konularda on iki tablo koydu. Tablolar ince servi ağacı tahtalar üzerine yağlıboyayla yapılmıştı. Papaz, masasının üzerine yayılmış erguvan rengi alev alev yanan cüppeleri, zümrüt tarlaların renklerini, Filistin düzlüklerinin üzerine atılmış çiçekli örtüleri gördü.

Efendi Apolek'in kutsal resimleri; bütün bu ak sakallı, kırmızı yüzlü, neşeli, safdil ihtiyarlar ipekler içinde, kalabalık bir akşam toplantısındaydılar.

Aynı gün, Efendi Apolek'ten yeni bir kilisenin duvar resimlerini yapması istendi. Likör içerlerken papaz, ressama şöyle dedi:

"Santa Maria! Sevgili Apollinariy Efendi, çok yücelerden indi bize sizin şu kutsal yüce gönüllüğünüz!.."

Apolek büyük bir özveriyle çalıştı ve bir ay sonra yeni tapınak sürülerin melemeleriyle, günbatımlarının tozlu altınlarıyla, saman rengi inek memeleriyle doluydu. Tüyleri dökülmüş mandalar arabalara koşulmuştu, koyu kırmızı suratlı köpekler koyun sürülerinin önünde koşuyorlardı ve palmiyelerin dimdik bedenlerine bağlı beşiklerde tombul çocuklar sallanıyorlardı. Kahverengi Fransız pılı pırtısı çevrelemişti beşiği. Bir grup büyücü, ateş gibi parlayan çıplak kafalarıyla, yara gibi kanlı kırışıklarıyla yer almışlardı resimlerde. Büyücülerin arasında, tilki gülüşüyle Papa XIII. Leo'nun küçük yaşlı yüzü ve bir elinde oymalı tespih tutan, öteki boş eliyle yeni doğmuş İsa'ya duan eden Novograd Papazı ışıl ışıl duruyordu.

Apolek duvarlar boyunca, kubbenin altında, koro bölümünde ahşap sıralarda beş ay sürekli çalıştı durdu.

Papaz bir gün kendisini büyücülerin arasında, İsa'nın

kesik başında ise Efendi Romuald'ı tanıyınca şöyle dedi:

"Sevgili Apolek Efendi, resimlerinizde tanıdıkları kullanmayı pek seviyorsunuz."

Gülümsedi Apolek. Yaşlı papaz kubbenin altında çalışmakta olan ressama bir kadeh konyak yolladı.

Apolek daha sonra gizli akşam toplantısını, Mecdelli Meryem'in taşlanmasını bitirdi. Bir pazar günü resimlediği kilisenin duvarlarının üzerindeki örtüleri kaldırdı. Papazın açılışa davet ettiği kentin ileri gelenleri havari Paulus'ta Hıristiyan olmuş topal Yahudi'de kendilerini, Mariya Magdelena'da anası babası bilinmeyen, kimsesiz birçok çocuğun annesi Yahudi kız Elka'yı tanıdılar. Önemli kişiler dini küçük düşüren bu resimlerin kapatılmasını emrettiler. Papaz bu tehditleri olduğu gibi ikona ressamının üzerine yıktı. Ama yaptığı resimlerin üzerini kapamadı Apolek.

İşte, güçlü Katolik Kilisesi'yle hiçbir şeyi umursamayan ikona ressamı arasındaki savaş böyle başladı. Otuz yıl sürdü bu savaş. Bu olay yumuşak başlı zevk adamını neredeyse yeni bir din karşıtlığının kurucusu durumuna getirmişti. Ve daha sonra, kaçamaklı Roma Kilisesi'nin tanıdığı en çarpık, en gülünç, en aykırı öykülerinin kahramanlarından daha da karmaşık, gülünç, koynunda beyaz iki fareyle, cebinde incesinden fırçalarla, mutlu bir sarhoşluk içinde dünyayı dolaşan bir kahraman olabilirdi.

"Meryem Ana için on beş altın, Kutsal Aile için yirmi beş altın ve siparişi verenin tüm akrabalarının resimlerinin yer alacağı *Son Akşam Yemeği* için elli altın... Siparişçinin düşmanı tabloda Yahuda İskaryot olarak gösterilebilir ki, bunun karşılığı ayrıca on altın olur..."

İnşaatı biten kiliseden uzaklaştırılmasından sonra çevre köylülere böyle söylüyordu Apolek.

Sipariş konusunda bir sıkıntısı yoktu. Ama bir yıl sonra Novograd papazının öfke dolu şikâyetleri sonucun-

da Jitomir[1] piskoposunun komisyonu geldi. Komisyon en ücra, en pis kokan köy evlerinde dine ters düşen, kötü, bu korkunç aile resimlerini buldu. Kır saçları ortadan ikiye ayrılmış başlarıyla Yusuf'lar, saçları briyantinli İsa'lar, dizlerini iki yana açmış, çok doğum yapmış köylü Meryem'ler... Kâğıt çiçeklerle çepeçevre süslü bütün bu ikonalar evlerin en güzel yerlerinde duvarlara asılıydı.

Komisyon başkanı, Apolek'i savunan kalabalığa şöyle bağırıyordu:

"Sizleri günaha sokmuş bu adam! Kutsallıkla ilgisi olmayan ikonalar yapmış size! Üç kez daha dinden çıkarmış sizi!"

Çalıntı mal satın alan mezarlık bekçisi topal Vitold bunun üzerine başkana karşılık vermişti:

"Yüce efendimiz, bağışlayıcı efendimiz Tanrımız için cahil halkımıza söylenenlerin hangisidir sizce doğru olan? Peki, Apolek efendinin gururumuzu okşayan tabloları sizin aşağılama, öfke dolu ağa sözlerinizden çok daha doğru olamaz mı?"

Kalabalığın sesini yükseltmesi üzerine başkan geri çekilmek zorunda kaldı. Kente yakın köylerdeki halkın zekâ düzeyi kilise görevlilerinin güvenliğini tehdit ediyordu. Apolek'in yerine getirilen ressam, Elka ile topal Yanek'in resimlerinin üzerini boyayla kapamaya çekiniyordu. O resimler Novograd Kilisesi'nin yan duvarlarında şimdi bile görülebilir: Havari Paulus olarak, siyah, sivri sakalıyla, insanlara uzak duran çekingen topal köylü Yanek; onun dans eden günahkâr kadını, sıska, yarım akıllı Mecdelli Meryem'i çökük yanaklarıyla hâlâ oradadırlar.

Katolik papazla savaş otuz yıl sürdü. Sonra, Kazakların gelmesi yaşlı keşişi pis kokan taş yuvasından etti ve

1. Ukrayna'da bir kent. (Ç.N.)

(kaderin bir oyunu) Apolek, Hanımefendi Eliza'nın mutfağına yerleşti. Ve işte şimdi ben kısa süreli bir konuk olarak akşamları onunla sohbet ederek şarap içiyordum.

Nelerden mi konuşuyorduk? Eski zaman beylerinin romantizm dolu günlerinden, kadın fanatizminin şiddetinden, ressam Luca Della Robbia'nın eserlerinden, Beytlehemli marangozun ailesinden.

Bir akşam yemeğinden önce Apolek esrarengiz bir tavırla şöyle dedi bana:

"Değerli yazar arkadaşıma anlatacağım bir şey var..."

"Nedir?" diye sordum. "Sizi dinliyorum Apolek..."

Gelgelelim, kilise görevlisi sert duruşlu, kır saçlı, bir deri bir kemik, kocaman kulaklı Efendi Robatski hemen dibimizde oturuyordu. Oturup bizi dinlemesi ikimizin de canını sıkıyordu.

Apolek beni Robatski'nin yanından uzaklaştırırken mırıldandı:

"Size şunu söyleyebilirim ki efendim... Meryem'in oğlu İsa kimlerden olduğu bilinmeyen Kudüslü bir kızla evliydi..."

"Ne biçim adamsın sen!" diye öfkeyle haykırdı Efendi Robatski. "Böyle insan döşeğinde ölmez... Gebertirler böyle adamı..."

"Yemekten sonra," dedi Apolek sesini iyice alçaltıp, "değerli yazarım uygun görürse, yemekten sonra anlatırım kendisine..."

Benim için uygundu öyle olması. Apolek'in öyküsünü anlatmaya başlamasını merak içinde beklerken mutfakta aşağı yukarı dolaşıyordum. Dışarısı karanlıktı. Bahçe soğuktan donup kalmış gibiydi. Kiliseye giden yol ay ışığı altında bulanık beyaz görünüyordu. Her yana loş bir karanlık çökmüştü, ağaçların dallarında meyveler gerdanlık gibi sarkıyordu. Zambakların keskin kokusu vardı her yanda. Bu taze koku ocaktan yükselen yağlı kokuya

karışıyor, çam kokusunu bastırıyordu.

Apolek pembe fiyonguyla, pembe eski poturuyla köşesinde oturuyor; iyi, hoş bir hayvan resmi yapıyordu. Masasının üstü tutkal ve boyayla sıvanmıştı. Yaşlı adam kısa, çabuk hareketler yapıyordu. Köşesinden son derece hafif, melodik tıkırtılar geliyordu. İhtiyar Gottfried'in titrek parmaklarının sesiydi bu. Kör, lambanın sarı, yağlı ışığında kıpırdamadan oturuyordu. Çıplak alnını önüne eğmiş, körlüğünün hiç bitmeyen müziğini ve eski dostu Apolek'in mırıltısını dinliyordu.

"Anlayacağınız, papazların, İncil yazarı Markos'la Matta'nın efendiye söyledikleri gerçek değildir... Ama elli marka portresini yeşil renklerin, gökyüzünün fonunda Aziz Francisco olarak yapmaya hazır olduğum yazar efendiye söyleyebilirim. Ve Rusya'da bir sevgilisi varsa yazar efendinin... Kadınlar Francis'i severler çünkü, gerçi hepsi olmasa da, efendi..."

Çam kokan köşede böylece İsa ile Debora'nın evlilik öyküsü başladı. Apolek'in anlattığına göre, kızın evleneceği başka biri varmış. Bu damat adayı fil dişi ticareti yapıyormuş. Ama evlendiklerinde Debora'nın ilk gecesi şaşkınlıkla, gözyaşlarıyla sonuçlanmış. Yatağına doğru gelmekte olan kocasını görünce büyük bir korkuya kapılmış Debora. Hıçkırıklar gırtlağını şişirmiş, düğün masasında yediklerinin hepsini kusmuş. Debora için de, babası, annesi, bütün akrabaları için de büyük bir utanç olmuş bu. Güvey alay ederek terk etmiş onu. Akrabalarını da götürmüş. O zaman, evlenmek isteyen, ama kocasından korkan kızın düştüğü bu durumu, üzüntüsünü gören İsa yeni damadın giysilerini giymiş, büyük bir üzüntüyle kusmuklar içinde yatan kızın yanına varmış. Debora sonra küçük düşen bir kadının olanca gururuyla konukların karşısına çıkmış. İsa kenarda duruyormuş. Ter içindeymiş. Acının arısı sokmuş kalbini. Herkesin neşeli

olduğu salondan kimse fark etmeden çıkmış, Yahya'nın onu beklediği Yahudi ülkesinin doğusunda çöllere gitmiş. Ve Debora ilk çocuğunu doğurmuş...

"Nerede o?" diye haykırdım.

Apolek, yumuşak, üşümüş parmağını mağrur bir tavırla sarhoş burnuna götürerek, "Papazlar saklamışlar onu," dedi.

"Ressam efendi!" diye bağırdı Robatski, birden karanlığın içinden çıkıp kül rengi kulaklarını oynatarak. "Neler söylüyorsunuz siz? Saçmalıyorsunuz..."

Hemen siniverdi Apolek, Gottfried'in koluna yapıştı.

"Öyle, öyle efendi..."

Körü dışarı çıkarıyordu, ama eşikte durdu, parmağıyla işaret ederek beni yanına çağırdı. Gözlerini kırpıştırarak fısıldadı:

"Aziz Francisco kolunda kuşuyla, güvercin veya saka kuşuyla, yazar efendi hangisini uygun bulursa..."

Ve hiç yanından ayrılmadığı kör arkadaşıyla gözden kayboldu.

Onlar gittikten sonra kilise görevlisi Robatski, "Ah, ne aptallık!" dedi. "Böyle insanlar rahat döşeğinde ölemezler."

Robatski Efendi kedi gibi ağzını genişçe açarak esnedi. Vedalaşıp yatmaya evime, soyulan Yahudilerin evine yollandım.

Evsiz barksız ay kentin üzerindeydi. Onunla birlikte yürüyordum; içimi gerçekleşmemiş hayallerimle, söyleyemediğim şarkılarımla ısıtarak.

İTALYA GÜNEŞİ

Dün gene Hanımefendi Eliza'nın hizmetçi odasında yeşil çam dallarının sıcak tacı altında oturdum. Gürül gürül yanan sobanın dibinde bir süre ısındıktan sonra gece geç vakit, kaldığım yere dönüyordum. Sessiz Zbruç, yamacın dibinde karanlıkta siyah, cam gibi dalgalanıyordu.

Yakılmış kent (yıkılmış sütunları ve toprağa gömülmüş o öfkeli yaşlı kadın parmaklarıyla) bana havaya yükselmiş, rahat, bir rüya gibi inanılmaz görünüyordu. Ayın çıplak ışığı bitmek tükenmek bilmez bir güçle akıyordu üzerine. Yıkıntıların ıslak küfü opera sıraları gibi parlıyordu. Ve ben tedirginlik içinde, Romeo'nun bulutların arkasından çıkmasını bekliyordum. Aşk şarkıları söyleyen göz kamaştırıcı Romeo'yu, aynı anda sahnenin arkasına sinmiş elektrikçinin elini ay ışığını kapayacak düğmenin üzerine koymasını bekliyordum.

Masmavi yollar yanımdan, çok sayıda memeden dökülen süt gibi dalga dalga akıyorlardı. Eve dönünce geceleri bana hep üzüntülerinden, can sıkıntısından söz eden oda arkadaşım Sidorov'la karşılaşmaktan korkuyordum. Neyse ki, ay ışığının sütüyle perişan olmuş o gece ağzını açıp bir şey söylemedi bana. Kitapları toplamış, bir şeyler yazıyordu. Masanın üzerinde, hayalcilerin içini kararan eğri bir mum tütüyordu. Ben bir kenarda oturuyor,

uyukluyordum. Düşler kediler gibi hoplayıp zıplıyordu çevremde. Ancak, gece geç vakit Sidorov'u karargâha götürmeye gelen emir eri uyandırdı beni. Birlikte gittiler. Ben hemen, Sidorov'un bir şeyler yazdığı masaya koştum, bir kitap vardı masanın üzerinde. Kitabı açtım. Bu bir kendi kendine İtalyanca öğrenme kitabıydı. İçinde Roma Forumu'nun resmiyle Roma'nın kent planı vardı. Planın her yanı haçlar ve noktalarla işaretlenmişti. Sidorov'un yazdığı kâğıdın üzerine eğilip baktım ve kalbim çarparak, parmaklarım titreyerek başkasının mektubunu okumaya başladım. Özlem çeken katil Sidorov pembe hayal dünyamı parça parça ediyor, beni sağlıklı düşünen çılgınlığının koridorlarına götürüyordu. Mektup ikinci sayfada başlıyordu ve başını aramaya cesaretim yoktu:

...ciğerinden yaralandı ve biraz da aklını yitirdi ya da Sergey'in dediği gibi kafayı üşüttü. Aslında onun, o aptalın yitireceği aklı falan da yoktu. Ama neyse, bunu boş ver, şaka bir yana... Günün asıl konusuna gelelim, dostum Viktoriya...

Mahno'yla üç aylık bir sefere katıldım. Can sıkıcı bir dalaverecilikten başkaca bir şey yok... Ve Volin hâlâ orada. Havari cüppesi giyiyor, anarşizmden yararlanıp bir Lenin olmaya özeniyor. Korkunç bir şey! Peder de dinliyor onu, tozlu kıvırcık saçlarını okşuyor ve çürük dişlerinin arasından köylü gülümsemesiyle gülümsüyor. Ve bilemiyorum, bunda bir anarşi tohumu var mı, değerli burnunuzu temizleyebilecek miyiz, Çeka üyeleri kendilerine başkent yaptıkları Harkov'da kendileri ürettikleri *made in Kharkov* atölyeyi yürütebilecekler mi? Sizin delikanlılarınız gençliklerinde yarattıkları anarşi günahını hatırlamak istemiyorlar artık ve devlet mantığının yükseklerinden gülüyorlar yaptıklarına. Neyse, ne halleri varsa görsünler...

Sonra Moskova'ya gittim. Nasıl mı gittim? Çocuklar zorla el koyarak veya başka bir yolla birini üzmüşler. Ben, sümüklü ben olaya müdahale ettim. Bu yüzden biraz da beni hırpaladı-

lar... Yaram önemsizdi, ama Moskova'da... ah, Viktoriya, üzüntümden ne yapacağımı bilemedim Moskova'da... Hastanedeki hemşireler her gün bulgur lapası getiriyorlardı bana. Son derece saygılı oldukları için lapayı büyük bir tepside getirip önüme koyuyorlardı. Ama ben bu iğrenç lapadan da, planda olmayan bu işlemden, planda olan Moskova'dan da nefret ediyordum. Daha sonra mecliste bir avuç anarşistle karşılaştım. Her biri ya züppenin teki ya da yarım akıllı ihtiyarlardı. Gerçekten bir şeyler yapmak için gitmiştim Kremlin'e. Herkes başımı okşuyor, düzelecek olursam bana destek olacaklarını söylüyordu. Ama düzelmedim. Daha sonra ne oldu dersiniz? Daha sonra cepheye, kan ve ceset kokan Kızıl Süvari Alayı'na er olarak gittim.

Kurtarın beni, Viktoriya. Devlet bilgeliği deli edecek beni, can sıkıntısı sarhoş edecek... Bana yardım etmezseniz plansız programsız geberip gideceğim. Bir işçinin böylesine plansız programsız yok olmasını kim ister? Siz de, Viktoriya, hiçbir zaman eş olamayacak olan siz de istemezsiniz... İşte size duygusallık, ama canı cehenneme duygusallığın...

Şimdi asıl konuya gelelim. Orduda çok sıkılıyorum. Yaramdan ötürü ata binemiyorum. Bu, savaşa katılamadığım anlamına da geliyor. Etkinizi gösterin Viktoriya, hiç değilse İtalya'ya göndersinler beni. İtalyanca öğrenmeye çalışıyorum ve iki ay içinde konuşmaya başlarım. İtalya'da toprak için için yanıyor. Ortam hazır orada. Birkaç silah patlasa yetecek. İlk silahlardan birini patlatmaya hazırım. Kralı atalarının yanına göndermek gerekir. Bu çok önemli. Onların kralı iyi amcadır. Ünlü olmaya heveslidir, aile dergilerinde kendisinden söz etsinler diye önde gelen sosyalistlerle resimler çektiriyor.

Çeka'da, Halk Komiserliği'nde bu silah patlatma olayından, kraldan falan söz etmeyin. Başınızı okşayıp şöyle derler size: "Romantik çocuk!" Şu kadar söyleyin, yeter: "Hastadır, sinirleri bozuktur, üzüntüsünden sarhoştur, İtalya'nın güneşini istiyor, muz yemeyi özlemiş. Sizce bunu hak etmedi mi? Ora-

da iyileşir, sonra gelir göreve devam eder. Olmazsa, varsın Odessa Çekası'na göndersinler onu... Orada işe yarar ve..."

Ne anlamsız, ne olmayacak şeyler yazıyorum size, sevgili dostum Viktoriya...

Taktım kafama İtalya'yı. Hiç görmediğim bu ülkenin düşüncesi bir kadın ismi, sizin isminiz gibi, Viktoriya, büyük haz veriyor bana...

Mektubu okuduktan sonra soyunup sert, kirli yatağıma girdim. Ama uyuyamıyordum. Bitişik odada, duvarın öte yanında gebe Yahudi kadın içli içli ağlıyor, sırık gibi kocasının iniltili homurtusu ona karşılık veriyordu. Yağma edilen eşyaları için, başlarına gelenler için birbirlerine sitemler ediyorlardı. Daha sonra, sabaha karşı Sidorov geldi. Bitmek üzere olan mum masanın üzerinde söndü sönecekti. Sidorov çizmesinin içinden yarı yanmış bir mum parçası çıkardı, büyük bir dalgınlıkla öteki mumun fitiline dayadı. Yattığımız oda karanlık, iç karartıcıydı, havasına gecenin kötü kokan rutubeti çökmüştü. Yalnızca, ay ışığının vurduğu pencere bir kurtuluş gibi ışıyordu.

Can sıkıcı oda arkadaşım geldi ve mektubu sakladı. Kamburunu çıkarıp masaya oturdu, Roma albümünü açtı. Kapağı altın işlemeli, pek gösterişli kitap zeytin rengi, bir ifadesi olmayan yüzünün karşısında duruyordu. Kambur sırtının üzerinde Capitolino'nun dişli yıkıntıları ile günbatımının kızıllığının vurduğu arena ışıl ışıldı. Parlak, büyük sayfalar arasında kral ailesinin bir fotoğrafı da vardı. Takvimden koparılmış bir tomar kâğıtta güler yüzlü, zayıf Kral Vittorio Emanuele'nin siyah saçlı karısıyla, veliaht prens Umberto'yla ve birkaç prensesle birlikte çektirdiği fotoğraf vardı.

... Ve işte uzak, insanı yoran seslerle dolu gece, ıslak karanlıkta bir kare ışık... ve o karede mumun sarı ışığının üzerinde asılı Sidorov'un duygusuz, ölü yüzü.

GEDALİ

Şabat arifelerinde hatıraların yoğun bir hüznü çöker içime. Bir zamanlar, böyle akşamlar dedem sarı sakalıyla İbn-Ezra'nın[1] ciltlerini okşardı. Yaşlı kadın, başında dantelalı başlığıyla oturur, Şabat mumunun üzerinde boğum boğum parmaklarıyla fal bakar, tatlı tatlı hıçkırarak ağlardı. Böyle akşamlar çocuk kalbim büyülü dalgalarda küçük bir kayık gibi çalkalanırdı...

Jitomir'de dolaşıyor, ürkek yıldızı[2] arıyordum. Yaşlı Yahudiler, peygamber sakalları çökük göğüsleri üzerine düşmüş, eski püskü giysileriyle yaşlı Yahudiler... sinagoğun sararmış, her şeye kayıtsız duvarlarının dibinde tebeşir, çivit, fitil satıyorlardı.

İşte, karşımda pazar ve pazarın ölümü. Bolluğun yağlı ruhu öldürülmüş. Sessiz kilitler tezgâhların üzerine asılı ve yaya kaldırımının granit taşları bir ölünün saçsız başı gibi tertemiz. O, ürkek yıldız göz kırpıp sönüyor....Başarıya çok geç, güneşin batmasından sonra ulaştım. Gedali'nin

1. Abraham ben Meyr ibn Ezra (1092-1167): İspanya'da doğan gezgin bir filozof. (Y.N.)

2. O dönemin Yahudi edebiyatında kullanılan bu imgeyle Davud Kalkanı diye de bilinen Yahudi Yıldızı kastediliyor; ayrıca Şabat'ın takvimi yıldıza göre belirlenir. (Y.N.)

tezgâhı alışveriş sıralarının en sonunda gizliydi. Dickens, o gece neredeydi senin gölgen?[1] Bu eskiler tezgâhında altın işlemeli terlikler, gemi halatları, eski bir pusula ve doldurulmuş bir kartal, üzerine "1810" tarihi kazınmış bir av Winchester'ı ya da parçalanmış bir tencere bulabilirdin.

Yaşlı Gedali akşamın gül rengi boşluğunda değerli eşyalarının çevresinde dolaşıp duruyordu... Ufak tefek mal sahibinin dumanlı gözlüğü gözünde, yeşil setresinin etekleri yerlerdeydi. Beyaz ellerini ovuşturuyor, kır sakalını çekiştiriyor ve başını eğip, ona doğru nereden geldiğini görmediği seslere kulak veriyordu.

Bu tezgâh sevimli, akıllı uslu bir çocuğun, içinden botanik profesörünün çıktığı küçük kutusu gibi bir şeydi. Düğmeler vardı bu tezgâhta, bir de ölü kelebek. Bu tezgâhın ufak tefek sahibinin adı Gedali idi. Herkes boşaltmıştı pazarı, ama Gedali hâlâ oradaydı. Kürelerden, kuru kafalardan, ölü çiçeklerden oluşan bir labirentin içinde dolanıp duruyor, horoz tüylerinden rengârenk bir süpürgeyi sallayarak, ölmekte olan çiçeklerin üzerindeki tozu alıyordu.

Bir bira fıçısının üzerinde oturuyorduk. Gedali küçük sakalıyla oynuyordu. Silindir şapkası siyah bir kule gibi yükseliyordu üzerimizde. Ilık bir yel esiyordu. Gökyüzü renk değiştiriyordu. Biraz ötede, yukarıda devrilmiş şişeden ince bir kan akıyor, yumuşak kokusu beni sarıyordu.

"Devrim... 'Evet,' diyeceğiz devrime, peki, o zaman Şabat'a 'Hayır,' mı diyeceğiz?" diye başladı Gedali söze ve o anda buğulu gözlerinin ipek kemerleriyle kuşattı beni. "'Evet!' diye haykırıyorum devrime, 'Evet!' diye haykırıyorum, ama o saklanıyor Gedali'den ve ileride yalnızca silahlar patlıyor..."

1. Charles Dickens'ın *Antikacı Dükkânı* adlı eserine gönderme. (Y.N.)

"Kapalı gözlere güneş girmez," diye cevap verdim yaşlı adama. "Oysa gözlerini inadına kapamış olan bizler..."

Yaşlı adam duyulur duyulmaz bir sesle fısıldadı:

"Lehler kapadılar benim gözlerimi. Azgın köpekten farksızdır Lehler. Ele geçirdikleri Yahudilerin sakalını yoluyorlardı... köpekler! İşte şimdi de gebertiyorlar o azgın köpekleri. Çok güzel bir şey şu devrim dedikleri! Lehleri pataklayan daha sonra bana şöyle diyordu: 'Karşılığında gramofonunu ver bana Gedali...' Devrime cevap veriyorum: 'Ama müziği çok seviyorum ben efendim.' Bu kez şöyle diyor: 'Neyi sevdiğinin farkında değilsin sen Gedali. Ateş edeceğim sana, o zaman anlayacaksın neyi sevdiğini. Evet, ateş etmemek elimde değildir, çünkü devrimim ben...'"

"Evet, ateş etmemek elinde değildir onun Gedali," dedim yaşlı adama, "çünkü devrimdir o..."

"Ne var ki, iyi yürekli efendim benim, Lehler devrim karşıtı oldukları için ateş ediyorlardı. Sizler devrim olduğunuz için ateş ediyorsunuz. Oysa devrim insana haz veren bir şeydir. Ve insana haz veren bir şey evlerde yetim çocuklar olmasını istemez. İyi şeyleri ancak iyi insanlar yapar. Devrim de iyi insanların yaptığı iyi bir şeydir. Ama öldürmezler iyi insanlar. Bu demek oluyor ki, devrimi yapan insanlar kötü insanlardır. Ama Lehler de kötü. Devrimin, karşı devrimin nerede olduğunu kim söyleyebilir Geraldi'ye? Bir zaman kutsal kitabımız Talmud'u inceledim; Raşi'nin yorumlarını, Moşe ben Maymon'un[1] kitaplarını severim. Jitomir'de bilgili başka insanlar da var. İşte biz bilgili insanlar hepimiz yere kapanıyor ve bir ağızdan haykırıyoruz: İyi devrimin olduğu yerde bizler acı çekiyoruz!.."

1. İbn Meymun (1135-1204): Endülüslü Yahudi filozof, hukuk bilgini ve hekim. Ortaçağ'da Yahudiliğin en büyük düşünürüdür. (Y.N.)

Yaşlı adam sustu. Samanyolu boyunca ortaya çıkan ilk yıldızı gördük.

"Şabat başlıyor," dedi Gedali ağırbaşlı bir tavırla. "Yahudilerin sinagoğa gitmeleri gerekiyor... Efendi kardeşim..." diye sürdürdü konuşmasını. Ayağa kalktı. Siyah, küçük bir kuleyi andıran silindir şapkası başında sallanmaya başladı. "Jitomir'e iyi insan getirin biraz. Ah, kentimizde çok az öyle insan, ah, çok az! Getirin, biz bütün gramofonlarımızı vereceğiz onlara. Bizler görgüsüz insanlar değilizdir. Enternasyonal... Enternasyonal'in ne olduğunu biliriz. Ben de iyi insanların Enternasyonal'ini istiyorum. Her insana değer verilmesini, birinci sınıf ekmek verilmesini ben de isterim. Al bakalım insanoğlu, karnını doyur lütfen, yaşamdan al mutluluğunu. Enternasyonal'i neyle beslediklerini bilmezsiniz siz efendi kardeşim..."

"Barutla besliyorlar..." dedim yaşlı adama, "en iyisinden kanla çeşnilendirerek, barutla..."

Ve işte, yeni Şabat mavi karanlıklarının içinden çıkıp koltuğuna kurulmuştu.

"Gedali," dedim, "bugün cuma ve artık akşam oldu. Yahudi çöreği ile bir bardak Yahudi çayını nerede bulabilirim?.."

Gedali kutusuna asma kilidini takarken cevap verdi:

"Bulamazsın, bulamazsın. İyi insanların işlettiği bir aşevi var şu yakında, ama yemek yemiyorlar orada artık insanlar, ağlıyorlar..."

Yeşil setresinin üç kemik düğmesini ilikledi. Horoz tüyleriyle üzerindeki tozu silkeledi, yumuşak avuçlarını suyla ıslattı ve siyah silindir şapkalı, ufak tefek, hayalperest, yalnız ihtiyar, koltuğunun altında dua kitabıyla uzaklaştı.

Şabat başlamıştı. Olmayacak Enternasyonal'in kurucusu Gedali dua etmek için sinagoğa gidiyordu.

BENİM İLK KAZIM

Altıncı Tümen Komutanı Savitski beni görünce ayağa kalktı. Onun iriyarı bedeninin güzelliğini görünce şaşırdım. Erguvani süvari pantolonuyla, yana yatık koyu kırmızı şapkasıyla, göğsünde dizili madalyalarıyla karşımda ayakta duruyor; bir süvari alay sancağının gökyüzünü ikiye bölmesi gibi, odayı ortadan ikiye bölüyordu. Lavanta ve serinletici keskin bir sabun kokusu yayılıyordu ondan. Uzun bacakları, omuzlarına kadar gösterişli süvari çizmelerine girmiş genç kızları andırıyordu.

Bana gülümsedi, masanın üzerindeki, biraz önce karargâhtan kendisine dikte edilmiş emre kırbacıyla vurdu. İvan Çesnokov'un, geçici alayıyla Çugunov-Dobrıvodka'ya doğru ilerlemesine, karşılaşacağı düşman birliğini yok etmesine ilişkin bir emirdi bu...

Tümen Komutanı yazmaya başlayıp bir kâğıdı doldurdu:

... Bu görevin sorumluluğunu, her zaman olduğu gibi, gene tam yetkiyle Çesnokov'a veriyorum. Benimle uzun süredir cephede görev yapmış olan siz, yoldaş Çesnokov, bundan emin olabilirsiniz...

Altıncı Tümen Komutanı emrin altına kıvrım kıv-

rım imzasını attı, emir erlerine verdi, sonra neşenin dans ettiği gri gözlerini bana çevirdi.

Tümenin karargâhında göreve atandığımın yazısını verdim kendisine.

"Yani emirle atandın!" dedi Tümen Komutanı. "Emirle atandın ve ön cephe olmasın da her cephe olsun, dedin. Okuma yazman var mı senin?"

Komutan'ın sağlam görünüşüne, gençliğinin canlılığına imrenerek cevap verdim:

"Var efendim, Petersburg Üniversitesi hukuk mezunuyum..."

"Demek hanım evlatlarındansın!.." diye bağırdı Komutan gülerek. "Gözlüğün de burnunun üstünde. Amma da biçimsiz bir şeymişsin!.. Sormadan yolluyorlar senin gibileri buraya, gözlük yüzünden de ölüyorsunuz. Demek burada, bizim yanımızda kalacaksın?"

"Evet," dedim.

Kalacak bir yer bulmak için görevli erle birlikte köye doğru yola çıktım.

Er, valizimi omzuna almıştı. Köy yolu önümüzde bir kabak gibi sarı, yuvarlak uzuyordu. Canlılığını yitirmekte olan güneş gökyüzüne pembe ruhunu yaymaktaydı.

Taç resimleriyle süslü bir köy evine geldik. Er durdu, suçluymuş gibi gülümseyerek birden şöyle dedi:

"Bizim burada gözlükten pek hoşlanmazlar. Yüksek sınıftan gözlüklüler bizden uzak olsun, derler. Ama en temiz, en dürüstünden bir kadını yoldan çıkarırsanız savaşçılar severler sizi..."

Valizimi taşırken zorlanıyordu. İyice sokulmuştu yanıma, sonra umutsuzluğa kapılmış gibi birden geri çekildi, uzaklaştı yanımdan, ilk avluya daldı. Orada sundurmanın altında Kazaklar oturmuş, birbirlerini tıraş ediyorlardı.

"İşte, askerler," dedi valizimi yere indiren er, "yoldaş

Savitski'nin emridir, bu adamı yanınıza alacaksınız ve en küçük bir aptallık etmeyeceksiniz. Çünkü okullarda okumuş, sıkıntılar çekmiş biridir kendisi..."

Kızarıp bozaran er sonra arkasına bakmadan uzaklaştı. Elimi kasketimin siperliğine götürüp selamladım Kazakları. Güzel yüzünden Ryazanlı olduğu belli, saman rengi saçları uzun bir delikanlı valizime yaklaştı, tutup kapıdan dışarı attı onu. Sonra bana arkasını döndü ve küfürler savurmaya başladı.

Ondan yaşlıca bir Kazak gülerek seslendi ona:

"Çift sıfır numara silah... Küçük kaçak..."

Delikanlı ne cevap vereceğini bilemedi, uzaklaştı. Eğildim, neredeyse yerlerde sürünerek valizimden saçılan yazılı kâğıtlarımı, delik deşik eski giysilerimi toplamaya başladım. Hepsini toplayıp tekrar valizime yerleştirdikten sonra avlunun öteki ucuna götürdüm. Küçük köy evinin önünde, tuğladan bir ocakta tencerede domuz eti kaynıyordu. Köyümdeki uzak baba evimin bacasının tüttüğü gibi yükseliyordu tencereden buhar ve içimi açlık, yapayalnızlık duygularıyla dolduruyordu. Kırılan valizimi üzerine saman koyup başımın altına yastık yaptım, *Pravda*'da yayımlanan Lenin'in İkinci Komintern Kongresi'nde yaptığı konuşmayı okumak için yere uzandım. Güneş yüksekli alçaklı tepelerin ardından vuruyordu bana, Kazaklar ayakuçlarımda dolaşıyorlardı, delikanlı sürekli alay ediyordu benimle, sevgili satırlar çetrefilli bir yoldan bana gelmeye çalışıyor, ama bir türlü ulaşamıyordu. O zaman gazeteyi kenara bırakıp, sundurmanın altında iplik büken ev sahibesinin yanına gittim.

"Hanımefendi, benim karnım çok aç..." dedim.

Yaşlı kadın, akları solmuş yarı kör gözlerini kaldırıp baktı bana, sonra gene indirdi.

"Yoldaş," dedi bir süre sustuktan sonra, "bu işler canıma tak etti artık, kendimi asmak istiyorum."

Bunun üzerine yaşlı kadının göğsüne dokunarak, can sıkıntısıyla şöyle dedim:

"Tanrı yardımcınız olsun, biraz sohbet edebilir miyiz sizinle?.."

Dönüp yana bakınca, biraz ötede yerde yabancı bir kılıç gördüm. Pek semiz bir kaz avluda dolaşıyor, sakin sakin tüylerini temizliyordu. Yakalayıp yere bastırdım onu. Başı çizmemin altında ezildi, kanı akmaya başladı. Beyaz boynu gübreye batmıştı, ölü kuş kanat çırpıyordu.

"Tanrı yardımcınız olsun!" dedim kılıçla kazın içini açmaya çalışırken, "Pişiriver bana bu kazı hanımefendi."

Yaşlı kadının iyi görmeyen gözleri de, gözlüğü de parladı, kazı alıp önlüğüne sardı, mutfağa götürürken durdu.

"Yoldaş," dedi bir süre sustuktan sonra, "kendimi asmak istiyorum ben."

Ve içeri girip arkasından kapıyı kapadı.

Bu arada Kazaklar kendi tencerelerinin çevresine oturmuşlardı. Rahipler gibi kıpırdamadan, dimdik oturuyorlar, kaza hiç bakmıyorlardı.

İçlerinden biri bana bakarak, "İyi bir delikanlıya benziyor," dedi.

Göz kırpıp tenceredeki çorbayı karıştırmaya başladı.

Kazaklar, birbirine saygısı olan erkekler gibi ölçülü bir ağırbaşlılık içinde akşam yemeklerini yiyorlardı. Ben kılıcı kumla temizledim, avludan çıktım, sıkılıp döndüm. Ay avlunun üzerinde ucuz bir küpe gibi asılı duruyordu.

"Kardeşcağızım, kazın pişene kadar gel otur, bizimle bir şeyler ye..." dedi Kazakların yaşlılarından Surovkov birdenbire.

Çizmesinden yedek bıçağı çıkarıp verdi. Ev yapımı lahana çorbası içip domuz eti yedik.

Saman sarısı saçlı delikanlı, yana çekilip bana yer verdikten sonra sordu:

"Gazetede ne yazıyor?"

Cebimden *Pravda*'yı çıkarıp, "Gazetede Lenin yazıyor, Lenin, her şeyimizin çok eksik olduğunu yazıyor..." dedim.

Ve yüksek sesle Lenin'in konuşmasını okudum Kazaklara.

Akşam, alacakaranlığının insana canlılık veren rutubetli battaniyesini sardı bana, anne elini ateş gibi yanan alnıma koydu.

Bir yandan neşeyle okuyor, bir yandan da gene neşeyle Lenin'in doğrusunun gizemli eğrisini yakalamaya çalışıyordum.

"Gerçek[1] her burnu gıdıklar," dedi ben okumayı bitirince Surovkov. "Gerçeği ortaya çıkardığında, tavuğun buğdayı gagaladığı gibi gagalar insanı."

Süvari bölüğü karargâhından Surovkov böyle diyordu Lenin için. Sonra gidip samanlıkta yattık. Çatısındaki deliklerden yıldızların göründüğü samanlıkta altı kişi, birbirine karışmış bacaklarımızla birbirimizi ısıtmaya çalışarak yatıyorduk.

Rüyalar görüyordum, kadınlar vardı rüyalarımda. Yalnızca yüreğim, bir cinayetle yanan yüreğim sızlıyor, kanıyordu.

1. Surovkov söz oyunu yapıyor. *Pravda*, Rusçada "gerçek" anlamına gelir. (Y.N.)

HAHAM

"... Her insan ölümlüdür. Sonsuz hayat yalnızca anneye verilmiştir. Bir anne öldükten sonra da, henüz hiç kimsenin kötü söz etmediği hatıralarda yaşamayı sürdürür. Anne hatırası, dünyayı yarıp geçen nehirlerin uçsuz bucaksız bir okyanusu beslediği gibi besler hüznümüzü..."

Bu sözler Gedali'nindi. Büyük bir gururla söylüyordu böyle. Sönmekte olan akşamın son ışığı hüznünün pembe sisiyle kucaklamıştı onu. Şöyle diyordu yaşlı adam:

"Hasidliğin[1] tutkularla dolu evinde kapılar, pencereler paramparçadır, ama gene de bir anne ruhu gibi ölümsüzdür o... Gözleri akmış Hasidlik hâlâ tarihin rüzgârlarının kesiştiği yerde durmaktadır."

Gedali böyle dedi, sinagogda dua ettikten sonra Çernobil hanedanından son haham Motale'nin yanına götürmek istedi beni.

Gedali ile birlikte ana caddeye çıktık. Uzakta beyaz Katolik kiliseleri buğday tarlaları gibi parlıyordu. Bir top arabasının tekerlek gıcırtısı geliyordu köşeden. Bir kapıdan gerdanlıklarını şakırdatarak gebe iki kadın çıktı, bir sıraya oturdu. Günbatımının kızıllığında belirdi ürkek

1. XVIII. yüzyılda Polonya'da doğan, Yahudilikte koyu dindar bir akım. (Y.N.)

yıldız ve Şabat huzuru Jitomir gettosunun eğri büğrü çatılarının üzerine çöktü.

Gedali ön cephesi yıkık dökük uzun bir evi göstererek fısıldadı bana:

"İşte burası."

Morg gibi bomboş, taş bir odaya girdik. Haham Motale çevresinde meczupların, yalancıların olduğu bir masada oturuyordu. Üzerinde beli iple bağlı beyaz bir harmani, başında samur bir şapka vardı. Haham'ın gözleri kapalıydı; incecik parmaklarıyla yumuşak, sarı sakalını karıştırıyordu.

"Nereden geldi bu Yahudi?" diye sordu gözlerini açıp.

"Odessa'dan," diye karşılık verdim.

"Dini bütün bir kenttir Odessa," dedi Haham. "Sürgünlüğümüzün yuvası, felaketlerimizin tutsaklık kuyusudur!.. Ne iş yapar bu Yahudi?"

"Ostropollü Gereş'in serüvenlerini şiire döküyorum."

Haham gözlerini kapayıp fısıldadı:

"Büyük emek... Aç olduğu zaman çakal ulur, her aptalın, kederlenmesine yetecek kadar aptallığı vardır ve yalnızca bilge kişi hayatın perdesini gülerek kaldırır... Ne öğrenimi gördün sen, Yahudi?"

"Kutsal Kitap."

"Yahudi'nin aradığı nedir?"

"Mutluluk."

Tanrı'nın sevgili kulu sakalını kaşıyarak şöyle dedi:

"Yüce efendim Mordhe, izin ver, genç adam masada bir yer bulsun kendine; izin ver, bu cumartesi öteki Yahudilerle birlikte bir şeyler yesin; izin ver, bir ölü değil de yaşayan olduğu için mutlu olsun; izin ver, yanındakiler dans ettiklerinde el çırpsın; izin ver, kendisine şarap verirlerse şarap içsin..."

Gözkapakları dışa kıvrık, on yaşında bir çocuk boyunda eski soytarı, kambur ihtiyar efendi Mordhe he-

men yanıma geldi. Üstü başı yırtıktı.

"Ah, benim dostum, ne kadar da gençmiş!" dedi bana göz kırparak. "Ah, ne çok zengin aptal, ne çok yoksul bilge gördüm ben Odessa'da! Masaya oturunuz lütfen, genç adam, size verecekleri şarabı için..."

Meczuplarla, yalancılarla, mıymıntılarla hep birlikte masaya oturduk. Bir köşede balıkçıları, havarileri andıran geniş omuzlu Yahudiler dua kitaplarının üzerine eğilmiş, mırıldanarak dua ediyorlardı. Gedali, yeşil setresiyle alacalı bir kuş gibi uyukluyordu. O anda Gedali'nin arkasında yüzüyle, güçlü alnıyla Spinoza'yı, çökük yanaklarıyla bir rahibeyi andıran genç birini gördüm. Sigara içiyor, yakalanıp cezaevine geri getirilmekte olan bir cezaevi kaçkını gibi titriyordu. Üstü başı yırtık Mordhe arkadan yaklaştı ona, sigarasını çekip aldı ağzından ve koşarak benim yanıma geldi.

"Haham'ın oğlu İlya'dır o," diye mırıldadı hırıltılı bir sesle. Dışa dönük gözkapaklarının kanlı etini bana doğru yaklaştırıp ekledi: "Lanetli oğul, son oğul, asi oğul..."

Mordhe sonra yumruğunu göstererek gözdağı verdi gence, yüzüne tükürdü.

"Tanrı uludur," diye Haham Motale Bratslaski'nin sesi duyuldu o anda ve ince rahibe elleriyle ekmeği kırdı. "İsrail'in, bizleri dünyadaki bütün halkların arasından seçen Tanrı'sı uludur..."

Sonra yemekleri kutsadı Haham, hep birlikte yemeye başladık. Dışarıda atlar kişniyor, Kazaklar bağrışıyorlardı. Savaşın ıssızlığı uyukluyordu pencerenin dışında. İçerideki sessizliğin, duaların arasında Haham'ın oğlu peş peşe sigara içiyordu. Yemek bitince ilk kalkan ben oldum.

Mordhe, "Benim değerli, çok değerli delikanlım..." diye arkamdan mırıldanıyor ve bir yandan da kuşağım-

dan çekiştiriyordu. "Dünyada kötü zenginlerle yoksul serserilerden başka kimse olmasaydı kutsal insanlar ne yaparlardı?"

Yaşlı adama para verip çıktım. Gedali ile ayrıldık, yerime, tren istasyonuna döndüm. Orada, istasyonda Birinci Süvari Kolordusu propaganda treninde beni yüzlerce ışığın aydınlığı, radyo istasyonunun büyüleyici parlaklığı, basımevinde makinelerin durmadan çalışması ve gazetede henüz çıkmamış *Krasniy Kavalerist* yazısı bekliyordu...

BRODİ'YE GİDEN YOL

Arılar için üzülüyorum. Savaşan düşman ordular yok etti onları. Volın'da arı yok artık.

Rezil ettik arıları. Kükürtle öldürdük hepsini, barutla patlattık. Tutuşturulan eski püskü bez parçalarının iğrenç kokusu doldu arıların kutsal devletlerine. Can çekişirken yavaşça kanat çırpıyor, neredeyse duyulmayacak kadar sessizce vızıldıyorlardı. Yiyecek ekmeğimiz olmadığı için, kılıçlarımızla ballarını alıyorduk. Volın'da arı yok artık.

Günlük zorbalıklarımız yüreğimi acıtıyordu. Dün, Brodi'de kanlı çarpışmanın birinci yıl dönümüydü.

Gök mavisi yerlerde dolaşırken ben de, arkadaşım Afonka Bida da bunu hiç düşünmüyorduk. Atlarımız sabah karınlarını doyurmuşlardı. Çavdar hayli boy atmıştı, güneş harikaydı ve bu ışıl ışıl, apaydınlık gökyüzünü hak etmeyen ruhum sakin acıların tutkusuyla yanıyordu. Takım komutanı arkadaşım anlatıyordu:

"Kazak köylerinde kadınlar, arılar ve onların içtenliği üzerine çok şey anlatırlar... İnsanlar gücendirmişler mi İsa'yı, yoksa ortada gücendirme falan yok muymuş, bu konuda herkes başka bir şey söyler... Ama, Kazak köylerinde kadınlar şöyle anlatırlar: İsa haçta acı çekiyormuş. Börtü böcek eziyet ediyormuş ona! Bakıyormuş onlara

İsa, çok üzülüyormuş. Ama böcekler o kadar çokmuşlar ki, hepsi İsa'nın gözlerini göremiyormuş. İşte tam o sırada bir arı dolanıp durmaya başlamış İsa'nın çevresinde. Bir böcek seslenmiş arıya: 'Gel sok onu, bizim için sok!..' Arı, kanatlarını İsa'nın üzerine açarak, 'Yapamam!' demiş. 'Dülger sınıfındandır o'..." Takım arkadaşım Afonka bu arada kendi düşüncesini ekliyordu. "Arıyı anlamak gerekir... Çok çekiyorlar bizlerden... Herhalde az eziyet etmiyoruz onlara..."

Ve kollarını iki yana açıp şarkı söylemeye başladı Afonka. Sarı kuyruklu, sarı yeleli bir tayın şarkısıydı söylediği. Afonka'nın takımından sekiz Kazak onun şarkısına eşlik etmeye başladı.

Afonka elini kolunu sallayarak, sözcükleri uzata uzata anlatıyordu:

"Cigit adında bu tay, kutsal günlerde küfelik olana dek votka içen bir Kazak yüzbaşınındı." Afonka sözcükleri uzata uzata, bir ipe dizer gibi şarkı söylüyordu sanki. "Cigit sadık bir attı, ama yüzbaşı bayram günleri ne yaptığını bilmeden, kendini kapıp koyuveriyordu. Günde okkalık beş votka şişesini deviriyordu. Dördüncü şişeden sonra atına atlıyordu yüzbaşı, gökyüzüne doğru sürüyordu. Yükseliş uzun sürüyordu, ama Cigit iyi, sadık bir attı. Gökyüzüne vardıklarında yüzbaşı beşinci şişeye atıyordu elini. Gelgelelim, şişe, sonuncu şişe yeryüzünde kalmıştı. O zaman gücü yetmediği için ağlamaya başlıyordu yüzbaşı. Yüzbaşı ağlıyordu, Cigit sahibine bakarak kulaklarını sallıyordu..."

Afonka bir yandan uykuya dalarken çın çın öten sesiyle böyle şarkı söylüyordu. Şarkı duman gibi akıp gidiyordu. Ve bizler günbatımına doğru ilerliyorduk. Güneşin son ışıklarının kaynayan nehirleri, köylülerin tarlalarının yazmalı havluları üzerinde uzuyordu. Kızıl bir sessizlik çökmüştü her yana. Toprak kedi sırtı gibi yatı-

yor, dolgun buğday başakları kürk gibi dalgalanıyordu. Evleri kerpiç, küçük Klekotov köyü kamburunu hafiften çıkarıp yaslanmıştı yamaca. Boğazı geçtikten sonra bizi yıkıntılarla dolu Brodi'nin ölü görünümü bekliyordu. Ne var ki, Klekotov yakınlarında silah sesleri karşıladı bizi. Bir köy evinin arkasından iki Leh askeri çıktı. Atlarını evin direklerine bağlamışlardı. Yamacın yukarısına doğru düşmanın bir hafif bataryası çıkmaktaydı. Mermiler ip gibi uzuyorlardı yolda.

"İleri!" dedi Afonka.

Koşmaya başladık.

Ah Brodi! Senin ezilmiş tutkularının mumyaları dayanılmaz bir zehir gibi esiyordu bana doğru. Akan gözyaşlarımın buz kestiği gözlerimde ölümcül bir soğukluk hissediyordum. Ve işte sarsıntılı bir dörtnala gidiş uzaklaştırıyor beni senin sinagoglarının kertikli taşlarından...

TAÇANKA[1] İLMİ

Karargâhtan bana bir arabacı, veya bizde alışıldık deyimiyle, taşıyıcı gönderdiler. Soyadı Grişçuk. Otuz dokuz yaşında.

Almanya'da beş yıl esir kalmış, birkaç ay önce kaçmış, Litvanya'yı kuzeybatıdan yayan geçip Rusya'ya dönmüş, Volın'a gelmiş, Belev'de, dünyanın en beyinsiz seferberlik komisyonunca yakalanıp askere alınmış. Grişçuk' un doğduğu Kremenets kasabasına topu topu elli verstlik bir yolu kalmıştı. Karısı, çocukları Kremenets'teydi. Beş yıl iki aydır evinden uzak kalmıştı. Seferberlik komisyonu benim arabacım olarak görevlendirmişti onu ve böylece, Kazakların arasında küçük düşmekten kurtulmuştum.

Bir *taçanka* ve bir de arabacı sahibi olmuştum. *Taçanka!* Bu sözcük bizim âdetlerimizi oluşturan temel üçgenin zemininde yer alıyordu: kesmek - *taçanka* - kan...

Papaz arabası, yönetici arabası gibi sıradan yaylı at arabaları vatandaşların kaprisiyle önemsenir olmuş, savaşta korkulan taşıyıcı bir araç olarak kabul edilmiş, yeni bir strateji ve taktiğin doğmasına neden olmuş, savaşın alışıla-

1. *Tavriçanka*, yani "büyük araba" anlamındaki sözcüğün zaman içinde bozulmuş hali. Fakat *taçanka* diğerine göre daha hafifti. Ve savaşta üzerine yerleştirilen mitralyöz vb. silahlarla bir bakıma tankın habercisi oldu. (Y.N.)

geldik yüzünü değiştirmiştir. Takov Mahno, *taçanka*'yı gizemli savaş taktiğinin ana unsuru yapmış, bu arabalara üç yüz mitralyöz yerleştirerek piyadeyi de, topçuyu da, hatta süvariyi boşa çıkarmıştır. Doğada olduğu gibi, çok yönlü bir kişiliği vardı Takov Mahno'nun. Savaş düzeninde sıralanmış saman yüklü kağnılar kentleri ele geçiriyorlardı. Bölge Parti Yürütme Komitesi'ne yaklaşan bir düğün alayı birden topluca ateş açıyor ve anarşinin siyah bayrağını havaya kaldıran sıska bir papaz yönetimden burjuva uşaklarının, proleterlerin kendisine verilmesini, bunların yanında şarap ve müzik de istiyordu.

Taçanka'lardan oluşan bu birlik görülmemiş bir taktik üstünlüğü sağlamıştı.

Budyonnıy bu konuda Mahno'dan hiç de aşağı kalmadı. Böylesi bir orduyu alt etmek kolay değildi, yakalamak ise inanılmaz... Samanların içinde gizli bir mitralyözün olduğu bir araba köye girdiğinde savaş aracı değildir artık. Samanların içine gömülmüş, tahmin edilen ama hissedilemeyen bu silahlar toplamda zorlu, başkaldıran, haris, yeni bir Ukrayna köyünün oluşmasına yetmekteydi. Sağa sola tıkıştırılmış öteberiyle böyle bir birliği Mahno kaşla göz arasında savaşa hazır duruma getiriyordu. Birliğin sivile dönüştürülmesi ise daha da kısa zaman istiyordu.

Bizde, Budyonnıy'ın düzenli süvarisinde ise mitralyöz yüklü *taçanka*'ların o kadar önemli bir yeri yoktu. Oysa bizim mitralyözlü birliklerimizin hepsi arabalıydı. Kazak aklı yalnızca iki çeşit *taçanka* biliyordu: sömürgecilerin olanlar ve halkın olanlar. Evet, bu da bir uydurma değildir, ama bir bölünme, gerçek bir olgudur.

Halkın olan arabalarda, bu disiplinsiz ve sevgisiz, buluş yeteneğinden yoksun arabalarda buğday ekili Kuban bozkırlarında, soruşturmaya yetişmek için acele eden kırmızı burunlu, sefil, uykusuz birkaç memur sarsıla sarsıla ilerlemektedir. Oysa sömürgecilerin arabaları bize

Volga boylarından, Samara ve Urallar'dan gelmiştir. Sağlam yapılı Alman kolonilerinden... Sömürgecilerin meşe ağacından yapılmış geniş arabalarında ev rahatlığı, pembe Alman çiçeklerinden yumuşacık süslemeler vardır... Sağlam, demir kaplı taban. Unutulamayacak yumuşak yaylar. Bu yaylarda, şimdi bozuk Volın yollarının tutkusunu taşıyan birçok kuşağın heyecanını hissederim ben.

İlk kez bir şeye sahip olmanın heyecanı vardı bende. Akşam yemeklerinden sonra her gün atları arabaya koşuyorduk. Grişçuk ahırdan atları çıkarıyordu. Her gün biraz daha iyi oluyorlardı. Tımar edilmiş karınlarının donuk parlaklığını gördükçe gurur duyuyordum. Şiş bacaklarını ovalıyor, yelelerini tarıyor, sırtlarına, ince kemerlerden oluşan karışık, kurumuş Kazak koşumlarını atıp onları avluda tırıs koşturuyorduk. Grişçuk arabacı yerinde yan oturuyordu. Benim oturduğum minder çiçekli, kalın keten bezi kaplıydı. İçindeki samanın hoş kokusu huzur veriyordu bana. Arabanın büyük tekerlekleri iri kumda gıcırdıyordu. Çiçek açmış haşhaş tarlaları süslüyordu her yanı. Yamaçlarda yıkılmış kiliseler görünüyordu. Yol boyunda yüksekçe bir yerde, gülleyle yıkılmış bir duvarda nişte, Azize Ursula'nın, dolgun kolları çıplak, kahverengi bir heykeli vardı. Ve alınlıkta, eski harflerle işlenmiş düzensiz, altın bir yazı: "İsa ve onun tanrısal anasına şan olsun..."

Yahudilerin, canlılığını yitirmiş küçük yerleşim birimleri Leh beylerinin çiftliklerinin çevresinde yamaçlara yapışmış gibi duruyordu. Kerpiç bahçe duvarlarında, geniş mavilikler içinde iri tavuskuşları pek sakin dolaşıyordu. Sinagoğun verimsiz toprağında derme çatma kulübeler gözsüz, yırtık pırtık, yuvarlak Hasid şapkaları gibi serpiştirilmişti. Dar omuzlu Yahudiler yol kavşaklarında dikiliyorlardı. Ve o anda insan güneyin besili, göbekli, ucuz şarap gibi köpüren Yahudilerini hatırlıyordu. Bu dar,

uzun, kemikli sırtların, bu acı yüklü sarı sakalların hüzünlü gururu onlarınkiyle ölçülemeyecek derecede büyüktü. Acıyla çizilmiş tutku dolu yüz çizgilerinde yağ da, kan akışı da yoktur. Galiçya ve Volın Yahudilerinin davranışları sakin değil, ateşlidir, incelikten uzaktır; oysa hüzünlerinin gücü iç karartıcı bir kibirle ve çiftlik sahibi beylere gizli bir nefretle doludur. Onlara baktıkça, bu bölgenin Yahudilerinin dayanılmaz geçmişini, kutsal kitabımıza bağlı olanların vergilerini ödeyebilmek için meyhanelerini sattıklarını, tefecilik yapan hahamları, Leh zenginlerinin iğfal ettiği genç kızları ve onların yüzünden öldürülen büyük toprak sahiplerini hatırlıyordum.

DOLGUŞOV'UN ÖLÜMÜ

Savaşın perdeleri giderek yaklaşıyordu kente. Gün ortasında Koroçayev, birliğiyle tek başına savaşan ve ölümünü arayan Dördüncü Tümen Komutanı acımasız Koroçayev, siyah keçe çizmeleriyle uçarcasına geçti yanımızdan. Hızla uzaklaşırken seslendi bana:

"İletişimimiz kesildi, Radzivillov ve Brodi yanıyor!.."

Ve kömür gibi simsiyah gözleri ateşler saçarak dörtnala kayboldu gözden.

Tahta gibi dümdüz ovada birlikler yeniden mevzileniyordu. Güneş kızgın tozun içinde yayıldıkça yayılıyordu. Yaralılar hendeklerde bir şeyler yiyorlardı. Hemşireler otların üzerine uzanmış, alçak sesle şarkı söylüyorlardı. Afonka'nın keşfe çıkardığı adamları ovada dolaşarak ölü ve askerî malzeme arıyorlardı. Afonka iki adım ötemdeydi.

"Tongaya düşürdüler bizi," dedi başını bana doğru çevirmeden. "İki kere iki. Tümen Komutanı'nın kafası çok karışık..."

Lehler ormana yaklaştılar, aramızda üç verst mesafe vardı. Makineli tüfeklerini yakınımıza bir yere yerleştirmişlerdi. Mermiler ıslık çalarak geçiyordu üzerimizden. Vızıltıları giderek dayanılmaz biçimde yükseliyordu. Güneşin sıcağında horlayarak uyuyan Alay Komuta-

nı Vityagayçenko bağırarak uyandı uykusundan. Atına binip Süvari Bölük Komutanı'nın yanına gitti. Buruş buruş yüzü rahatsız uyumaktan kıpkırmızıydı, cepleri ise erik dolu.

Ağzındaki erik çekirdeğini tükürürken öfkeyle bağırdı:

"Eşşoğlueşşek... Ne iğrenç bir iş... Timoşka, sancağı çıkar!"

Timoşka üzengisinden sancağın sopasını aldı, üzerinde bir yıldızla "Üçüncü Enternasyonal" yazısı olan sancağı açtı.

"Şimdi görür," dedi Vityagayçenko ve birden öfkeyle bağırdı: "Kızlar, hemen atlarınıza binin! Bölük toplansın!.."

Borazancılar toplan borusu çaldılar. Bölük sıraya girdi. Hendekten bir yaralı çıktı, eliyle yüzünü kapayarak Vityagayçenko'ya şöyle dedi:

"Taras Grigoryeviç, ben bir delegeyim. Anladığım kadarıyla, bizler burada kalacağız..."

"Çıkacaksınız oradan..." diye mırıldanan Vityagayçenko atını şaha kaldırdı.

Yaralı seslendi arkasından:

"İçimizde çıkamayacağız gibi bir his var Taras Grigoryeviç."

Vityagayçenko geri dönüp baktı yaralıya.

"Elbette çıkacaksınız, hiç orada bırakır mıyım sizi?" dedi ve emir verdi: "İleri!"

O anda arkadaşım Afonka Bida'nın ağlamaklı kadın sesi duyuldu:

"Tırısa kaldırma atını Taras Grigoryeviç, beş verst koşması gerekiyor hayvanın. Atlarımız bitkin düşerse savaşamayız... Sakin ol..."

Vityagayçenko gözlerini yerden kaldırmadan emir verdi:

"Adi adım!"

Alay yavaşladı.

"Tümen Komutanı'nın bundan haberi olursa kötü olur," dedi Afonka alçak sesle. "Yerini değiştireceksen, önlemini de alacaksın. Benim bildiğim, öyle..."

Gözleri yaşarmıştı Afonka'nın. Durup şakın şaşkın baktım onun yüzüne. Afonka topaç gibi döndü olduğu yerde, şapkasına götürdü elini, bir şeyler mırıldandı, nara attı, hızla uzaklaştı yanımdan.

Aptal *taçanka*'sıyla Grişçuk ve ben yalnızdık. Akşama kadar iki ateş arasında kaldık. Tümen karargâhı ortalarda yoktu. Yabancı birlikler kabul etmiyorlardı bizi. Alaylar Brodi'ye girmiş, karşı taarruza geçmişti. Kent mezarlığına yürüdük. Mezarların arkasından bir Leh süvari devriye birliği çıktı. Silahlarını çıkarıp bize ateş etmeye başladılar. Grişçuk döndü. *Taçanka* dört tekerleği üzerinde inleyerek uzaklaşmaya başladı.

Mermi ıslıklarının, rüzgârın arasında bağırdım:

"Grişçuk!"

"İşler kötü!" diye karşılık verdi Grişçuk.

Can korkusuyla haykırıyordum:

"Öleceğiz burada, aman Tanrım!"

Grişçuk daha da üzgün karşılık verdi:

"Neden çalışır kadınlar? Neden evlenmek ister insan, nikâh kıyar, neden dünürler eğlenirler düğünlerde..."

Gökyüzünde gül rengi bir kuyruk belirmiş, sonra kaybolmuştu. Samanyolu kendini göstermişti.

"Gülmek geliyor içimden," dedi Grişçuk kederle ve yol kenarında oturan adamı elindeki kırbaçla gösterdi: "Kadınların çalıştıklarını gördükçe gülüyorum..."

Yolun kenarında oturan adam telefoncu Dolguşov'du. Bacaklarını iki yana açmış, ısrarla bize bakıyordu.

"Benim işim bitti..." dedi yanına vardığımızda. "Anladınız mı?"

"Anladık," diye karşılık verdi Grişçuk atları durdurup.

"Galiba bir mermi yedim," dedi Dolguşov.

Bir ağaca dayanmış, oturuyordu. Çizmelerinin biri bir yanda, biri öte yandaydı. Gözlerini benden ayırmadan gömleğini yukarı sıyırdı. Karnı parçalanmıştı, bağırsakları dizlerinin üzerine yayılmıştı, kalbinin atışı görünüyordu.

"Leh beyefendi dalga geçiyor bizimle. İşte belgem, anneme yollarsınız..."

"Olmaz," dedim ve atımı mahmuzladım.

Dolguşov mosmor avuçlarını yere koydu, inanmıyormuş gibi baktı ellerine.

"Kaçıyor musun?" diye homurdandı sürünmeye çalışarak. "Kaç bakalım."

Bir sıcaklık bastı bedenime. Makineli tüfekler giderek daha sık, histerik bir hırsla takırdıyorlardı. Afonka Bida, batmak üzere olan güneşin kızıllığı içinden çıkar gibi, dörtnala geldi yanımıza.

"Biraz eğlenelim," dedi neşeyle gülümseyerek, "ne o, panayır mı var burada?"

Dolguşov'u gösterdim ona, atımı sürüp uzaklaştım.

Kısa bir konuşma geçti aralarında. Ne dediklerini duymadım. Dolguşov belgesini uzattı takım komutanına. Afonka belgeyi alıp çizmesine soktu ve silahını Dolguşov'un ağzına dayayıp ateş etti.

Acı acı gülümsedim, Kazak'ın yanına gidip, "Afonkacığım," dedim, "ben yapamamıştım bunu."

Afonka'nın yüzü bembeyazdı.

"Git buradan," dedi. "Seni de öldürürüm! Bir arkadaşıma, kedinin fareye acıdığı kadar acıyorsunuz siz..."

Ve tetiği kurdu.

Dönüp arkama bakmadan, sırtımda ölümün soğukluğunu hissederek sürdüm atımı.

Grişçuk arkada Afonka'nın koluna yapışmış, bağırıyordu:

"Vay canına! Aptallık senin bu yaptığın!"

"Uşak soylu!" diye haykırdı Afonka. "Elimden kurtulamayacak..."

Grişçuk dönemeçte yetişti bana. Afonka yanında yoktu, o öte yana doğru gitmişti.

"Görüyorsun işte Grişçuk," dedim, "bugün en yakın arkadaşımı, Afonka'yı kaybettim..."

Grişçuk oturduğu yerin altından buruşuk bir elma çıkardı.

"Al, ye şunu," dedi. "Ye, lütfen..."

II. TUGAY KOMUTANI

Budyonnıy boydan boya gümüş şeritli kırmızı pantolonuyla ağacın dibinde ayakta duruyordu. İkinci tugay komutanı bir süre önce vurulmuştu. Onun yerine Kolesnikov atanmıştı.

Kolesnikov bir saat önce alay komutanıydı, bir hafta önce de süvari bölük komutanı.

Budyonnıy yeni tugay komutanını yanına çağırmıştı. Ordu Komutanı ağacın dibinde ayakta bekliyordu onu. Kolesnikov, birliğinin komiseri Almazov'la gelmişti.

Ordu Komutanı, her zamanki göz kamaştırıcı gülümsemesiyle, "Aşağılık düşman fena sıkıştırıyor bizi," dedi. "Ya yeneceğiz ya da öleceğiz. Başka yolu yok bunun. Anladın mı?"

"Anladım efendim," dedi Kolesnikov gözlerini iri iri açarak.

"Savaşmaktan kaçarsan vururum seni," dedi Ordu Komutanı, gülümsedi, özel birlik komutanından yana baktı.

"Başüstüne Komutanım!" dedi özel birlik komutanı.

Öteden bir Kazak'ın, gür sesiyle bağırdığı duyuldu:

"Hadi, sür arabayı!"

Budyonnıy, topuklarının üzerinde askerce dönerek selamladı yeni tugay komutanını. Yeni Tugay Komutanı

kırmızı, genç beş parmağını açarak şapkasının siperine götürdü. Terlemişti, iki tarla arasındaki yolda uzaklaştı. Atlar yüz sajen[1] ötede bekliyordu onu. Eğri bacaklarıyla bitkin adımlar atarak, başı önünde yürüyordu. Grubun alev alev yanan koyu kızıllığı başının üzerinde dolaşan inanılmaz bir ölüm gibiydi.

Ve geniş, çıplak, sarı ovada onun uzaklaşan dar sırtını, sallanan kollarını ve gri şapkasını gördük.

Emir eri atını getirdi ona.

Atına bindi, dönüp arkasına bakmadan, tugayına doğru dörtnala uzaklaştı. Süvari bölükleri Brodi şosesinde bekliyorlardı onu. "Yaşasın!" diye haykırışlarını rüzgâr bize kadar getiriyordu.

Dürbünü doğrultup baktığımda tugay komutanını atının üzerinde, yoğun toz bulutları için dönerken gördüm.

Altında olduğumuz ağaçtaki gözetleyici, "Kolesnikov tugayın başına geçti," dedi.

"Evet," dedi Budyonnıy.

Sigarasını yaktı, gözlerini kapadı.

"Yaşasın" haykırışları sustu, top atışı kesildi. Gereksiz bir şarapnel düştü ormana. Savaşın büyük sessizliğini dinlemeye başladık.

"İyi niyetli çocuk!" dedi Komutan ayağa kalkarken, "Kahraman olmak istiyor. Belki olur da..."

Budyonnıy atını isteyip savaş alanına gitti. Karargâhı da onu izledi.

O akşam, Lehler yok edildikten sonra gördüm Kolesnikov'u. Tugayının önünde, kula atının üzerinde tek başına gidiyordu. Uyukluyordu. Sağ kolu askıdaydı. On adım arkasında atlı bir Kazak, sancağı taşıyordu. En öndeki süvari bölüğü tembel tembel, çirkin şarkılar söylü-

1. Bir Rus uzunluk ölçüsü: 2,13 m. (Ç.N.)

yordu. Tugay tozlu, panayırlarda ardı arkası gelmeyen köylü arabaları gibi upuzun, yürüyordu. En arkada yorgun bando bir şeyler çalıyordu.

O gece Kolesnikov'un trene bindirilişi sırasında Tatar Hanı'nın emreder kayıtsızlığını gördüm, Şanlı Kitap'ın bir müridini, kendi bildiğini okuyan Pavliçenko'yu, büyüleyici Savitski'yi tanıdım...

İSA SAŞKA

Saşka adıydı onun, yumuşak başlılığı nedeniyle de kendisine "İsa Şaşka" diyorlardı. Kazak köyünün çobanıydı, kötü bir hastalık geçirdiği on dört yaşından sonra ağır işte hiç çalışmamıştı. Şöyle olmuştu:

Saşka'nın babalığı Tarakanıç bir kış Grozni kentine gitmiş, orada bir artele girmişti. Ryazan köylülerinin ortak kurduğu artel başarılı oldu, gelişti. Tarakanıç ortaklığın marangozuydu, iyi para kazanıyordu. İşi çoktu, bir başına yetiştiremediği için çırak olarak oğlunu yanına aldırdı: Nasıl olsa, kışın köyde Saşka olmasa da bir şeyler yaparlardı. Saşka babalığının yanında bir hafta çalıştı. Sonra Şabat geldi. Dualarını ettikten sonra çaya oturdular. Aylardan kasımdı, ama hava ılıktı. Pencereyi açıp ikinci semaveri yaktılar. Pencerenin dibine bir kadın dilenci geldi. Çerçeveyi tıklatıp, "Merhabalar size, yabancı köylüler," dedi. "Şu durumuma bakın bir..."

"Ne var durumunda?" diye sordu Tarakanıç. "Hadi içeri gel, zavallı kadın."

Dilenci kadın duvarın dibinde bir şeyler yaptıktan sonra pencereden odaya atladı. Masaya gidip yerlere kadar eğildi. Tarakanıç kadının başörtüsünü çekip aldı başından, bir kenara attı, saçını düzeltti. Dilenci kadının kırlaşmış saçları dağınık ve toz içindeydi.

"Ay, ne titiz, düzenli bir adamsın sen böyle," dedi dilenci kadın. "Her şeyin pırıl pırıl, tertemiz..." Peykeye uzanırken sabırsızlıkla fısıldadı: "Lütfen, iğrenmeyin bu kocakarıdan."

Tarakanıç onun yanına yattı. Dilenci kadın başını yana atıp gülerek şöyle dedi:

"Bu yaşta yağmur yağıyor bana... hektar başına iki yüz pud[1] ürün alırız..."

Tam böyle dediği anda, masada oturmuş, başı önünde çay içmekte olan Saşka'yı gördü. Tarakanıç'a sordu:

"Senin oğlan mı bu?"

"Öyle gibi," diye karşılık verdi Tarakanıç. "Karımın oğlu."

"Baksana, çocuk gözlerini nasıl patlatmış, bakıyor," dedi kadın. "Gelsene yanıma..."

Saşka sokuldu kadına... ve kötü bir hastalık kaptı ondan. Ne var ki, bu kötü hastalığı düşünen yoktu o anda. Tarakanıç dilenci kadına yemekten artmış kemiklerle, ışıl ışıl bir gümüş beşlik verdi.

"Kumla güzelce temizle bu beşliği hanım," dedi Tarakanıç. "O zaman daha parlak, daha güzel olacaktır. Karanlık bir gecede onu Tanrı'ya doğru uzatırsan, ay gibi parlar..."

Dilenci kadın başörtüsünü örtündü, kemikleri toplayıp gitti. Ama iki hafta sonra erkekler için her şey apaçık ortadaydı. Kötü hastalıktan acılar içinde kıvranıyorlardı. Kış boyu hastalıktan kurtulmaya çalıştılar, iyi olmak için otları kaynatıp suyunu içtiler. İlkbaharda da köylerine, kendi işlerine döndüler.

Köyleriyle tren istasyonunun arası doksan verstti. Tarakanıç'la Saşka tarlalar arasında yürüyorlardı. Toprakta nisan ıslaklığı vardı. Siyah toprak çukurlarda züm-

1. Eski bir Rus ağırlık birimi: 16,3 kg. (Ç.N.)

rüt yeşilliği parlıyordu. Yeşil sürgünler toprağı delip delip ortaya çıkıyorlardı. Şafak vakti erlerin kokusunu andıran bir koku yükseliyordu topraktan. İlk sürüler tepelerden aşağı inmeye başlıyor, ufkun mavi enginliklerinde taylar oynaşıyorlardı.

Tarakanıç ile Saşka belli belirsiz patikalardan geçiyorlardı.

"Bırak beni, çobanlık yapayım Tarakanıç," dedi Saşka.

"Nedenmiş o?"

"Çok güzel bir hayatı var çobanların."

"Hayır, olmaz," dedi Tarakanıç.

Yalvarmaya başladı Saşka:

"Tanrı aşkına izin ver Tarakanıç, azizlerin hepsi çobanlardan çıkmış..."

Saşka'nın babalığı bir kahkaha attı.

"Aziz Saşka... Kutsal anadan frengi kaptı..."

Kızıl Köprü'yü geçtiler; koruluğu, köyün otlağını geride bıraktılar, köy kilisesinin haçını gördüler. Kadınlar hâlâ tarlalarda çalışıyor; erkekler leylakların altında oturmuş votka içiyor, şarkı söylüyorlardı. Tarakanıç'ın evine yarım verst yol vardı.

"Sağ salim geldik sayılır," dedi haç çıkarıp.

Eve gelince pencereden içeri baktılar. Evde kimse yoktu. Saşka'nın annesi ahırda inek sağıyordu. Saşka ile babalığı sessizce girdiler ahıra. Tarakanıç gülerek bağırdı kadının arkasında:

"Motya, canım, konuklara akşam yemeği hazırla..."

Kadın dönüp baktı, titremeye başladı, koşarak çıktı ahırdan, avluda dolaşmaya başladı. Sonra tekrar geri geldi, Tarakanıç'a doğru atılıp başını göğsüne dayadı.

Tarakanıç kadını yumuşakça kendinden uzaklaştırırken şöyle dedi:

"Ah, ne berbat, ne itici bir kadınsın sen. Çocuklar nerede?.."

Kadının yüzü bembeyaz olmuştu.

"Avludaydılar, bir yere gitmiş olacaklar..." dedi. Tekrar çıkıp avluda koşturmaya, kendini yerden yere atmaya başladı. Deli gibi bağırıyordu: "Ah, Aleşkacığım... Kaybolmuş çocuklarım..."

Tarakanıç "adam sen de" der gibi kolunu sallayıp komşulara gitti. Komşular oğlan çocuğuyla kız çocuğunun geçen yıl tifodan öldüğünü söylediler. "Motya mektupla bildirmişti sana durumu, ama besbelli, mektup eline geçmemiş..." Tarakanıç eve döndü. Karısı o sırada sobayı yakıyordu.

"Çocukları başından savmışsın Motya," dedi.Tarakanıç. "Cezalandırmalıyım seni..."

Sonra masaya oturdu. Uyku saatine kadar kara kara düşündü, et yemeği yedi, votka içti, evden hiç çıkmadı. Masada otururken bir süre horladı, uyandı, tekrar horlamaya başladı. Motya sedire kendisi için de, kocası için de döşek yaydı. Saşka'ya köşede yatacak yer hazırladı. Lambayı üfleyip söndürdükten sonra kocasının yanına uzandı. Saşka köşede yattığı yerde yüzünü duvara döndü. Gözleri açıktı. Uyumuyordu, ama düş görüyormuş gibiydi, evin içini, pencereden görünen bir yıldızı, masanın köşesini, annesinin yattığı sedirin altında koşum takımlarını görüyordu. Bu zorlama görüntüler rahatlattı onu, hayallere bıraktı kendini. Uyanıkken gördüğü bu düş hoşuna gidiyordu. Gökyüzünden kalın ip şeklinde bükülü iki gümüş kordon sarkıyormuş gibi geliyordu ona. Yerden yüksekte, gökyüzünde uzakta, maun ağacından bir salıncak bağlıydı kordonlara. Saşka yatıyordu salıncakta. Hoş bir hava püfür püfür esiyordu. Tarlalardan gür bir müzik sesi geliyordu, henüz olgunlaşmamış buğday başaklarının üzerinde bir gökkuşağı rengârenkti.

Uyanıkken gördüğü bu düş hoşuna gidiyordu. Annesinin sedirinin altındaki koşum takımlarını görmemek için

gözlerini kapıyordu. Sonra sedirden gelen annesinin iniltileri duydu, Tarakanıç'ın annesini yorduğunu düşündü.

Yüksek sesle, "Tarakanıç," dedi, "seninle bir işimiz var."

Tarakanıç öfkeli, karşılık verdi:

"Gece gece ne işiymiş bu? Hadi uyu be çocuk..."

"Yemin ederim, çok önemli," dedi Saşa, "avluya çıkalım."

Avluda, henüz sönmemiş yıldızların altında Saşka üvey babasına şöyle dedi:

"Anneme bir zararın dokunmasın Tarakanıç. Hastasın sen."

"Sen benim nasıl bir karakterim olduğunu biliyor musun?" diye sordu Tarakanıç.

"Biliyorum, senin nasıl bir karakterin olduğunu biliyorum. Ama annemin nasıl bir bedeni olduğunu gördün mü? Bacakları, göğsü tertemiz. Zararın dokunmasın anneme Tarakanıç. Biz hastayız."

"İyi yürekli çocuk," dedi Tarakanıç, "kandan ve benim karakterimden uzak dur sen. Al sana iki onluk kopek, git yat, uyu, kendine gel..."

"İki onluk işime yaramaz benim," diye mırıldandı Saşka. "İzin ver, çobanlık yapayım..."

"Buna razı değilim," dedi Tarakanıç.

Bir kez daha mırıldandı Saşka:

"İzin ver, çobanlık yapayım. Yoksa nasıl bir hastalığının olduğunu söylerim anneme. Senden o hastalığı kapıp da ne diye acı çeksin kadın..."

Tarakanıç dönüp ambara gitti, baltayla döndü.

"Aziz Saşka..." dedi alçak sesle. "Hemen bitireceğim senin işini... kafanı koparacağım..."

Çocuk, babalığına doğru eğilerek zor duyulur bir sesle, "Bir kadın için öldüremezsin beni," dedi. "Acırsın bana; bırak, gidip çoban olayım..."

"Serseri," diye karşılık verdi Tarakanıç ve baltayı bir

kenara attı. "Git çobanlık et bakalım..."

Ve eve girdi Tarakanıç, karısının yanına uzandı.

O sabah Saşka çoban olmak için Kazakların yanına gitti, o günden bu yana da çobanların arasında yaşıyor. Bütün bölgede iyi niyetliliğiyle, yumuşak başlılığıyla tanındı. Köylüler "İsa Saşka" adını takmışlardı ona. Askere alınana kadar da sürekli çobanlık yaptı. Yaşlı köylüler gelip otlakta onunla çene çalıyorlar; kadınlar, kocalarının yaptıklarından dert yanmaya Saşka'ya geliyorlardı ve sevgisi, hastalığı için ona kızmıyorlardı. Askere savaşın ilk yılında alındı Saşka. Dört yıl savaştı, köye ancak Beyazlar orayı ele geçirdikten sonra döndü. Saşka'yı, Beyazlara karşı koymak için birlik oluşturmak hazırlıkları yapılan Platovska köyüne gönderdiler. O sıralar Süvari Başçavuşu olan Semyon Mihayloviç Budyonnıy bu birliğin hazırlanması işleriyle meşguldü. Üç kardeşi de yanındaydı: Yemelyan, Lukyan ve Denis. Saşka, Platovska'ya gitti ve kaderi orada belli oldu. Budyonnıy'ın alayında, tugayında, tümeninde ve birinci süvari ordusunda görev yaptı. Kahraman Çariçin[1] kentinin kurtuluşunda savaştı; Voronej'de, Kastorna'da, Don Nehri üzerindeki General Köprüsü'nde Voroşilov'un Onuncu Ordusu'nda görev yaptı. Saşka, yaralandığı, sakat kabul edildiği için, Polonya seferinde yük arabası kullandı.

Her şey böyle olmuştu işte. Bir süreden beri İsa Saşka'yla dosttuk. Valizim de onun kullandığı arabada duruyordu. Kalk borusuyla birlikte sık sık buluşuyor, şafak vakti dolaşıyorduk. Savaş koşullarının bizi bir araya getirdiği zamanlar akşamları bir duvarın dibine oturuyorduk; ya ormanlarda isli kaplarda çay kaynatıyorduk ya da otu biçilmiş tarlalarda, karnı aç atımızı bacağımıza bağlayıp yan yana uyuyorduk.

1. Bugün Volgograd. (Y.N.)

MATVEY RODİONIÇ PAVLİÇENKA'NIN YAŞAMÖYKÜSÜ

Hemşerilerim, yoldaşlarım, kardeşlerim! İnsanlık adına öğrenin, Kızıl General Matvey Pavliçenko'nun yaşamöyküsünü. Bir çobandı, evet, o general bir zamanlar Nikitinski beyinin Lidino çiftliğinde çobandı ve kader pantolonuna sırmalı şeridi kondurunca kadar, sığır çobanı Matveycik olarak bir süre Nikitinski beyinin domuzlarını güttü. Ayrıca, kim bilebilir, bizim Matvey, canımız Rodionıçımız Avustralya'da doğmuş olsaydı, çok muhtemeldir ki, sevgili dostlar, meslekte fillere kadar yükselirdi. Fil otlatırdı, ama gelin görün ki, bizim Stavropol bölgesinde fil yoktur... Açıkça söyleyeyim size, dostlarım, bizim uçsuz bucaksız Stavropol bölgemizde en büyük hayvan mandadır. Oysa zavallı manda Rus insanına keyif vermez, sıkar Rus insanını. Biz garibanlar için en iyisi attır...

İşte ben de sığırlarımı otlatıyordum, bir sürü sığırım vardı. Süt istemediğiniz kadardı. Yarılmış bir meme gibi kokuyordum. Tosunlar, boz rengi tosunlar çevremde pek düzgün dolaşıyorlardı. Her yanım düzlük, otlar hışır hışır; başımın üstünde gökyüzü çok sesli bir armonikaydı... Evet, çocuklar, Stavropol bölgesinde gökyüzü masmavidir de... Böylece otlatıyordum işte sığırlarımı, boş durmaktansa da kavalıma üflüyordum. Bir ihtiyar bana şöyle diyene kadar da üflemeyi sürdürdüm:

"Matvey, gidip Nastya'yı gör."

"Nedenmiş?" dedim. "Yoksa alay mı ediyorsun sen benimle ihtiyar?.."

"Hadi git," dedi ihtiyar. "Seni görmek istiyor."

Nastya'nın yanına gittim ve içimdeki bütün sıkıntıyla şöyle dedim ona:

"Nastya! Nastya, yoksa benimle alay etmeye mi çalışıyorsunuz siz?"

Ama dinlemiyordu beni Nastya. Dönüp kaçmaya başladı yanımdan. Var gücüyle koşuyordu. Ben de arkasından koştum. Soluk soluğa, yorgunluktan bitkin, yüzümüz kıpkırmızı, otlağa kadar koştuk.

"Üç önceki Şabat'ta," dedi Nastya bana, "ilkbahar balık avı için sahile gidilirken siz de gidenlerin arasındaydınız ve başınız hep önünüzdeydi. Neden başınız önünüzdeydi Matvey? Yoksa sizi üzen bir şey mi var? Anlatın bana..."

"Nastya, anlatacağım bir şey yok size," dedim. "Silah değil ki benim başım, nişan alabilmem için arpacığı olsun... Kalbimi de biliyorsunuz Nastya, başka hiçbir şey yoktur orada. Süt doludur... Böylesine süt kokmam korkunç bir şey..."

Baktım, böyle demem üzerine Nastya olduğu yerde dolanmaya başladı.

"Kendimi dine vereceğim ben," dedi. Bir yandan da gülüyor, davul çalıyor gibi, uzaklardan duyulacak kadar yüksek sesle kahkahalar atıyordu. "Kendimi dine vereceğim ben, siz kızlarla fingirdeşiyorsunuz çünkü..."

Sözün kısası, ipe sapa gelmez bir şeyler konuştuktan sonra hemen evlendik onunla. Ve elimizden geldiğince birlikte yaşamaya başladık. Yani, elimizden geldiğince... Kış günü geceleri sıcaktan kavruluyorduk, uzun geceler sabahlara kadar çırılçıplak birbirimizin derisini soyuyorduk. Deliler gibi yaşıyorduk. Ta ki, yaşlı adam ikinci kez bana haber verinceye kadar.

"Matvey," dedi, "dün bey senin karının her yerini elliyordu, alacak onu senin elinden..."

"Olamaz," dedim. "Hayır, olamaz, kes sesini moruk, yoksa burada gebertirim seni."

Bir şey söylemeden koşarak uzaklaştı yanımdan ihtiyar. O gün yirmi verst yol teptim, tarlalardan geçtim ve akşam Lidino çiftliğinde, neşeli Nikitinski efendimin evindeydim. Yaşlı bey konuk odasında oturuyordu ve önündeki (biri İngiliz, biri süvari, biri de Kazak) üç eyeri inceliyordu. Ben konuk odasının kapısında dikiliyordum. Ağaç gibi bir saat dikildim öyle. Hâlâ dönüp baktığı yoktu bana. Ama sonunda döndü.

"Ne istiyorsun?" dedi.

"Hesaplaşmak."

"Bir niyetin mi var senin?"

"Yok, ama olmasını istiyorum."

İhtiyar o zaman bakışını öte yana, anayoldan patikaya çevirdi, koyu kırmızı eyer altlığını yere serdi. Altlık Çar sancaklarından daha da koyu kırmızıydı. Eyer altlığının üzerine çıktı ihtiyar, hindi gibi kabarıp bana doğru şöyle kükredi:

"Sen ne dersen de, sıkı Hıristiyan, ananla yattım ben. Hesap görebilirsin benimle, ama Matyuşa dostum, küçük bir borcun yok mu senin bana?"

"Hi, hi," diye güldüm. "Bir madrabazsınız siz. Evet, Tanrı canımı alsın ki bir madrabazsınız siz! Yanılmıyorsam, sizin bir borcunuz var bana..."

"Borç mu dedin?" diye bağırdı efendi ve yüzüme ters ters bakarak ayaklarını yere vurmaya, küfürler etmeye başladı. "Borcum varmış sana, öyle mi? Ama geçen yıl öküz boyunduruğunu kırdığını unuttun galiba. Nerede benim boyunduruk?"

"Boyunduruğu vereceğim sana," dedim ihtiyar beye, dik dik baktım gözlerinin içine, önünde yere diz çöktüm.

"Vereceğim sana boyunduruğu, yalnız, sıkıştırma beni, ihtiyar, biraz zaman tanı bana..."

Evet, Stavropollü çocuklar, hemşerilerim, arkadaşlarım, kardeşlerim, bey beş yıl bekledi borçlarımı ödememi. Beş yıl ortalarda görünmedim, bin dokuz yüz on sekiz yılında güzel bir kabardin atı üzerinde çıkageldim.. Hayli yüküm ve şarkılarım vardı yanımda. Ah, sevgili bin dokuz yüz on sekiz yılım benim! Bir kez daha dolaşsaydık seninle, ne güzel olurdu, canım benim, bir dokuz yüz on sekiz yılı!.. Az mı şarkılar söyledik senin için, şarap içtik, öykülerini anlattık. Yalnızca anıların kaldı bize şimdi... Ah sevgilim benim! O günler yalnızca anıların değildi Kuban'ın üzerinde uçuşan. Gideceği yere bir adım kala havaya yükselmişti generalin ruhu. Prikum yakınında kanlar içinde yatıyordu Matvey Rodionıç ve Lidino çiftliğine ancak son beş verst yolu kalmıştı. O zaman tek başıma, birliği yanıma almadan gittim oraya, konuk odasına sakin girdim. Bölge yöneticileri orada, konuk odasındaydı, Nikitinski çay veriyordu onlara, hepsine yakınlık gösteriyordu. Ama beni görünce yüzü değişti. Önünde *kubanka*'mı[1] çıkardım.

"Merhabalar," dedim herkese. "Sizleri yürekten selamlıyorum. Konuk kabul edecek misiniz beni, efendim, yoksa ne yapmam gerekiyor?"

Konuşmasından kadastro memuru olduğunu tahmin ettiğim biri karşılık verdi:

"Sesimizi çıkarmayacağız, sakin olacağız... Sakin olacağız, ama sen, yoldaş Pavliçenko, dörtnala uzaklardan geldin, yüzün berbat... Biz toprak sahipleri korkarız bundan, neden böyle yüzün?"

"Çünkü," dedim, "toprak sahibisiniz siz, soğukkanlısınız; çünkü beş yıldır yanıyor benim yüzüm, siperlerde

1. Kazak şapkası. (Ç.N.)

yanıyor, kadının yanında yanıyor, son yargılamada da yanacak." Pek neşeliymişim gibi Nikitinski'ye bakarak tekrar ettim: "Son yargılanmada..."

Ama gözleri yoktu sanki Nikitinski'nin. Yüzünün orta yerinde, alnının altında baloncuk gibi iki çukur vardı yalnızca ve bu cam baloncuklarla sanki neşeyle, ama büyük bir dehşetle bana bakıyordu.

"Matveyciğim," dedi, "biliyorsun, bir zamanlar tanışıyorduk seninle. Karım Nastya Vasilyevna, aradan geçen uzun zaman nedeniyle her şeyi unuttu... Evet, seni seviyordu, Matveyciğim, sen de herkesten çok onu seviyor, sayıyordun. Görmek ister miydin kendisini?"

"İsterim."

Birlikte öteki odaya geçtik. Orada dokunmaya, önce sağ eliyle, sonra sol eliyle dokunmaya başladı bana.

"Matveyciğim, beni öldürecek misin?" diye sordu.

"Hayır, bırak şimdi bunu," dedim. "Biz uşaklardan uzaklaştı Tanrı. Hindi kaderi bizimki. Beş paralık değeri yok hayatımızın. Şimdi bunları bırak da, Lenin'in mektubunda ne yazdığını öğrenmek ister misin, onu söyle..."

"Bana, Nikitinski'ye mektup mu yazdı Lenin?"

"Evet," dedim. Cebimden emir kitapçığını çıkardım. Açıp, okuma yazmam olmamasına karşın, okumaya başladım: "'Halkın adına, gelecek aydınlık günlerin adına Matvey Pavliçenko'ya emrimdir, kendi kişisel düşüncesine göre gerekli gördüğü kişileri öldürebilir...' İşte bu kadar," dedim. "Lenin'in sana mektubu bu, işte..."

"Hayır," dedi, "hayır, Matveyciğim. Gerçi iyi bir hayatımız olmadı ve Hıristiyan Rusya'da kan çok ucuzdu ama... ne kadar kan gerekiyorsa senin için, o kadarını alacaksın ve sana yaptıklarımı unutacaksın... alabileceğinin yarısını göstermemi ister misin sana?"

"Göster bakalım," dedim, "belki o zaman durum düzelir."

Ve odadan çıkıp birlikte şarap mahzenine indik, orada duvardan bir tuğla çıkardı, o tuğlanın arkasından bir kutu aldı. Kutu yüzüklerle, gerdanlıklarla, nişanlarla, incilerle doluydu. Kutuyu bana uzatıp öylece kaldı.

"Hepsi senindir," dedi. "Nikitinski'nin her şeyi senindir, alıp git Matvey, istediğin yere git..."

Beline sarıldım, boğazına, saçlarına yapıştım.

"Yüz ne işime yarar benim kardeşlerim," dedim, "yüzü ne yapacağım?"

O zaman çok yüksek sesle gülmeye başladı, elimden kurtulmaya çalışmadı.

"Çakal ruhu," diyor, elimden kurtulmaya çalışmıyordu. "Seninle Rus imparatorluğunun bir subayı olarak konuşuyorum. Ama sizler kaba, haddini bilmez insanlarsınız, dişi kurt sütü emmişsiniz... Ateş et bana, eşşoğlueşşek..."

Ama ateş etmedim, hiç de ateş etmek zorunda değildim, yalnızca üst kata salona taşıdım onu. Orada Nadejda Vasilyevna tam anlamıyla çıldırmış gibiydi. Elinde bir kılıç, dolaşıyordu salonda, arada bir aynaya bakıyordu. Nikitinski'yi salona getirdiğimi görünce Nadejda Vasilyevna oturmak için koltuğa koştu. Kadife başörtüsü tüylerle bezenmişti. Çabucak koltuğa oturdu, elindeki kılıçla selam verdi bana. O zaman efendim Nikitinski'yi ayağımın altına aldım. Bir saat ya da bir saatten uzun süre çiğnedim onu, o anda yaşamımın anlamını tam hissettim. Şunu söyleyeyim ki, ateş edersen yalnızca kurtulursun düşmanından. Ateş etmekle ona iyilik etmiş olursun. Ancak hüzünlü bir hafiflik verir sana bu. Ateş etmekle ruhunu rahatlatamazsın, her neredeyse, nasılsa, ulaşamazsın ruhuna. Ama kimi zaman acımam ben kendime, bazen bir saat ya da daha uzun süre çiğnerim ayağımın altında düşmanımı. Yaşadığımı hissetmek isterim...

KOZİN'DE BİR MEZARLIK

Küçük bir Yahudi köyünde bir mezarlık vardır. Yabani ot kaplı Volın kırlarında Asur'un ve Doğu'nun gizemli havası.

Üç yüz yıllık mektuplarıyla aşınmış gri kayalar. Granite oyulup kabaca yapıştırılmış rölyefler. Ölü bir başın üzerinde oyulmuş balık ve koyun tasvirleri. Kürk şapkalı haham tasvirleri. Hahamların ince bedenlerine dolanmış kemerler. Gözsüz yüzlerinin altında kıvırcık sakallarının dalgalı taş çizgisi. Biraz ötede meşe ağacının altında, Bogdan Hmelnitski Kazaklarının öldürdüğü Haham Azriil'in, yıldırımın parçaladığı iskeleti duruyor. Bir sakanın evinden de bu yoksul dinlenme yerinde dört kuşak yatmaktadır, kutsal yazıların olduğu tahtalar gıcırdamakta, bedeviler onlar için dualar okumaktadır:

"Azriil, Ananiya'nın oğlu, Yegova'nın ağzı.

Azriil'in oğlu İliya, beyni, unutulmayla teke tek savaşa girmiş oğlu İliya.

İliya'nın oğlu Volf, on sekizinci baharında Tura'da kaçırılan Prens Volf.

Uda, Volf'un oğlu, Kraklov ve Praj Hahamı Yahuda.

Ah ölüm, bencil ölüm, doymak bilmez ölüm, bir kerecik olsun neden acımadın bizlere?"

PRİŞÇEPA

Tümen karargâhının olduğu Leşnyuv'a gidiyordum. Her zaman olduğu gibi, yol arkadaşım gene Prişçepa idi. Kubanlı genç, süzme komünist, geleceğin eskicisi, umursamaz frengili, kendini bilmez Prişçepa... Üzerinde ince çuha, koyu kırmızı bir Çerkez cüppesi, başında, arkaya yatık tüylü bir başlık vardı. Yolda kendini anlatıyordu...

Prişçepa bir yıl önce Beyazlardan kaçmıştı. Misillleme olarak annesiyle babasını rehin almışlar, casusluk suçlamasıyla idam etmişlerdi. Neleri var neleri yok, hepsini de komşuları yağmalamıştı. Beyazların Kuban'dan çıkarılmasından sonra köyüne dönmüştü Prişçepa.

Ortalık yeni yeni aydınlanıyordu. Köylüler evlerinin rutubetli ekşi kokusunu içine çekerek uyanmışlardı. Devlet malı arabayla gelmişti köye Prişçepa, gramofon plaklarını, kvas testisini, annesinin ona diktiği havluları toplamak için köyü dolaşmaya başladı. Üzerinde siyah bir gocuk, kemerinde eğri bir hançer vardı. Araba arkadan geliyordu. Prişçepa ev ev dolaşıyor, kanlı tabanlarının izi arkasında kalıyordu. Kazak, annesinin eşyalarını veya babasının çubuğunu bulduğu evlerde yaralı yaşlı kadınlar, köpekler, kuyuların üzerine asılı dışkıya bulanmış ikonalar bırakıyordu. Köylüler çubuklarını tüttürürlerken somurtarak onu izliyorlardı. Genç Kazaklar boz-

kıra çıkmışlar, hesap görüyorlardı. Hesap giderek kabarıyordu, köyde sesini çıkaran yoktu, herkes susuyordu. İşini bitirdikten sonra bomboş baba evine döndü Prişçepa. Çocukluğunun anılarını taşıyan kırık dökük eşyaları düzene koydu, votka almaya adam yolladı. Eve kapanıp iki gün iki gece içti, şarkı söyledi, ağladı, kılıcıyla masaları parçaladı.

Üçüncü günün gecesi köylüler Prişçepa'nın evinin üzerinde duman gördüler. Prişçepa üstü başı yanık, yırtık çıktı evden. Ayakta zor duruyordu. Ahıra gidip ineği dışarı çıkardı, tabancasını hayvanın ağzına sokup ateş etti. Ayaklarının altında yer dönüyordu, namludan mavi, yuvarlak bir alev çıkmış, bir anda kaybolmuştu. Ahırda yalnız kalan buzağı ağlamaya başladı. Şabat ateşi gibi parlaktı ateş. Prişçepa atını çözdü, eyere atladı, saçından bir demet attı ateşin içine ve ortadan kayboldu.

BİR ATIN ÖYKÜSÜ

Tümen Komutanımız Savitski bir zamanlar, Birinci Süvari Bölük Komutanı Hlebnikov'un beyaz atına el koymuştu. Dış görünüşüyle gösterişli bir attı, ama kalın yapısıyla ben onun ağır olduğunu düşünürdüm. Hlebnikov atına karşılık yumuşak tırıs giden safkan bir kısrak almıştı. Ama kısrağını gözü görmüyor, intikamını almak için fırsat kolluyordu. Sonunda buldu da aradığı fırsatı.

Savitski'nin görevden alınmasına, kızağa çekilmesine neden olan başarısız temmuz çatışmalarından sonra Hlebnikov ordu komutanlığına bir dilekçe gönderip, atının kendisine geri verilmesini istedi. Komutan dilekçeye şöyle bir not ekledi: "Söz konusu at önceki sahibine iade edilsin." Ve Hlebnikov, o sıralar Radzivillov'da kalmakta olan Savitski'yi bulmak için sevinç içinde yüz verst yol gitti. Radzivillov harap durumda küçük bir kasabaydı. Kızağa çekilmiş Tümen Komutanı yapayalnızdı orada. Ordudan, arayan soran yoktu onu. Karargâhlarda tanımıyorlardı kendisini, dönüp yüzüne bakmıyorlardı. Daha önce çevresinde dört dönenler şimdi ünlü Tümen Komutanı'nı görmezden geliyorlardı.

Hoş kokular sürünüyordu. Büyük Petro'dan farksızdı. Levazımcı bir Yahudi'den aldığı Pavla adında Kazak bir kadınla, toplumdan uzak bir yaşam sürüyordu. Gü-

neş bile ışıklarını avlusuna pek cılız gönderiyordu. Atları kısraklara pek yanaşmıyor, sırtları ıslak seyisler rengi atmış kalburlara yulaf boşaltıyorlardı. Yüreği gerçeklerle yaralı Hlebnikov dünyaya kapalı avlusunda başı dik yaşamayı sürdürüyordu.

Hlebnikov, kuru otların üzerine uzanmış Savitski'ye sordu:

"Beni tanıyor musunuz?"

"Birkaç kez görmüş gibiyim seni," dedi Savitski esneyerek.

Hlebnikov kararlı bir sesle karşılık verdi:

"Öyleyse buyurun, size karargâh komutanından yazılı bir emir... Ve rica ediyorum, ihtiyat kuvvetlerden yoldaş, benimle konuşurken dikkatli olun..."

"Tabii," dedi Savitski uysal bir tavırla.

Ve kâğıdı aldı, orada yazılı olanları üzerine basa basa, tane tane okumaya başladı. Sonra birden, sundurmanın altında serin yerde saçlarını taramakta olan Kazak kadına seslendi:

"Pavla... İyi günler sana, güzel taranıyorsun doğrusu... Semavêri koysan nasıl olurdu acaba..."

Kazak kadın tarağı kenara bıraktı, saçlarını tutup sırtına doğru savurdu. Tembel, buyurur bir tavırla gülümseyerek, "Bugün hiç oturmadım Konstantin Vasilyeviç," dedi. "Hep bir şeyler isteyip durdunuz benden..."

Göğüslerini, torbada canlı bir hayvan taşıyormuş gibi sallaya sallaya yürüdü, Tümen Komutanı'nın yanına gitti. Oturup Komutan'ın gömleğinin önünü iliklerken gülümseyerek tekrar etti:

"Bütün gün hiç oturmadım."

Gülmeye başladı Tümen Komutanı. Ayağa kalkıp Pavla'nın dolgun omuzlarını kucakladı, sonra ölgün yüzünü birden Hlebnikov'a döndü.

"Henüz ölmedim ben Hlebnikov," dedi Kazak ka-

dınla kucaklaşırken. "Hâlâ ayakta durabiliyorum, atlarım dörtnala kalkabiliyor, kollarım ulaşabilir sana, bedenim canlılığını yitirmedi..."

Çıplak karnının üzerinde duran tabancasını çıkardı ve Birinci Süvari Bölüğü Komutanı'na doğrulttu.

Bölük Komutanı topuklarının üzerinde döndü, mahmuzları şakırdadı, bayrak yarışında bayrağı almış bir emir subayı gibi çıktı avludan. Daha sonra, Karargâh Komutanı'nı görmek için yüz verst daha gitti, ama Komutan, Hlebnikov'u kovdu karşısından.

"Senin işin halloldu Komutan... Atını almanı sağladım, can sıkıcı isteklerin bitsin artık..."

Hlebnikov'u daha fazla dinlemek istemedi. Görevini bırakan Komutan'ı birinci süvari bölüğünün başına gönderdi. Hlebnikov tam bir haftadır görevde değildi. O arada bizi Dubensk ormanına göndermişlerdi. Orada çadırlarımızı kurmuştuk, rahattık. Hatırlıyorum, Hlebnikov ayın on ikisinde, cumartesi günü döndü bölüğün başına. Bol kâğıt ve mürekkep istedi benden. Kazaklar bir kütüğü masa gibi düzelttiler ona. Hlebnikov tabancasını, kâğıtları kütüğün üzerine koydu, yazdığı kâğıtların çoğunu buruşturup atarak akşama kadar yazdı.

Akşam Süvari Bölük Karargâh Komutanı şöyle dedi ona:

"Gerçek bir Karl Marx gibi yazıyorsun... Kahrolası, ne yazıyorsun o kadar?"

"Ettiğimiz yemine göre, çeşitli düşünceleri not ediyorum," diye karşılık verdi Hlebnikov.

Ve Ordu Komutanı'na, Bolşeviklerin Komünist Partisi'nden ayrıldığını bildiren yazılı bir açıklamada bulundu.

Açıklama şöyleydi:

Bana göre Komünist Parti, insanların mutlu olması ve sınırsız, sağlam bir gerçek için kurulmuştur. Bunun

yanında küçüklerce benimsenmek zorundadır da. Şimdi, son derece yoksul görünen köylülerden (ki, birçok yoldaşımız onların bu durumuyla utanmadan alay etmektedirler, ama ben bu acımasız alaya toplum adına dişimi sıkarak katlanmışımdır) devrime karşı gibi görünen köylülerden aldığım beyaz at konusuna değinmek istiyorum. Kır atlara meraklı birçok yoldaşımızın olduğunu bildiğim için, emperyalist ve iç savaş süresince hayli azalan gücüme karşın, söz konusu atı büyük bir özen göstererek yeterince eğittim, güçlendirdim. Böyle atlar beni iyi bilirler, ben de onların söyleyemedikleri eksiklerini, ne istediklerini hissederim. Ne var ki, kara yağız bir kısrakla işim olmaz benim. Hissedemem onun duygularını, yoldaşlarımın dediği gibi, sonu kötü olacak olsa bile, ilgilenemem onunla. İşte, alınan karara karşın, parti safkan atımı geri almamı sağlayamamaktadır. Ve ben, bir savaşçıya hiç de yakışmayan bu yola, içimi yakan, yüreğimi parçalayan, kanımı donduran gözyaşları dökerek başvurmaktan, bu yazılı açıklamayı yapmaktan başka çıkar yol bulamadım...

Hlebnikov'un yazılı açıklamasında böyle ve buna benzer birçok şey vardı. Bütün gün üzerinde çalışmıştı, son derece uzun bir açıklamaydı. Ordu Komutanı'yla birlikte bir saat çözmeye çalıştık dilekçeyi, sonuna kadar inceledik.

Ordu Komutanı sonunda Hlebnikov'a, "Salak!" diyerek yırtıp attı kâğıdı. "Neyse, akşam yemeğinden sonra yanıma gel, biraz sohbet edeceğim seninle."

"Senin sohbetin lazım değil bana," dedi Hlebnikov tir tir titreyerek. "Beni kaybettin sen, Komutan..."

Hazır olda duruyor, yerinden kıpırdamadan titriyor, ne yana kaçacağını düşünüyormuş gibi çevresine bakınıyordu. Ordu Komutanı yüzüne bakmadan iyice yaklaştı

ona. Hlebnikov birden koptu olduğu yerden, var gücüyle koşmaya başladı.

"Kaybettin!" diye bağırıyordu.

Bir kütüğün üzerine çıkıp üstünü başını yırtmaya, göğsünü tırmalamaya başladı.

Kendini yere attı.

"Öldür beni, parçala Savitski!" diye bağırdı.

Çadıra götürdük onu. Kazaklar yardım ettiler bize. Çay kaynattık, sigara sardık ona. Sigarasını içerken hâlâ titriyordu. Komutanımız ancak akşama doğru sakinleşti. Bu çılgın açıklamasından bir daha söz etmedi. Ancak, bir hafta sonra Rovno'ya gitti, doktorlar heyetine göründü ve heyet altı kez yaralanmış bir asker olarak ordudan ayrılmasına karar verdi.

Böylece yoksun kaldık Hlebnikov'dan. Bu çok üzdü beni, çünkü benim gibi sakin, sessiz biriydi Hlebnikov. Bölükte yalnızca onun semaveri vardı. Ortalık durgun olduğu zamanlar oturup birlikte sıcak çay içerdik. Aynı tutkularla çarpardı yüreğimiz. İkimiz de dünyaya mayıs ayında çayırlara; kadınların, atların dolaştığı çayırlara bakar gibi bakardık.

KONKİN

Belaya Tserkov dolaylarında Lehleri ufalamış, kırıp geçirmiştik. Sabahleyin bir nişan vermişlerdi bana. Oysa pek önemli bir şey yapmış değildim. Hatırlıyorum, gün akşama dönmüştü. Tümen Komutanı'nın yanından ayrılmıştım. Benim arkamdan beş Kazak da hep birlikte dağılmıştı. Herkes, papazla karısı gibi kucak kucağaydı. Terlemeye başlamıştım. Atım önde su dökerek yürüyordu... Sözün kısası, hepsi bu kadardı.

Spiridon Zabutıyı ile ormandan hayli uzaklaşmıştık ki, baktık, ilerisi karışık... En çok yüz sajen önümüzde bir birlik mi, yoksa bir dizi araba mı, belli değil, toz kaldırarak uzaklaşıyordu. Birlik olsaydı iyiydi, ama arabalar olması daha iyi. Çocukların üstü başı berbattı, gömlekleri öylesine yırtık pırtıktı ki, bazı yerlerini bile örtmüyordu.

Spiridon'a "Zabutıyı, senin annen falan filan..." dedim, "konuşmayı bilen bir yazarsın sen ve sözü sana bırakıyorum. Evet, bu bir düşman birliği olsa gerek, bu giden..."

"Haklısın," dedi Spiridon, "ne var ki, biz iki kişiyiz, onlarsa sekiz..."

"Boş ver Spiridoncuğum," diye karşılık verdim. "Ne olursa olsun, haklarından gelirim ben... Biz salatalık turşusu ve dünya devrimi için ölürüz..."

Ve yürüdük. Kılıçlı sekiz kişiydiler. İkisini tabancayla devirdik. Baktım, Spiridon üçüncüyü belgelerini kontrol etmek için Duhonin'in karargâhına götürüyor. Ben komutanlarına ateş ettim. Yüzü kıpkırmızı olmuş adamın altın bir saati ve gene altın bir kösteği vardı. Oradaki küçük çiftliğe doğru sıkıştırdım onu. Çiftliğin bahçesinde elma, vişne ağaçları vardı. Adamın altındaki at tüccar kızı gibiydi. Ama duruyor, yürümüyordu. Leh komutan o zaman dizginleri bıraktı, mavzerini bana doğrulttu ve bacağımda bir delik açtı.

"Pekâlâ," diye geçirdim içimden, "benimsin artık sen, bacaklarını ayıracağım..."

Tabancanın topunu çevirdim, iki mermi sıktım ata. Acıdım hayvana. İyi, temiz bir Bolşevik sayılırdı. Madenî para gibi boz bir rengi vardı. Kuyruğu kurşun rengi, bacakları sütun gibiydi. "Lenin'e götürmeli bunu," diye düşünüyordum, ama olmadı. Öldürdüm o atı. Genç bir nişanlı kız gibi birden yere yığıldı ve benim adamım eyerden aşağı yuvarlandı. Yana doğru koştu, sonra bir daha döndü bana, bir rüzgâr esti yanımdan. Demek, bu durumda düşmana karşı üç üstünlüğüm vardı.

"Peki ama ya, kazara öldürürse beni?.." diye geçiriyordum içimden.

Atımı ona doğru sürdüm. Bu arada o da kılıcını çekmişti. Ama yanaklarından aşağı gözyaşı süzülüyordu, beyaz gözyaşları, insan sütü...

"Kızıl Sancak nişanını vereceksin!" diye haykırdım. "Ben ölmeden teslim ol, büyük insan!.."

Yaşlı adam karşılık verdi:

"Olmaz efendi... Gırtlağımı kesersin sen benim..."

Bu arada Spiridon gelmiş, karşımda otun üzerindeki yaprak gibi titriyordu. Bitkin bir durumdaydı, gözleri yuvalarından uğramıştı. Haykırdı bana doğru:

"Vasya, çok can aldım ben, çok insan öldürdüm! Şim-

di bu General senin elinde, onu da temizlemek geliyor içimden."

"Türk'e git," dedim. "Onun gömleğinde benim kanım duruyor..."

Orada saman var mı, yok mu, bakmadan, kısrağımla samanlığa soktum General'i. Sessiz, karanlık, soğuktu samanlık.

"Bak efendi," dedim, "yaşına hürmet edeceğim, sakin ol, gel teslim ol bana, şurada dinlenelim biraz..."

Oysa General yüzünü duvara dönmüş, sık sık soluyor, kıpkırmızı parmaklarıyla alnını ovuşturuyordu.

"Olmaz," dedi, "kesersin sen beni sonra. Kılıcımı yalnızca Budyonnıy'a teslim ederim ben..."

Budyonnıy'ı istiyordu adam. Nerede bulacaktım ona Budyonnıy'ı? Anlaşılan öldürecektim ihtiyarı.

"Efendi!" diye bağırdım. Hem ağlıyor hem de dişlerimi gıcırdatıyordum. "Proletarya adına, yüksek düzeyde bir komutanım ben. Sırma falan arama bende, yok öyle bir şey. Benim unvanım şudur: 'Yalnız bir müzisyen ve Nijegorod kentinden, bir salon hokkabazı...'"

Ve Şeytan dürtmeye başlamıştı beni artık. General'in gözleri karşımda fener gibi yanıp sönüyordu. Tepem attı atacaktı. Bana inanmadığını gördüğüm için, ihtiyar yarama tuz basıyor gibi oluyordu. O zaman ağzımı kapadım çocuklar, elimi karnıma bastırdım, derin bir soluk aldım ve yaşlı adam gibi, biz gibi, savaşçılar gibi, Nijegorod kahramanları gibi konuşup vantrilokluğumu kanıtladım soyluya.

O zaman bembeyaz oldu ihtiyarın yüzü, elini kalbinin üzerine koyup yere oturdu.

"Üçüncü tümenin yenilmez komiseri, egzantirik Vasya'ya inandın mı şimdi?.." diye sordum.

"Komiser mi?" diye haykırdı General.

"Evet, komiser," dedim.

"Komünist misin sen?" diye haykırdı.

"Evet, komünistim," dedim.

"Demek ölüm saatim geldi çattı!" diye bağırdı General. "Son nefesimi vermeden söyle bana, sevgili dostum Kazak, bir komünist misin sen, yoksa yalan mı söylüyorsun?"

"Komünistim," dedim.

Benim ihtiyar yerde otururken muska gibi bir şeyi öptü. Gözlerini, karanlığı aydınlatan iki fener gibi parlatıp kılıcını iki yana salladı.

"Bağışla," dedi. "Bir komüniste teslim olamam ben." Sonra elini uzatıp elimi sıktı. "Kusura bakma," dedi, "hadi, bir asker gibi öldür beni..."

N... Süvari Tugayı'nın üç kez Kızıl Sancak nişanı almış siyasi komiseri Konkin bu öyküyü bir mola sırasında her zamanki şakacı tavrıyla anlatmıştı bize.

"Peki, Vasyacığım, General'le nasıl bitirdiniz işi?"

"Nasıl mı bitirdik?.. Adam pek gururlu çıktı. Teslim olması için çok ısrar ettim, kabul etmedi. O zaman belgelerini, neyi var, neyi yok hepsini, mavzerini de aldık. Tuhaf ihtiyarın eyeri de şu anda bendedir. Sonra baktım, çok uykum var, çizmelerim kan dolu, hepsi o kadar işte..."

"İhtiyarı rahatlattınız demek?"

"Bir günahtı o..."

BERESTECZKO

Hotin'den Beresteczko'ya geçiyorduk. Savaşçılar yüksek eyerlerin üzerinde uyukluyorlardı. Şarkılar, suyu çekilmekte olan bir dere gibi şırıldıyordu. Bin yıllık tepecikler tüyler ürpertici cesetlerle doluydu. Beyaz gömlekli köylüler şapkalarını sallayarak selamlıyorlardı bizi. Tümen Komutanı Pavliçenko'nun Kazak pelerini önde hüzünlü bir sancak gibi dalgalanıyordu. Tüylü başlığı pelerininin üzerine düşmüştü, eğri kılıcı belinde, yanda sarkıyordu.

Kazak kurganlarını, Bogdan Hmelnitski[1] tepesini geçtik. Bir mezar taşının arkasından elinde bandurayla bir dede çıktı, çocuk sesiyle Kazakların parlak geçmişinden şarkıları söylemeye başladı. İhtiyarın şarkılarını sessizce dinledik, sonra sancaklarımızı açtık, gür marşlar eşliğinde Beresteczko'ya girdik. Kentliler pencere kapaklarını demir çubuklarla güçlendirmişlerdi. Her yanda derin bir sessizlik vardı.

Kızıl saçlı dul bir kadının, dul hüznü kokan evi düştü bana. Yıkanıp temizlendikten sonra dışarı çıktım. Direklerde, Tugay Komutanı Vinogradov'un o akşam, Komintern'in İkinci Kongresi ile ilgili bir konuşma yapaca-

1. Ukrayna'nın bağımsızlık simgesi olmuş bir kahramanı (1595-1697). (Y.N.)

ğını duyuran bildiriler asılıydı. Tam penceremin karşısında Kazaklar, casusluk yaptığı gerekçesiyle ak sakallı bir Yahudi'yi kurşuna diziyorlardı. İhtiyar çığlıklar atıyor, kaçmaya çalışıyordu. Makineli tüfek takımından Kudrya, ihtiyarın başını tutup koltuğunun altına soktu. O zaman sakinleşti Yahudi, bacaklarını iki yana açtı. Kudrya sağ eliyle hançerini çıkardı, kanı üzerine sıçratmamaya dikkat ederek kesti ihtiyarın boğazını. Sonra kapalı bir pencereyi tıklattı.

"İlgilenen varsa kaldırabilir bunu buradan," dedi. "Serbesttir bunu yapmak..."

Ve Kazaklar yürüyüp köşeyi döndüler. Ben de arkalarından yürüdüm, Beresteczko'da dolaşmaya başladım. Daha çok Yahudiler vardı burada, deri işinde çalışan Rus esnaf kasabanın dışında dağınık yerleşmişti. Onların durumu iyiydi; yeşil panjurlu, beyaz badanalı evlerde yaşıyorlardı. Votka yerine bira veya bal likörü içiyorlar, evlerinin önündeki küçük bahçelerde tütün ekiyor, yetiştirdikleri tütünü Galiçyalı köylüler gibi uzun, eğri çubuklarıyla içiyorlardı. İşini bilen, aktif üç ailenin komşuluğu onlarda, kimi Rus insanımızın henüz bitlenmemiş, umutsuzluğa düşmemiş ve yeterince içmemişken kendini kaptırdığı ısrarlı çalışma arzusu uyandırmıştı.

Beresteczko'da yaşam esintiliydi, ama burada sağlamdı. Üç yüzyılı devirmiş sürgünler Volın bölgesinin çürük, ılık toprağında hâlâ yeşildi. Burada Yahudiler Rus köylüsünün aşırı kârının iplikleriyle Leh toprak sahiplerini, Çek sömürgecileri Łódź fabrikasına bağlamışlardı. Sınırda en iyi kaçakçılar ve hemen her zaman din uğruna savaşanlar onlardı. Hasidlik, meyhanecilerden, işportacılardan, simsarlardan oluşan bu heyecanlı insanları boğucu bir baskı altında tutuyordu. Çocuklar, bağcıklı şapkalarıyla hâlâ tepiyorlardı yüzyıllık Hasid okulunun yolunu ve yaşlı kadınlar, nişanlı kızlarını, çocukları olsun

diye, *tsadik*'lere[1] duaya götürüyorlardı.

Yahudiler burada beyaz veya deniz mavisi badanalı geniş evlerde yaşıyorlardı. Bu geleneksel yapı türü yüzyıllardır vardı. Evin hemen arkasında güneşin hiç vurmadığı iki, kimi zaman üç katlı bir samanlık oluyordu. İnanılmaz derecede hüzünlü görünümü olan bu samanlıklar bizim avluların yerini tutuyordu. Oradan bodruma veya ahıra gizli geçitler vardı. Savaş sırasında bu geçitler mermilerden, soygunlardan korunmak için sığınak olarak kullanılırdı. İnsanların döküntüleri, sığırların pisliği günlerce birikirdi orada. Bu geçitler keder ve korkunun keskin kokusuyla, dışkıların bozuk asidiyle dolu olurdu.

Beresteczko'nun sürekli ağır bir kokusu vardı. İnsanları günümüzde bile çürümüş ringa balığı kokuyordu. Kasaba yeni bir dönemin beklentisi içinde iğrenç kokuyor, orada insanların yerine, sınır boylarının mutsuzluklarının soluk birtakım gölgeleri dolaşıyordu. Akşama doğru iğrenmeye başlamıştım bu gölgelerden. Kasabanın dışına yürüdüm, tepeye çıktım, yakın zamana kadar Beresteczko'nun sahibi olan Racibórz kontlarının artık bomboş olan şatosuna girdim.

Günbatımının huzuru şatonun çevresinde otları maviye boyamıştı. Kertenkele yeşili ay, havuzun üzerinde yeni yeni doğmaktaydı. Pencereden Kont Racibörz kontlarının arazisi görünüyordu: çayırlar, alacakaranlığın menevişli kurdeleleriyle örtülü şerbetçiotu tarlalar.

Yakın zamana kadar şatoda, aklını yitirmiş doksanlık kontes oğluyla yaşıyordu. Köylülerin bana anlattıklarına göre yaşlı kadın, tükenmekte olan soyuna vâris vermediği için oğluna sürekli eziyet ediyor, onu arabacının kırbacıyla kırbaçlıyormuş.

1. (İbr.) Tevrat yorumcusu. Hasidlerin önderi. (Y.N.)

Aşağıdaki alanda miting vardı. Köylüler, Yahudiler, çevreden dericiler toplanmışlardı. Vinogradov'un gür sesi, mahmuzlarının şakırtısı yankılanıyordu alanın üzerinde. Komintern'in İkinci Kongresi'nden söz ediyordu. Bense, gözleri oyulmuş perilerin oluşturduğu çok eski korosunun olduğu duvarlar boyunca dolaşıyordum. Biraz sonra yerde, sararmış bir mektup parçası buldum. Mürekkebi solmuş mektupta şöyle yazıyordu:

Berestetchko, 1820, Paul, mon bien aimé, on dit que l'empereur Napoléon est mort, est-ce vrai? Moi, je me sens bien, les couches ont été faciles, notre petit héros achéve sept semaines...[1]

Aşağıdan ordu komutanının sesi geliyordu. Israrla, şaşkın kasabalıları, üstü başı yırtık Yahudileri söylediklerine inandırmaya çalışıyordu.

"Güç sizde artık. Burada olan her şey sizindir. Leh toprak sahipleri yok artık. Şimdi, Devrim Komitesi'nin seçimine geçiyorum..."

1. (Fr.) "Beresteczko, 1820, Paul, sevgilim benim, İmparator Napoléon'un öldüğü doğru mu? Kendimi iyi hissediyorum, doğum kolay oldu, küçük kahramanımız yedi günlük oldu..." (Ç.N.)

TUZ

"Sayın yoldaş editör. Bizlere zararı dokunan bilinçsiz, sorumsuz kadınları anlatmak istiyorum size. Umarım, halk cephelerini dolaşırken, ülkenin uzak bir bölgesinde olan eski Fastov Tren İstasyonu'nun notunu da almışsınızdır. Ben bulundum orada. Ev yapımı bira içtim orada, bıyıklarımı ıslattım, ağzımı içkiyle çalkaladım. Yukarıda sözünü ettiğim istasyonla ilgili anlatacağım çok şey var size. Ama biz Kazakların dediği gibi, efendilerin pisliğini taşımakla bitiremezsin... Bu yüzden, yalnızca kendi gözlerimle gördüklerimi anlatacağım size.

Süvari ordumuzun askerlerle dolu emektar treni bundan yedi gün önce sakin, çok güzel bir gece vakti durdu orada. Hepimizin içi toplumumuzun genel sorununa yararlı olmak ateşiyle yanmaktaydı ve Berdiçev'e gidiyorduk. Gelgelelim, trenimiz bir türlü hareket etmiyordu, tekerleri dönmeye başlamıyordu. Askerler telaşlanmaya, kendi aralarında konuşmaya, 'Ne bekliyoruz?' diye sormaya başlamışlardı. Gerçekten de, görev yerine yetişmemizi aksatan büyük bir engel vardı ortada: Aralarında çok sayıda kadının da olduğu vurguncular, karaborsacılar, halk düşmanları küstahça baskı yapıyorlardı istasyon şefine. Bu korku bilmez halk düşmanları merdiven tırabzanlarına yapışıyorlar, vagonların tepelerinde

koşuşturuyorlar, ellerinde, her birinde besbelli beş pud tuz olan torbalar taşıyorlardı. Ama karaborsacıların parasının hükmü fazla sürmedi. Askerlerin vagonlardan inmesi, aşağılanan demiryolu görevlilerinin rahat bir soluk almasına yetti. Ancak birkaç kadın, ellerindeki torbalarla geri çekilmemişlerdi. Kadınları sobalı vagonlara alan askerler de, almayanlar da mutlu değillerdi. İşte, bizim ikinci takımın vagonuna da iki kadın binmişti. İkinci zilin çalmasından sonra kucağında bebeğiyle bir kadın geldi yanımıza, 'İçeri alın beni, sevgili Kazaklar,' dedi, 'savaş boyunca, kucağımda bebeğimle istasyonlarda çok acılar çektim, şimdi de kıymetli kocamla buluşmak istiyorum. Ama trenlere almıyorlar beni, size hiç mi yardımım dokunmadı Kazaklar?'

'Peki ama, hanım,' dedim, 'bizim takım ne diyecek buna, senin için nasıl bir karar verecek?'

Gidip görüştüm takım arkadaşlarımla, bir kadının, kucağında bebeğiyle kocasının yanına gitmek istediğini anlattım, kadının vagona alıp alınmaması konusunda ne diyeceklerini sordum.

Hep bir ağızdan, 'Al!' diye bağırdı arkadaşlarım, 'Bizden sonra kocasını hiç çekmez canı...'

'Hayır arkadaşlar, önünüzde saygıyla eğiliyorum, arkadaşlar,' dedim son derece kibar bir tavırla bizim çocuklara, 'ancak, böyle şeyler düşündüğünüzü duymak çok şaşırttı beni. Unutmayın çocuklar, sizler de bir zamanlar annenizin kucağında çocuktunuz... yani, böyle şeyler söylemenizi hiç yakıştıramadım size...'

Ve Kazaklar kendi aralarında konuştuktan sonra, aklı başında Balmaşev'in sözünü dinleyip, kadının vagona alınmasına karar verdiler. Kadın teşekkürler ederek çıktı vagona.

Bana hak veren arkadaşlar kadına, 'Şu köşeye oturun hanım,' diye yer açıyorlardı, 'her anne gibi ilgilenin,

okşayın bebeğinizi, burada hiç kimse rahatsız etmeyecektir sizi ve istediğiniz gibi, size kimsenin eli değmeden kocanızın yanına varacaksınız. Sizlere güveniyoruz, bizim yerimizi alacak gençler yetiştireceksiniz, çünkü insanlar yaşlanıyor, gençler ise pek yok ortalarda... Çok acılar çektik biz hanım... Günlük hayatta da, görevde de... Açlık çektik, soğuktan donduk... İçiniz rahat, oturun burada...'

Ve üçüncü zil çalınca tren kalktı. Ve nefis bir gece örtüsünü indirdi üzerimize. Ve örtüsünde yıldız kandiller vardı. Ve askerler Kuban gecesini, yeşil Kuban gecesini hatırlamışlardı. Ve yastıklar kuşlar gibi havalanmışlardı. Tekerler de tıkır, tıkır, tıkır...

Zaman geçip de gece, nöbeti devrettiğinde ve kızıl trampetçiler kırmızı trampetlerini çalarak şafağın söktüğünü bildirdiğinde benim uyumadan oturduğumu, üzgün olduğumu gören Kazaklar yanıma geldiler.

'Balmaşev,' dediler, 'neden bu kadar üzgünsün, uyumadan oturuyorsun?'

'Yürekten saygılarımı sunuyorum sizlere, arkadaşlar,' dedim. 'Bağışlayın beni, ama sizlere şu kadınla ilgili birkaç sözcük söylememe izin verin...'

Ve azgın köpeklerden kaçmaya çalışan bir kurt gibi zangır zangır titreyerek kalktım uyuyamadığım sedirden, kadının yanına gittim, kucağından bebeğini aldım, bebeğin kundağını, üzerindeki pılı pırtıyı parçalayarak açtım ve kundağın içinde birkaç pudluk bir tuz torbası olduğunu gördüm.

'İşte size meme istemeyen, altını ıslatmayan, gece uyanıp kimseyi rahatsız etmeyen uslu bir bebek, arkadaşlar...'

Kadın son derece soğukkanlı bir tavırla, 'Bağışlayın sevgili Kazaklar,' dedi, 'ben değilim sizi aldatan, içimdeki Şeytan kandırdı beni...'

'Balmaşev bağışlıyor senin içindeki Şeytan'ı,' dedim kadına. 'Balmaşev'e pek pahalıya patlamadı o Şeytan, kaça aldıysam aynı fiyata bırakırım... Ama seni emekçi, ülkeye yararlı bir anne sanan Kazaklarla konuş sen, kadın. Bu gece bizden eziyet görmüşler gibi, şimdi ağlayan şu iki kıza bakın. Yanlarında kocaları olmadığı için Kuban buğday tarlalarında çalışmaktan bitkin düşen karılarımıza, kadınsız kalan yalnız kocalarına, ister istemez, başka kızlarla ilgilenen kocalarına bakın... Ama, senin gibi bulunmaz güzel bir kadına yalnızca dokunmak bile çok hoş bir şey olacaksa da, gene dokunmadılar sana onlar... Acılar içinde kıvranan şu Raseya'ya[1] bak...'

'Kabul ediyorum, gerçeklerden korkmam ben,' dedi bu kez kadın bana, 'Raseya'yı düşündüğünüz yok sizin. Yahudi Lenin'i, Troçki'yi kurtarmaya çalışıyorsunuz...'

'Şimdi konumuz Yahudiler değil, kötü kadın. Yahudilerin bu işe karıştığı yok. Ayrıca, Lenin'den söz etmeyeceğim ben sana... Ama, Tambov ilinin müthiş çocuğu Troçki, başka bir adla da olsa, emekçi halktan yana çıkmıştır. Lenin'le Troçki, özgür yaşam yolunda kürek cezasına mahkûm edilmişiz gibi eziyorlar bizleri. Ama siz, rezil kadın, binlerce atlısı ve keskin kılıcıyla bizi tehdit eden o Beyaz generalden çok daha devrim karşıtısınız... Onunla, o generalle yolda karşılaşan her emekçi onun boğazını kesmeyi geçirmektedir içinden. Çocuklarınızla sizi ise, bedbaht kadın, ekmek istemeyen, rüzgâra karşı yürümeyen sizi ise pire gibi ezmek istiyorlar ve siz için için kemiriyorsunuz...'

Ve açıkça itiraf ediyorum, trenden aşağı attım o kadını, ama yüzsüz kadın yerden kalkınca, eteklerini savura savura aşağılık yoluna devam etti. Kadının yaralanma-

1. Anlatıcı "Rusya"yı böyle yazıyor. (Y.N.)

dığını, yanındaki sessiz Raseya'yı, köylülerin ekilmemiş tarlalarını, aşağılanan kızları, sınırdan sınıra koşan, ama gidenlerin azının geri geldiği askerleri gördükçe trenden atlamak, kendimi ya da o kadını öldürmek geliyordu içimden. Ama Kazaklar bu durumumu görünce acıdılar bana, şöyle dediler:

'Ateş et, vur onu.'

Ve asılı olduğu duvardan aldım emektar tüfeğimi, emekçi yeryüzünden, emekçi devletten sildim bu yüz karasını.

Ve ikinci takım askerleri olarak bizler, değerli yoldaş editör, yayınevinin değerli çalışanları yoldaşlar, önünüzde saygıyla eğilerek rica ediyoruz sizlerden, bizleri felakete götüren, devrim deresinin yukarı doğru akmasını, Raseya'nın insan cesetleriyle, ölü otlarla kaplanmasını isteyen bu sahtekârları acımasızca izleyin...

İkinci takımın bütün askerleri adına... devrimin eri Nikita Balmaşev."

AKŞAM

Ah, RKP'nin[1] tüzüğü! Ekşimiş Rus öykülerinden hızlı demiryolları döşedin sen. Ryazanlı bekâr üç İsa'yı tutkularıyla *Krasniy Kavalerist*'in adamlarına çevirdin sen. Bunu, her gün, kahramanlık öyküleri, kaba bir neşe dolu yiğit bir gazete çıkarmaları için yaptın.

Gözü lekeli Galin, veremli Slinkin, bağırsaklarından hasta Sıçev... cephe gerisinin bir işe yaramaz tozu toprağı içinde sayıklayıp duruyorlar, sakin, genç Kazakları, Leh tercümanlarla iş çeviren ihtiyat dalaverecileri, Moskova'dan bize, Politbüro trenine gönderilen hemşire kızları sayfalarında başkaldırıya, ateşe kışkırtıyorlar.

Gazete, ordunun altına konan dinamitin fitili ancak geceye hazır oluyor. Taşra güneşinin şaşı feneri sönüyor gökyüzünde, basımevinin ışıkları dört bir yana dağılıyor, makinelerin heyecanı önüne geçilemez bir biçimde tutuşuyor. Ve o zaman, gece yarısına doğru Galin, tren çamaşırcımız İrina'nın karşılık görmediği aşkı için çıkıyor vagondan.

Omuzları dar, yüzü soluk ve de kör Galin, "İrina," diyor, "geçen sefer devlet memuru Nikolay Krovavıy'ın Ye-

1. Rus Komünist Partisi (Ç.N.)

katerinburglu proleterlere ateş ettiğini görmüştük. Şimdi, köpekler gibi ölen öteki zorbaları yazacağız. Üçüncü Petro'yu karısının sevgilisi Orlov boğdu. Pavel'i saray görevlileri ile kendi oğlu parça parça etti. Nikolay Palkin kendini zehirledi, oğlunu 1 Mart'ta vurdular, torunu içkiden öldü... Bunlardan haberinizin olması gerekiyor İrina..."

Ve Galin, çamaşırcı kadına gözlerinin içine tutkuyla bakarak, ölen imparatorların başına gelenleri tek tek anlatıyor. Yukarıda, gökyüzünde can sıkıcı bir kıymık gibi duran ayın ışığı elmacıkkemikleri çıkık yüzüne vuruyor, baskı makineleri yakınlarda bir yerde gürültüyle çalışıyor, radyo istasyonu tertemiz bir ışıkla parlıyordu. İrina, Aşçı Vasiliy'in omzuna sürtünerek aşkın boğuk, anlamsız mırıltısını dinliyor, yukarılarda gökyüzünün siyah yosunları arasında yıldızlar dolaşıyor, çamaşırcı kadın uyukluyor, şiş dudaklarını büküyor, Galin'in yüzünden bakışını ayırmıyor...

Her aşçı gibi insanları küçümseyen çirkin suratlı Vasiliy, İrina'nın hemen yanında esneyip durmaktaydı. Aşçı dedikleriniz, ölü hayvanların etleriyle, canlıların tutkusuyla sürekli olarak bir şeyler yaparlar. Vasiliy de bu aşçılardan biriydi işte. Pantolonunu meme uçlarına kadar çekerek Galin'e, Çar'ın kızlarıyla evlenecek uygar birçok kralın alacakları drahoma listesini sorduktan sonra esnedi:

"Gece geç oldu artık, İrina, yarın sabah kalkacak insanlar. Hadi bakalım, bitleri ezmeye..."

Galin'i yukarıda, gökyüzünde can sıkıcı bir kıymık gibi duran ayla baş başa, yalnız bırakıp mutfağın kapısını kapadılar... Ben, uykuya dalmış havuzun kenarında, ayın karşısında, gözlüğüm gözümde, ağrıyan ensemde bir parça hamur, ayaklarımda sargılar, oturuyordum. Galin, gözlerinde bir ışıkla yanıma geldiğinde kafamın içinde sınıflar arası mücadeleyle ilgili bulanık şiirsel düşünceler dolanıp duruyordu.

Kederli, yalnızlık duygusunun verdiği hüzünle, "Hasta-

yım ben Galin," dedim. "Çok hastayım, hissediyorum, sonum geldi benim artık. Süvaride olmaktan da yoruldum..."

"Akılsız, zavallı adamın tekisiniz siz," dedi Galin. Bu arada sıska bileğindeki saati gecenin birini gösteriyordu. "Zavallı birisiniz ve bizler sizin gibi zavallılara katlanmak zorundayız... Sizler için güçlükleri ortadan kaldırır, işin özünü ortaya çıkarırız. Aradan bir zaman geçer, sorun kalmadığını görürsünüz, o zaman kendinizi tutmayı bırakırsınız, sonra da olağanüstü sözcüklerle yeni yaşamın şarkısını şakımaya başlarsınız. Ama sakin olduğunuz, çevremizde ağlaşıp durmadığınız sürece..."

İyice yanıma sokuldu, kaşınan yaralarımın sargılarını düzeltti, başını yaralı bereli göğsünün üzerine eğdi. Kederimizi biraz yatıştırmıştı gece, hafif bir yel, anne eteği gibi yelliyordu bizi, aşağıda otlar taptaze, ıslak, parlıyorlardı.

Trenin basımevinde gürültüyle çalışan makineler gıcırdamaya başladı, sonra sustu. Şafak ufkun çizgisini çizdi, mutfağın kapısı gıcırdayarak aralandı. İri lekeli dört bacak soğuğa uzandı ve İrina'nın tutkulu bacaklarını, Vasiliy'in eğri, siyah tırnaklı başparmağını gördük.

Kadın ince, titrek bir sesle, "Gidin artık yatağımdan, Vasiliyciğim," dedi, "rahatsız ediyorsunuz beni..."

Ama Vasiliy bacaklarını çekti sadece, daha da sokuldu kadına.

"Süvari Alayı partimiz Merkez Komitesi'nin hazırladığı toplumsal bir oyunudur," dedi o zaman Galin bana. "Devrimi eğerek çok sayıda önyargıyla dolu, özgürlük düşkünü Kazak'ı en ön saflara savurdu. Ama Merkez Komitesi manevra yaparken demir fırçayla tımar etmektedir onları..."

Ve Galin, Birinci Süvari Alayı'nın politik eğitiminden söz etmeye başladı. Uzun uzun konuştu, sesi boğuk, tam anlamıyla netti. Gözkapakları kapanıyordu.

AFONKA BİDA

Leşnyuv yakınlarında çarpışıyorduk. Düşman süvarisinin duvarı her yerde dikiliyordu karşımıza. Güçlenen Leh taktiğinin yayı uğursuz bir ıslıkla gerilmekteydi. Sıkıştırıyorlardı bizi. Bütün savaş süresince ilk kez kanatlardan böylesine amansız bir saldırıyla, bize pek çok yararı dokunan cephe gerisi toplarımızı hırpalayan bir yarma hareketiyle karşı karşıyaydık.

Leşnyuv önünde cepheyi piyade tutuyordu. Yanlamasına kazılmış siperler boyunca grili-beyazlı, yalınayak Volın köylüleri yürüyorlardı. Süvari Alayı'na bir piyade ihtiyat birliği eklemek için bu köylüleri dün karasabanlarının başından alıp buraya getirmişlerdi. Seve seve gelmişlerdi köylüler. Olağanüstü bir özveriyle savaşıyorlardı. Gösterdikleri köylü ataklığı Budyonnıy'ı bile şaşırtmıştı. Leh toprak sahiplerine karşı nefretlerinin görünmeyen, ama sağlam bir nedeni vardı.

Savaşın ikinci bölümünde naralar düşmanı etkilememeye başladığında, süvarilerin siperlere girmiş düşmana saldırması olanaksız olduğunda bu piyadeler süvariler için çok yararlı olabilirdi. Gelgelelim, yoksulluk belimizi büküyordu. Köylülere tüfek başına üç mermi vermişlerdi, mermiler de tüfeklere göre değildi. İster istemez vazgeçilmişti bu girişimden ve köylüleri evlerine göndermişlerdi.

Şimdi Leşnyuv çarpışmalarına dönelim. Piyadeler kasabaya üç verst kala siperlere girmişti. Onların önünde elmacıkkemikleri çıkık, gözlüklü biri siperler boyunca gidip geliyordu. Kılıcı yanında sarkıyordu. Çizmeleri ayağını sıkıyormuş gibi, yüzünü buruşturarak, seke seke yürüyordu. Köylülerin aralarında *ataman*[1] olarak seçtikleri bu genç adam bir Yahudi, gözleri pek iyi görmeyen sıska, zeki bakışlı bir din adamıydı. Çarpışmalarda yiğitçe, bir hayalperestin dalgınlığını andıran soğukkanlılıkla çarpışmıştı.

Uzun bir temmuz gününün saat üçüydü. Havada sıcağın gökkuşağı renginde örümcek ağı asılıydı. Tepelerin ötesinde üniformaların, atların kurdelelerle süslü yelelerinin sıra sıra bayram ışıltısı görünüyordu. Genç Yahudi hazır olunması işaretini verdi. Köylüler çarıklarını yere pat pat vurarak yerlerine koştular, hazırlıklarını yaptılar. Ama alarmın yanlış verildiği anlaşıldı. Maslak'ın[2] fazla süslü süvari bölükleri Leşnyuv şosesinde görünmüştü. Onların, açlıktan karınları içeri çökmüş, ama dipdiri atları iri adımlarla yürüyorlardı. Kadife püsküllerle donatılmış altın işlemeli sancak sopalarının tepelerinde göz alıcı sancaklar dalgalanıyordu. Süvariler heybetli, aşırı kendine güven dolu bir soğukkanlılıkla sürüyorlardı atlarını. Saçı başı birbirine karışmış piyadeler siperlerinden çıkmış, ağızları açık, bu yavaş, zarif, yumuşak yürüyüşü izliyorlardı.

Alayın en önünde, gösterişli atının üzerinde birlik komutanı, sarhoşluktan ve terden yüzü kıpkırmızı, Maslak vardı. Göbeği iri bir kedi gibi, gümüş oymalı eyerin üzerine sarkmıştı. Piyadeleri görünce neşeyle gülümsedi

1. (Kazakça) Lider. (Y.N.)

2. Maslyakov: Sovyet iktidarının hemen arkasından çok değişen, Birinci Tugay Dördüncü Takım Komutanı, uslanmaz partizan. (Yazarın notu.)

Maslak, eliyle işaret ederek Takım Komutanı Afonka Bida'yı yanına çağırdı. Takım Komutanı'nın aramızdaki adı, batarya komutanına benzerliğinden ötürü "Mahno"ydu. Afonka ile Komutan bir dakika kadar alçak sesle konuştular. Takım Komutanı daha sonra Birinci Süvari Bölüğü'ne döndü, öne eğilerek selamladı bölüğü, sesini fazla yükseltmeden, "İleri!" dedi. Kazaklar tırısa kaldırdılar atlarını. Başlarını siperlerden uzatıp bu görüntüyü heyecanla izleyen piyadelerin siperlerine doğru sürdüler atlarını.

Afonka'nın iç karartan sesi, sanki çok uzaktan geliyormuş gibi duyuldu:

"Çarpışmaya hazır!"

Maslak kısık bir sesle, öksürerek ve bundan haz duyuyormuş gibi yana çekildi, Kazaklar saldırıya geçtiler. Zavallı piyadeler koşmaya başlamıştı, ama artık çok geçti. Kazakların kırbaçları yırtık pırtık giysilerinin üzerinde şaklıyordu. Kazaklar düzlükte dolanıp duruyor, kamçılarını ellerinde olağanüstü bir ustalıkla çeviriyorlardı.

"Neden yapıyorsunuz bunu?" diye seslendim Afonka'ya.

Çalılığa gizlenmiş bir delikanlıyı tutup oradan çıkarırken eyerinin üzerinde sağa sola dönerek karşılık verdi Afonka:

"Eğlence olsun diye!"

Şaşkın delikanlıya bakarak tekrarladı:

"Eğlence olsun diye!"

Yumuşayan Maslak tombul kolunu mağrur bir tavırla sallayınca bitti eğlence.

"Uyuma, piyade!" diye haykırdı Maslak ve sıska bedenini kibirli bir tavırla doğrultarak ekledi: "Bit toplamaya başladı piyade..."

Kazaklar gülümseyerek sıraya girdiler. Piyadeler gözden kaybolmuşlardı. Siperler boşalmıştı. Elmacıkkemikleri çıkık Yahudi duruyordu yalnızca olduğu yerde, gözlü-

günün arkasından Kazaklara dikkatle, mağrur bakıyordu.

Leşnyuv tarafından sürekli ateş ediyorlardı. Lehler her yandan kuşatmışlardı bizi. Dürbünle bakıldığında atlı keşif kollarını görebiliyorduk. Birden ortaya çıkıyor, hacıyatmaz oyuncağı gibi yan yatıp tekrar doğruluyorlardı. Maslak, süvari bölüğünü toplayıp şosenin iki yanına yerleştirdi. Leşnyuv'un üzerinde hareketsizlik saatlerinde her zaman olduğu gibi, anlatılmaz derecede bomboş, aydınlık bir gökyüzü vardı. Yahudi, başını arkaya atıp, metal düdüğünü yüksek sesle, hüzünlü, acı acı öttürüyordu. Ve piyadeler yerlerine dönüyorlardı.

Mermiler üzerimize yoğun bir biçimde geliyordu. Birlik Komuta Heyeti makineli tüfek menziline girmişti. Ormana girip kendimizi şosenin sağındaki çalılığa attık. Mermilerin kırıp yere düşürdüğü dallar ayaklarımızın altında inleyerek çatırdıyordu. Çalılıktan çıktığımızda Kazaklar önce bulundukları yerde değillerdi. Tümen Komutanı'nın emriyle Brodi'ye çekilmişlerdi. Yalnızca köylüler siperlerinden silahla tek tük karşılık veriyor, geride kalanlar birliğine yetişmeye çalışıyordu.

Afonka çevreyi kolaçan ederek, havayı koklayarak atını yolun en kenarından sürüyordu. Silah sesleri birden hafifledi. Kazak bu fırsattan yararlanmak istedi, hemen dörtnala kaldırdı atını. O anda bir mermi saplandı atının boynuna. Afonka öyle yüz adım daha gitti atının üzerinde, bizimkilerin yanına geldiğinde at birden ön ayaklarının üzerine çöktü, yere yığıldı.

Afonka hiç acele etmeden bacağını kaldırıp ayağını üzengiden çıkardı, çömeldi, bakır rengi parmağını atın boynundaki mermi yarasına sokup içinde dolaştırdı. Sonra doğruldu, hüzünlü bakışını dolaştırdı aydınlanan ufukta. Can çekişmekte olan attan geri çekilirken odun gibi kuru bir sesle, "Elveda Stepan," dedi ve öne eğilerek selamladı atını: "Şimdi o sakin köyüme nasıl döneceğim

sensiz?.. İşlemeli eyerini ne yapacağım?.." Daha da yükseltti sesini: "Elveda Stepan!"

Soluk almakta zorlanıyordu. Kedinin yakaladığı bir fare gibi fısladı, uluyarak ağlamaya başladı. Böğürtüsü bize kadar ulaşıyordu; Afonka'nın, kendini duaya kaptırmış kadınların kilisede yaptıkları gibi, yerlere kadar eğilip kalktığını görüyorduk. Atın canlılığını yitirmiş yüzünden ellerini çekerken haykırıyordu:

"Kadere boyun eğmeyeceğim! Acımadan geberteceğim o Leh efendilerini! Gücüm tükenene, son nefesimi verene kadar doğrayacağım onları, kutsal anamızın kanı için... Çok değerli köylü kardeşlerim önünde söz veriyorum sana Stepan..."

Afonka atın boynundaki mermi yarasına koydu yüzünü, artık ağlamıyordu. At, parlayan derin bakışlı, mor gözünü sahibine doğrultmuş, Afonka'nın hırıltılı böğürmesini dinliyordu. Hayvancağız kendinden geçmişti, yüzünü yumuşakça yere sürüyordu. Yakut rengi kanı beyaz kaslı göğsünden aşağı iki koldan akıyordu.

Afonka kıpırdamadan yatıyordu. Maslak, kalın bacaklarıyla küçük küçük adımlar atarak geldi atın yanına, tabancasının namlusunu kulağına dayadı, tetiği çekti. Afonka ayağa fırladı, çilli yüzünü Maslak'a döndü.

"Koşumlarını çıkar Afonka, birliğine git..." dedi Maslak sevecen bir tavırla.

Ve bulunduğumuz yüksekçe yerden Afonka'nın, sırtında ağır eyer, iki büklüm, terli yüzü ortadan kesilmiş et gibi ıslak ve kırmızı, ıpıssız, tozlu tarlalarda bölüğüne doğru yürüdüğünü gördük.

Akşam geç vakit yük katarında gördüm onu. Bir arabada, kendisini pek güzel saklayan kılıçların, asker montlarının, delik altın paraların arasında uyuyordu. Süvari bölük komutanının kupkuru, ölgün ağzıyla, çatlak dudaklarıyla başı, yana yatmış bir eyer gibi devrilmişti. He-

men yanında ölen atının koşumları, süslü püslü eşyaları (siyah püsküllü göğüslüğü, renkli taşlarla bezeli yumuşak deriden kuyruk bağı ve gümüş kaplama gemi) vardı.

Karanlık giderek daha çok üzerimize üzerimize gelmekteydi. Katar Brodi yolunu zorlanarak tırmanıyordu. Sönük yıldızlar gökyüzünde Samanyolu'nun yollarında yuvarlanıp duruyor; uzak köyler gecenin soğuk derinliklerinde yanıyordu. Süvari Bölük Komutan Yardımcısı Orlov ile uzun burunlu Bitsenko da orada, Afonka'nın arabasındaydı, Afonka'nın üzüntüsünü konuşuyorlardı.

"Köyünden getirmişti bu atı," dedi uzun burunlu Bitsenko. "Böyle atı bir daha nerede bulursun?.."

"Atı arkadaşı gibiydi," dedi Orlov.

Bitsenko içini çekti.

"Babasıydı, babası... Kaç kez hayatını kurtarmıştı. Atı olmadan yapamaz Afonka Bida..."

Sabahleyin ortadan kayboldu Afonka. Brodi'de çarpışmalar başladı, bitti. Üstünlük sık sık el değiştirmişti. Tümen komutanımız değişmişti, Afonka hâlâ ortalarda yoktu. Ancak, köylerde Afonka'nın gaddarlığı, vahşiliği üzerine homurtular onun büyük sıkıntılar içinde olduğunu gösteriyordu.

Süvari bölüğünde birlik komutanı için, "Bir at bulacaktır kendine..." diyorlardı; karanlık gecelerde dolaştığımız sürece bu konuda daha birçok şey dinledim.

Öteki birliklerden askerler, birliğimizden onlarca verst ötelerde karşılaşıyorlardı Afonka'yla. Geride kalan Leh süvarilerine pusu kuruyor ya da köylülerin gizlenmiş at sürülerini ararken ormanlarda dolaşıyordu. Köyleri yakıyor, atlarını sakladıkları için Leh köylülerini cezalandırıyor, kurşuna diziyordu. Başına buyruk bu taşkınlıklarıyla, yalnız kurdun saldırganlığıyla ilgili söylentiler bize kadar ulaşıyordu.

Aradan bir hafta daha geçti. Afonka'nın iç karartan

serüvenlerini konuşmayı bırakmıştık artık, "Mahno"yu unutmuştuk. Daha sonra, bir yerlerde, ormanda, Galiçyalı köylülerin onu süngülediklerini duyduk. Ve Beresteczko'ya girdiğimiz gün, Birinci Süvari Bölüğü'nden Yemelyan Budyak tümen komutanına gitti, ondan, Afonka'nın sarı altlıklı eyerini isteyip aldı. Yemelyan resmi geçitlere yeni eyeriyle katılmak istiyordu, ama yapamadı bunu.

Beresteczko'ya 6 Ağustos'ta girdik. Tümenin en önünde Asya kaftanı ile yeni komutanın kırmızı gocuğu vardı. Çılgın uşak Levka komutanın peşi sıra onun kısrağını götürüyordu. Tehditlerle dolu marşımız süslü, yoksul sokaklarda yankılanıyordu. Her yanda köhne, devrilmek üzere evlerin olduğu çıkmaz sokaklar vardı. Zamanın çürüttüğü kirişlerin hüzünlü tütsüsü esiyordu yüzümüze. Kaçakçılar, sahtekârlar karanlık kulübelerine çekilmişlerdi. Katolik kilisesinin önünde yalnızca, kilisenin yeşil redingotlu zangoçu karşılamıştı bizi.

Dereyi karşıya geçip zenginlerin mahallesine girdik. Katolik papazın evine yaklaştığımızda kapıdan gösterişli bir atın üzerinde Afonka'nın çıkmakta olduğunu gördük.

"Merhabalar," dedi gevşek bir sesle ve askerlerin arasından kendi yerine geçti.

Maslak, renksiz uzaklara bakarak, başını çevirmeden mırıldandı:

"Nereden aldın bu atı?"

"Benimdir," dedi Afonka, bir sigara sardı kendine, dilinin kısa bir hareketiyle ıslattı sigarasını.

Kazaklar tek tek yaklaşıp selam verdiler ona. Kararmış yüzünde sol gözünün yerinde kırmızı, kocaman, iğrenç bir şiş vardı.

Ertesi gün Bida ortalığı dağıtmaya başladı. Katolik kilisinde Aziz Valentino tablosunu parçaladı, orgda bir şeyler çalmaya uğraştı. Üzerinde, sırtında zambak işlemeli, kalın kumaştan mavi bir ceket vardı. Terden ıpıslak

perçemini şiş gözünün üzerine taramıştı.

Akşam yemeğinden sonra atını eyerledi, tabancasıyla Racibórz kontlarının şatosunun kırık penceresine ateş etti. Kazaklar yarım daire olarak toplanmışlardı çevresinde... Atının kuyruğuna asılıyorlar, bacaklarını ovalıyorlar, dişlerini sayıyorlardı.

"Harika bir at," dedi Bölük Komutanı Yardımcısı Orlov.

"Çok düzgün bir at," diye onayladı uzun burun Bitsenko.

AZİZ VALENTİNO'NUN YANINDA

Tümenimiz Beresteczko'ya dün akşam girdi. Karargâh Katolik Papaz Tuzinkeviç'in evine yerleşti. Birliklerimiz Beresteczko'ya girmeden önce Tuzinkeviç kadın kılığına girip kentten kaçmıştı. Onun kırk beş yıldır Bereczko'da görev yaptığını, iyi bir papaz olduğunu biliyordum. İnsanlar bizlerden onu anlamamızı isterken, Yahudilerin de onu sevdiğini söylüyorlardı. Tuzinkeviç zamanında eski Katolik kilisesi onarılmış. Tapınağın onarımı üç yüzüncü yılında tamamlanmış. Açılışa Jitomir piskoposu da gelmiş. İpek cüppeler içinde başpapazlar kilisenin önünde dualar okumuşlar. Göbekli, saygın görünümleriyle, çiy düşmüş otların üzerinde çanları andırıyorlarmış. Komşu köylerden dindar insanlar akın akın gelmişler. Köylüler yere diz çöküyor, el öpüyorlarmış. O gün gökyüzünde de görülmemiş bulutlar alev alevmiş. Gökyüzü sancakları eski kilisenin onuruna dalgalanıyormuş. Piskopos özellikle alnından öpmüş Tuzinkeviç'i, onun Bereczko'nun pederi, *pater Berestecka* olduğunu söylemiş.

Bütün bunları ertesi sabah, Radzihov bölgesinde Lvov'a giden keşif kolumuzun raporlarını düzene koyarken öğrendim. Ben kâğıtları okuyordum, arkamda emir erleri homurdanarak, bizlerin bitmek tükenmek bilmeyen yersiz yurtsuzluğumuzdan yakınıyorlardı. Uykusuz-

luktan bitkin düşmüş yazıcılar emirleri yazıyorlar, bir yandan da salatalık yiyor, hapşırıyorlardı. Ancak öğlene doğru işim bitti, kalkıp pencereye gittim ve Berestecz-ko'nun görkemli, bembeyaz kilisesini gördüm. Pek yakıcı olmayan güneşin altında fayans bir kule gibi duruyordu. Gün ortasının ışıkları parlak duvarlarında yansıyor, kubbesinin eski yeşilliğinde başlıyor, aşağı doğru yumuşakça iniyordu. Alınlığının beyaz taşında kırmızı damarlar belli belirsiz görünüyordu. Daha yukarıda ise mum gibi ince sütunlar vardı.

Çok geçmeden orgun sesini duyunca şaşırdım. Aynı anda karargâhın kapısında ak saçlı, yaşlı bir kadın belirdi. Ayağı sakat bir köpek gibi sağa sola dönerek, düştü düşecek, yürüyordu. Gözyaşları damla damla akıyordu yanaklarından aşağı. Orgun kâh hüzünlü, kâh aceleci sesleri bize kadar ulaşıyordu. Sesler zor duyuluyordu, yankısı acıklıydı, uzun uzun çınlıyordu. Yaşlı kadın ak düşmüş saçlarıyla gözyaşlarını sildi, yere oturup çizmelerimi, dizlerimi öpmeye başladı. Org bir an sustu, sonra bas notalarla kahkahalar atmaya başladı. Yaşlı kadını kolundan tutup yüzüne baktım. Yazıcılar yazı makinelerini tıngırdatıyorlardı. Emir erleri giderek daha yüksek sesle horluyorlar, mahmuzları divanların kadife kaplamalarının altındaki keçeyi yırtıyordu. Yaşlı kadın çizmelerime bir bebeğe sarılır gibi sarılmış, öpüyordu onları. Çıkışa taşıdım onu ve arkamdan kapıyı kapadım. O anda Katolik kilisesi karşımızda göz kamaştırıcı bir dekor gibi yükseldi. Yan kapıları kapalıydı kilisenin, bahçesindeki Leh subayların mezarları üzerinde ise at kafatasları vardı.

Koşarak avluya girdik, yarı karanlık bir koridoru geçtik, sunağın bitişiğindeki kare biçiminde bir odaya daldık. 31. Alay'ın hemşiresi Saşka orada bir şeyler yapıyordu. Birilerinin yere attığı ipeklileri karıştırıyordu. Simli kumaşların, her yana dağılmış çiçeklerin, çürümüşlüğün

ölgün kokusu Saşka'nın burun deliklerini gıdıklıyor, titretiyordu. Daha sonra Kazaklar girdiler odaya. Kahkahalar atarak kolundan yakaladılar Saşka'yı ve yerde dağ gibi yığılı kumaşların, kitapların üzerine fırlattılar. Saşka'nın, yeni kesilmiş bir ineğin eti gibi tazecik, hoş kokulu bedeni ortaya çıktı, süvari bölüğünde görevli kadının kalkan eteğinin altından bacakları, dökme demir gibi biçimli bacakları gözüktü; ve Kurdyukov, anlamsız şeyler yapmakta usta Kurdyukov ata biner gibi bindi Saşka'nın üzerine, eyerde sallanıyormuş gibi sallanarak, Saşka'ya tutkuyla sarılıyormuş gibi yapmaya başladı. Saşka üzerinden attı onu, kapıya koştu. Ancak ondan sonra sunaktan geçip kiliseye girdik.

Işıl ışıldı kilisenin içi. Dans eden ışıklarla, serin bir neşenin hayal sütunlarıyla dopdoluydu. Sağdaki yan sunağın duvarında asılı Apolek'in yaptığı tabloyu nasıl unutabilirim? Tabloda kırmızı yüzlü on iki Katolik papaz kurdelelerle süslü bir beşikte sallıyorlardı bebek İsa'yı. Ayak parmakları açıktı bebeğin, bedeni sıcak sabah teriyle cilalanmış gibiydi. Bebek yağlı, kat kat giysisinin içinde debeleniyordu, süslü şapkalarıyla on iki havari beşiğin üzerine eğilmişti. Yüzleri maviye varana dek tıraşlıydı, ateş gibi parlayan cüppeleri göbeklerinin üzerinde toplanmıştı. Havarilerin gözlerinde bilgeliğin, kararlılığın, mutluluğun aydınlığı vardı; ağızlarının köşelerinde ince bir gülümseme dolaşıyordu; çenelerinin altında, mayısta turpu andıran ateş gibi koyu kırmızı sakalları görünüyordu.

Beresteczko'nun bu tapınağında kendine has bir hava, ölümlü insanoğlunun çocuklarının acılarına göz kamaştırıcı bir bakış açısı vardı. Bu tapınakta kutsal kişiler İtalyan şarkıcıların güzelliğiyle idama gidiyorlar, cellatların siyah saçları Holofernes'in siyah saçları gibi parlıyordu. Orada kocaman kapılar üzerinde, kiliseden kopmuş

Apolek'in olağanüstü fırçasından çıkma, Yahya'nın dine saygısızlık içeren resimlerini gördüm. Bu tabloda Vaftizci, kralların cariyelerinin uğruna yarısını yitirdikleri onurlarını da, görkemli yaşamlarının tümünü de yitirdikleri o iki anlamlı suskunluğuyla çok güzeldi.

Önce, tapınakta herhangi bir yıkıntının izini göremedim. Ya da pek önemsiz görünmüşlerdi bana. Yalnızca, Valentino'nun tablosu parçalanmıştı. Çürümüş dolgu kumaş parçaları yerlerdeydi, Aziz'in kemikleri de daha çok, tavuk kemiklerine benziyordu. Evet, Afonka Bida orgda hâlâ bir şeyler çalıyordu. Sarhoştu Afonka, öfkeli ve yaralıydı. Köylülerin elinden aldığı atla dün dönmüştü yanımıza. Orgda ısrarla bir marş çalmaya uğraşıyordu, bu arada biri de uykulu sesiyle yatıştırmaya çalışıyordu onu: "Yeter, bırak artık şunu Afonkacığım, sıktın!.." Ama bırakmıyordu Kazak, orgda çalacağı daha başka şarkıları vardı. Her ses bir şarkıydı ve hepsi birbirinden ayrıydı. Şarkıları hüzünlüydü ve bir süre devam ediyor, arkasından bir başkası geliyordu... Afonka'nın şarkılarını dinlerken bakınıyordum, kiliseye verilen zarar küçük görünüyordu bana. Ama Efendi Lyudomirski, Aziz Valentino Kilisesi'nin zangocu, kör yaşlı kadının kocası Lyudomirski öyle düşünmüyordu.

Lyudomirski'nin buraya nereden geldiğini bilen yoktu. Başı önünde, sakin adımlarla girmişti kiliseye. Yaşlı adam kutsal parçaların üzerini örtmeye karar veremiyordu, çünkü sıradan bir insanın kutsal eşyalara dokunmasına izin verilmediğini biliyordu. Zangoç mavi taş zemine bıraktı kendini, başını kaldırdı; ve mavi burnu, ceset üzerinde bir bayrak gibi ortaya çıktı. Mavi burnu titreşiyordu üzerinde ve o sırada sunakta kadife örtü sallandı, titreşerek yana kaydı. Önü açılan bir nişin derinlerinde, bulutlarla kaplı gökyüzünün fonunda portakal rengi kaftanlı, çıplak ayaklı, ağzı parçalanmış, kanlı biri

koşuyordu. O anda hıriltılı bir uluma duyuldu. Portakal rengi kaftanlı adamı bir nefret kovalıyordu ve yetişmişti ona. Tam vurmak için kolunu kaldırdığında, elinden erguvan rengi bir kan akmaya başladı. Yanımda duran Kazak başını önüne eğip bir çığlık attı, kaçacak bir şey olmamasına karşın, koşarak kaçmaya başladı. Oysa nişteki Yüce İsa'dan başkası değildi ve bu, hayatımda birçok kez gördüğüm olağanüstü bir resimdi.

Lyudomirski Efendi'yi kurtaran uzun sakallı, kısa boylu, buruşuk alınlı bir Yahudi'ydi. Çöküк yanaklarına allık sürmüştü, acıdan kapalı gözlerinin üstünde ince, kızıl kaşlarının yayları vardı.

Ağzı at dudakları gibi yırtıktı. Değerli bir kuşak bağlı Leh *kuntuş*'unun[1] altında ise boyalı, çıplak, gümüş çivilerle kesil kesik, porselen gibi ayakları kıvrım kıvrımdı.

Yeşil kaftanlı Efendi Lyudomirski bir heykelciğin altında dikiliyordu. Sıska kollarını bize doğru uzatmış, lanetliyordu bizi. Kazaklar, gözleri yuvalarından uğramış, saman rengi saçlarını karıştırıyorlardı. Aziz Valentino Kilisesi'nin zangocu gür bir sesle, temiz bir Latinceyle aforoz ediyordu bizi. Sonra arkasını döndü bize, yere diz çöküp kurtarıcısının bacaklarına sarıldı.

Karargâha dönünce tümen komutanına, bölge halkının uğradığı hakareti rapor ettim. Katolik kilisesinin kapatılması, suçluların disiplinsizliklerinin araştırılmaları ve askerî mahkemeye verilmeleri emredildi.

1. Polonya ve Ukrayna'da eskiden giyilen geniş kollu kaftan biçiminde bir giysi. (Y.N.)

SÜVARİ BÖLÜK KOMUTANI TRUNOV

Trunov'un, Süvari Bölük Komutanı Trunov'un, birkaç mermi olan cesedini Sokal'a öğlen vakti getirdik. Sabahleyin çatışma sırasında düşman uçaklarının açtığı ateşle vurulmuştu. Mermilerin hepsi Trunov'un yüzüne gelmişti. Şakakları mermi yarasıyla parça parçaydı, dili kopmuştu. Cesedin görünüşü çok kötü olmasın diye yüzünü elimizden geldiğince temizlemiş, yıkamıştık. Tabutta başının geldiği yere bir Kafkas eyeri koymuştuk. Trunov için kentin ortasındaki parkın en güzel yerinde, çitin hemen dibinde bir mezar kazdık. Bölüğümüz at üzerinde geldi oraya, ayrıca alay komutanı, tümen komuta karargâhı geldiler. Ve eski püskü topumuz kilisenin saatine göre tam ikide ilk atışı yaptı. Üç kalibrelik top ateşlenerek selam verildi ölen komutana ve tabutunu açılan mezara indirdik. Tabutun kapağı açıktı. Işıl ışıl öğlen güneşi boylu boyunca cesede de, dişleri parçalanmış ağzına da, eğitimdeymiş gibi yerleştirilmiş, özenle temizlenmiş çizmelerine de vuruyordu.

"Savaşçılar!" dedi o zaman Alay Komutanı Pugaçov, ölüye bakarak ve henüz kapanmamış mezarın kenarına geldi. Hazır ol durumuna geçip, titrek bir sesle ekledi:

"Savaşçılar! Askerler! Paşa Trunov'u toprağa veriyoruz. Kahramanlar kahramanı Paşa Trunov için son kez selam durun..."

Ve Pugaçov, uykusuzluktan kapanan gözlerini gökyüzüne kaldırıp, ölen kahraman süvariler için yüksek sesle bir konuşma yaptı. Pugaçov, eğri Çeçen kılıcının kabzasını sıkarak, gümüş mahmuzlu, yırtık pırtık çizmeleriyle toprağı eşeleyerek, bağıra bağıra konuşuyordu. Onun konuşmasından sonra orkestra "Enternasyonal"i çaldı ve Kazaklar Paşa Trunov'la vedalaştılar... Süvari Bölüğü hep birlikte at bindi, havaya ateş etti, üç kalibrelik eski püskü topumuz bir kez daha patladı, çelengi getirmeleri için üç Kazak gönderdik. Kazaklar ateş ederek dörtnala gittiler, kırmızı çiçeklerden bir çelenkle döndüler. Pugaçov çiçekleri mezara serpti ve bizler son kez öpmek için yaklaştık Trunov'a. Eyerin üzerindeki açık alnına dokundurdum dudaklarımı, atıma binip kente, mavi bir toz ve Galiçya hüznü içinde olan Sokal'a gittim.

Parkın solunda, eski sinagogların bulunduğu geniş bir meydan vardı. Meydanda üstü başı yırtık Yahudiler küfürler ederek tartışıyorlar, kavga ediyorlardı. Bazıları –Ortodoks olanlar–, Belzli Haham Adasiya'nın öğretisini övüyorlar, buna karşılık, Gusyatin Hahamı İuda'nın öğrencisi Hasidler de onlara saldırıyorlardı. Yahudiler aralarında Kabala'yı tartışıyor, Hasidlere eziyet eden Vilniuslu liderleri İlya'ı anıyorlardı...

Hasidler savaşı da, yaylım ateşleri de unutmuşlar, Vilniuslu, bir numaralı Papaz İlya'yı konuşuyorlardı. Trunov'un acısıyla ben de girdim aralarına, acımı biraz dindirmek için, karşımda Don Quijote gibi ölgün, upuzun bir Galiçyalıyı görene kadar bağıra bağıra tartıştım onlarla.

Galiçyalının üzerinde topuklarına kadar uzanan beyaz, keten bir gömlek vardı. Mezara girmek veya Mis-

sa'ya[1] katılmak üzere giyinmiş gibiydi. Tüyleri karışık bir ineği boynuna bağladığı bir iple çekerek götürmekteydi. Kocaman bedenin üzerinde küçük, hareketli, ezik yılan başını andıran bir başı vardı. Köy samanından yapılma geniş kenarlı, sallanan bir şapka örtmüştü başını. Acınacak durumdaki inek Galiçyalının ardı sıra yürüyordu. Adam mağrur bir tavırla asılıyordu ipine.

Galiçyalı, gösterişli adımlarla geçti alanı, mide bulandıran dumanla kaplı bir ara sokağa saptı. İsli, küçük evlerin yoksul mutfaklarında yaşlı zenci kadınlara benzeyen iri göğüslü Yahudi kadınlar bir şeyler yapıyorlardı. Galiçyalı onların önlerinden geçti, sokağın sonunda yıkık bir binanın önünde durdu.

Orada beyaz, eğri bir sütunun dibinde çingene bir nalbant oturuyor, at nallıyordu. Çingene ıslık çalarak, yağlı saçlarını savurarak, gülümseyerek çekicini atın ayağına indiriyordu. Birkaç Kazak, atlarıyla birlikte bekliyorlardı. Benim Galiçyalı yaklaştı nalbandın yanına, bir şey söylemeden, kızarmış birkaç patates verdi ona ve kimseye bakmadan geri döndü. Ben de arkasından gidecek oldum, ama atı henüz nallanmamış bir Kazak durdurdu beni. Bu Kazak'ın soyadı Seliverstov'du. Bir zamanlar Mahno'dan ayrılmıştı, şimdi 33. Süvari alayındaydı.

"Lyutov," dedi benimle tokalaştıktan sonra, "herkesle kavga ediyorsun; Şeytan var senin içinde. Bu sabah neden vurdun sen Trunov'a Lyutov?"

Seliverstov bağırarak saçma sapan şeyler söylüyordu bana. Sözde o sabah vurmuştum Bölük Komutanım Trunov'a. Bunun için Kazakların içinde sitem ediyordu bana, ama böyle bir şey yoktu. Evet, tutsaklara sürekli eziyet ettiği için o sabah Trunov'la tartışmıştık. Ama öl-

1. İsa'nın çarmıha gerilerek kurban edilişini, Son Akşam Yemeği'nin ekmek ve şarabıyla anmayı amaçlayan temel dinsel tören. (Y.N.)

müştü artık Trunov, bundan böyle dünyada kimse yargılayamazdı Paşa'yı, onu en son yargılayacak insan da bendim. Tartışmamızın çıkış sebebi de belliydi.

O günkü tutsakları şafak vakti fabrikanın yanında yakalamıştık. Toplam on kişiydiler. Onları yakaladığımızda iç çamaşırları vardı üzerlerinde. Giysileri tomar olarak yere bırakmışlardı. Hangisinin subay, hangisinin er olduğunu üniformalarından anlayamayalım diye kasten yaptıkları bir şeydi bu. Her zaman bilerek yapıyorlardı bunu. Ne var ki, Trunov bu kez gerçeği ortaya çıkarmaya kararlıydı.

Tutsakların karşısına geçip tabancasını çıkardı. "Subaylar öne çıksın!" diye emretti.

Daha o sabah başından yaralanmıştı Trunov. Başı bir bez parçasıyla sarılıydı ve kanıyordu.

"Subay olanlar söylesinler subay olduklarını!" diye tekrar etti.

Ve tabancasının kabzasıyla dürtmeye başladı Lehleri.

O zaman sırtında kemikleri dışarı çıkmış zayıf, elmacıkkemikleri sarı, bıyığı sarkık yaşlı biri öne çıktı. Anlayamadığımız bir heyecanla, "Savaş bu! Subaylarınız iyidir sizin, savaşta sakindir..." dedi ve mosmor ellerini Süvari Bölük Komutanı'na uzattı Leh.

Kocaman elini yavaşça döndürerek hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bağırarak, "Beş parmağım..." dedi. "Bu beş parmağımla kurtardım ben ailemi..."

Soluk almakta zorlandı yaşlı adam, şöyle bir sallandı, gözyaşı dökerek Trunov'un ayaklarına kapandı. Ama Trunov kılıcıyla dürterek kaldırdı onu.

"Sizin subaylarınız iğrenç insanlardır," dedi. "Üniformalarını çıkarıp buraya atmışlar... Tek tek seçip deneyerek öğreneceğim kimlerin subay olduğunu..."

Ve giysilerin arasından bir kasket aldı Süvari Bölük Komutanı, yaşlı adamın başına koydu.

"Tam geldi..." diye mırıldandı Trunov. "Tam geldi..."

Ve kılıcını tutsağın boğazına sapladı.

Yaşlı adam yere yığıldı, bacaklarını iki yana açtı, boğazından köpük köpük kan akmaya başladı. O zaman parlayan gümüşleriyle, kalın köylü ensesiyle Andrey Vosmiletov yaklaştı onun yanına. Yaşlı Leh'in düğmelerini çözdü, hafifçe sarstı onu, can çekişmekte olan ihtiyarın uzun donunu çıkarmaya başladı. Çıkardığı donu eyerinin üzerine attı, yerdeki giysi yığınından iki üç üniforma daha aldı, sonra kırbacıyla oynayarak uzaklaşmaya başladı. O anda güneş bulutların arkasından çıktı. Andrey'in atını, neşeli gidişini, kesik kuyruğunu aydınlattı. Patikada ormana doğru gidiyordu Andrey. Yük arabalarımız ormandaydı. Orada arabacılar, dilsizmiş gibi, Vosmiletov'a, el kol hareketleri yaparak bağırıp çağırıyor, ıslık çalıyorlardı.

Kazak daha yolun yarısındaydı ki, birden dizlerinin üzerine çöken Trunov yere bakarak hırıltılı bir sesle, "Andrey..." dedi. Gözlerini yerden kaldırmadan yineledi: "Andrey... Sovyet devletimiz ölmedi daha, yapacağımız çok şey var, at o aldığın paçavraları, Andrey..."

Ama Vosmiletov dönüp arkasına bakmadı bile. Kazaklara özgü tırısla sürüyordu atını. Atı, bize boş veriyormuş gibi sallıyordu kuyruğunu.

"İhanet bu!" diye mırıldandı Trunov, şaşırmış gibi. "İhanet!" Kısa namlulu süvari tüfeğini omzuna aldı, ateş etti, bir kez daha ateş etti, gene ıskaladı. Ama ikincisinde durdu Andrey. Atını bize çevirdi, kadın gibi hoplamaya başladı eyerin üzerinde. Yüzü kıpkırmızı olmuştu, öfkeyle sallamaya başladı bacaklarını.

"Beni dinle hemşerim!" diye bağırdı atını sürerek. Kendi sesinin derinliği, gücü hemen yumuşatmıştı onu, şöyle ekledi: "Sana ne hemşerim, bu aldıklarımdan?.. Leh beylerinin malını sen mi koruyacaksın?.. Amma da panik yaptın! İşine bak sen..."

Andrey böyle dedikten sonra aldığı uzun donları, iki

üniformayı homurdanarak yere attı, gelip tutsakların listesini yapmama yardım etmeye başladı. Yanımda oturuyor, pek gürültülü bir biçimde homurdanıp duruyordu. Tutsaklar ağlaşıyor, Andrey'den kaçıyorlardı. Arkalarından koşup yakalıyordu onları Andrey, şafak vakti avcıların nehre inen sürüyü görmek için kamışları kucakladığı gibi kucaklıyordu.

Tutsaklarla uğraşırken hayli yorulmuştum. Bu arada sekiz kişinin birlik numarasını, silahının cinsini not etmiş, dokuzuncu tutsağa geçmiştim. Dokuzuncu tutsak, iyi bir Alman sirki öğrencisine benzeyen, beyaz Alman göğüslü, favorili, triko kazaklı, avcı er uzun donlu bir gençti. Geniş göğsünü döndü bana, terli, sarı saçlarını geriye attı ve birlik numarasını söyledi. O anda uzun donundan yakaladı onu Andrey, sert bir sesle sordu:

"Bu kalın çorapları nereden aldın?"

Tutsak, olduğu yerde sallanarak, "Annem ördü," diye karşılık verdi.

Andrey, bakınmayı sürdürürken, parmaklarının ucuyla Leh tutsağın cılız bacaklarına dokundu.

"Anan iyi örücüymüş," dedi. "Evet, bu işin ustasıymış. Bizimkiler böyle öremezler..."

Erin uzun donunu bir kez daha yokladıktan sonra, dokuzuncu tutsağı notu alınan öteki tutsakların yanına götürmek için kolundan tuttu. Ama o anda, tümseğin arkasından çıkan Trunov'u gördüm. Süvari Bölük Komutanı'nın başından köpük köpük kan akıyordu. Başına sarılı çamurlu bez parçası çözülmüş, sarkıyordu. Karnının üzerinde sürünüyordu, kısa namlulu süvari tüfeği elindeydi. Çok savaş görmüş, gıcır gıcır bir Japon tüfeğiydi bu. Bizim Paşa yirmi adımdan ateş edip gencin kafasını parçaladı, Leh gencin beyin parçaları benim ellerime kadar geldi. Trunov tüfekten kovanları çıkardıktan sonra bana doğru yürümeye başladı. Yaptığım listeyi

göstererek, "Birini de sen gebert," dedi.

"Hayır," dedim ürpererek, "bunu yapamam ben. Sanırım, Troçki'nin emri böyle değildi, Pavel..."

Trunov, parmağıyla elimdeki kâğıda dokunarak tekrarladı:

"Birini gebert!"

"Hayır, gebertmeyeceğim!" diye avazım çıktığınca bağırdım, "On kişiydiler, sekiz kaldılar. Karargâhta bunun hesabını vereceksin, Paşacığım..."

"Karargâhta bu berbat hayatımızın hesabını soracaklar..." dedi Trunov ve bana yaklaştı. Üstü başı yırtıktı, dumandan sesi hırıltılı çıkıyordu. Sonra birden durdu, kanlı başını gökyüzüne çevirdi ve insanın içini sızlatan bir sitemle, "Konuş, konuş!" dedi, "Sen ne dersen de, başkaları bildiğini okuyor..."

Bölük Komutanı gökyüzünde dört nokta, kuğu beyazı bulutların ardından çıkan dört bombardıman uçağını gösterdi bize. Bunlar Binbaşı Fauntleroy'un hava filosundan büyük, zırhlı uçaklardı.

Uçakları gören takım komutanları, "At bin!" diye emir verdiler.

Takımlarını ormana götürdüler. Ama Trunov, bölüğüyle ormana gitmedi. Menzil binasının yanında kaldı, duvara yaslandı, sesini çıkarmadı. Andrey Vosmiletov ile iki makineli tüfekçi ve koyu kırmızı uzun donlu, çıplak ayaklı iki genç onun yanında duruyor, korkudan titriyorlardı.

Trunov, "İndirin şunların pervanelerini çocuklar!" diye seslendi makineli tüfekçilere. O sırada kan akmaya başlamıştı ağzından. "Benim raporum da bu olsun Pugaçov'a..."

Ve kopardığı bir kâğıda çok iri harflerle şöyle yazdı:

Şu tarihte ölürken, düşmanın olası yenilgisine iki sayı daha eklemeyi bir borç bilir ve aynı zamanda komutayı Semyon Golov'a devrettiğimi arz ederim...

Kâğıdı katlayıp yapıştırdı, yere oturdu, uzanıp çizmelerini çıkardı. Makineli tüfekçilere rapor kâğıdıyla çizmelerini verirken, "Alın şunları, çizmeleri giyersiniz, yenidirler..." dedi.

Makineli tüfekçiler, "Sağ olun, Komutanım," diye mırıldandılar, ama hemen ayrılmadılar yanında. Ağırlıklarını bir bacaktan diğerine aktarıyor, oyalanıyorlardı.

"Siz de sağ olun," dedi Trunov, "çocuklar, bir türlü..." ve menzil binasının hemen yanındaki tümseğe yerleştirilmiş makineli tüfeğe gitti. Orada eskici Andrey Vosmiletov bekliyordu onu.

"Bir türlü..." dedi Trunov ona ve makineli tüfeğin başına geçti. "Ne o, Andrey, sen de benimle mi geleceksin?.."

Andrey korkudan kulaklarına kadar kızardı, sonra bembeyaz oldu yüzü.

"Tanrım! Aman Tanrım!.." dedi ve ikinci makineli tüfeği uçaklara doğrulttu.

Uçaklar menzil binasının üzerinde alçalarak daireler çiziyor, güneşin gül rengi ışınları kanatlarında yansıyordu.

O sırada bizler, Dördüncü Süvari Bölüğü olarak ormandaydık. Bizim Paşa Trunov'la Amerikalı Binbaşı Reginald Fauntleroy arasındaki denk olmayan güçlerin savaşının sonucunu bekliyorduk. Binbaşı ile bombardımancıları işlerini çok iyi yapıyorlardı. Üç yüz metreye kadar iniyor, makineli tüfeklerle önce Andrey'e, sonra Trunov'a ateş ediyorlardı. Bizimkilerin atışlarının bir şeye yaradığı yoktu. Uçaklar, ormana gizlenmiş bölüğü fark etmeden uzaklaştılar. Bu nedenle, bizler yarım saat kadar saklandığımız yerde bekledikten sonra çıkabildik ormandan, cesetlerin yanına gittik. Andrey Mosmiletov'un cesedini bizim bölükte olan iki akrabası kaldırdı; ölen komutanımız Trunov'u biz kaldırıp gotik Sokal'a götürdük, kentin orta yerinde parkta çiçeklerin arasında çok güzel bir yerde toprağa verdik.

İVANLAR

Zangoç Aggeyev cepheden iki kez kaçmıştı. Bunun için Moskova damgalı alayına göndermişlerdi onu. Başkomutan Sergey Sergeyeviç Kamenev cepheye gönderilmeden önce bu alayı Mojaysk'ta denetledikten sonra şöyle demişti:

"İstemiyorum bunları, tuvalet temizlemeye Moskova'ya geri gönderin onları..."

Moskova'da ne yapıp edip, işe yarar bir bölük ayırabildiler alaydan. Zangoç ayrılmayanların içinde kaldı. Leh sınırına gitti ve orada sağırlığıyla tanıttı kendini. Pansumancılar ekibinden Papaz Barsutski onunla bir hafta uğraşmasına karşın, gene de kıramadı inadını.

Barsutski, "Sağır falan değil bu adam," diyordu Sıhhiyeci Soyçenko'ya, "bir araba bul, bu zangocu kontrol için Rovno'ya gönderelim..."

Soyçenko ağırlık bölümüne gidip üç arabayla geldi: Arabalardan birinin sürücüsü Akinfiyev'di.

"İvan, şu sağırı Rovno'ya götüreceksin," dedi Soyçenko ona.

"Götürmesine götürürüm..." diye karşılık verdi Akinfiyev.

"Oradan da yazılı bir rapor getireceksin bana..."

"Tamam," dedi Akinfiyev. "Sağırlığı nedenmiş?.."

"Adam dalaverecinin teki," dedi Sıhhiyeci. "Sağır falan değil. Rahatına düşkün, hepsi o kadar..."

"Götürmesine götürürüm," diye tekrarladı Akinfiyev ve arabasını öteki arabaların arkasından sürdü.

Buluşma noktasında üç araba bir araya geldi. En öndekine cephe gerisinde görev yapan hemşireyi bindirdiler; ikincisini böbrek sancısı çeken Kazak için ayırdılar; üçüncüye de Zangoç İvan Aggeyev bindi.

Soyçenko, bütün bu işleri hallettikten sonra papazı yanına çağırdı.

"Bizim farmasoncuk da gidiyor," dedi. "İmza atıp Devrim Mahkemesi'ne yolladım. Şimdi yola çıkacak..."

Barsutski pencereden baktı, arabaları gördü, yüzü kıpkırmızı, şapkasız, koşarak çıktı evden. Akinfiyev'e bağırmaya başladı:

"Ah! Adamı öldüreceksin! Zangocu başka arabaya bindirmek lazım!"

Hemen orada toplanmış olan Kazaklar gülerek karşılık verdiler:

"Hangi arabaya bindirelim? Hiçbir yerde rahat durmaz bizim Vanya..."

Akinfiyev, elinde kırbacı, biraz ötede atlarının yanında ayakta duruyordu. Şapkasını çıkarıp saygılı bir tavırla, "Merhabalar, yoldaş papaz efendi," dedi.

"Merhabalar, dostum," dedi Barsutski. "Ne taş yürekli adamsın sen, adamcağızı başka bir arabaya koyman gerekiyor..."

"Çok merak ediyorum," dedi Kazak bağırarak ve üst dudağı titredi, yukarı çekilip bembeyaz dişlerini açığa çıkardı. "Bilmek isterim doğrusu, düşman bizi sıkıştırıyorken, tam burnumuzun dibinde soluyorken, onun arabada dikilmesi, elimizi kolumuzu bağlaması doğru mudur, yanlış mı, bilemiyorum... Böylesine tehlikeli bir anda olacak şey mi bu?"

En öndeki arabanın sürücüsü Korotkov bağırdı:

"Komiserlerin dediğini söylüyor Vanya, evet, öyle..."

Barsutski öte yana dönerek homurdandı:

"Ne diyormuş? Hepimiz aynı şeyi söylüyoruz! Fakat, her şey gerektiği gibi yapılmalıdır..."

Akinfiyev birden kesti Barsutski'nin sesini:

"Evet, bizim sağırın kulakları duyuyor."

Kamçısını iri parmaklarının arasında döndürdü, gülerek göz kırptı Zangoç'a. Beriki, geniş omuzlarını indirmiş, başını sallayarak oturuyordu yükün üzerinde.

"Hadi yürü!" diye bağırdı Sıhhiyeci. "Her şeyin cevabını vereceksin bana İvan..."

"Veririm," dedi Akinfiyev dalgınlıkla ve başını önüne eğdi. "Rahat otur..." dedi Zangoç'a dönüp bakmadan ve "İyice rahat otur..." diye tekrarladı Kazak dizginleri elinde toplayarak.

Arabalar sıraya girip şosede birbiri arkasında hızla yola koyuldular. En önde Korotkov vardı. Akinfiyev üçüncüydü. Dizginleri sallayarak ıslıkla şarkı söylüyordu. On beş verst böyle gittiler. Akşama doğru ansızın düşmanın baskınına uğradılar.

O gün, 22 Temmuz günü Lehler çabuk bir manevrayla ordumuzun cephe gerisini dağıttılar, Kozin'e girdiler, On Birinci Tümen'den birçok askeri tutsak aldılar. Altıncı Tümen'in süvari bölükleri düşmana karşı durmak için Kozin'e gönderildi. Birliklerin hızlı manevraları arabaların hareketine engel olduğu için, çatışmaların sürdüğü savaş bölgesinde iki gün iki gece dolaşıp duran arabalar cephe gerisi birliklerinin kullandığı şoseye ancak üçüncü gece çıkabildiler. Orada gece yarısından sonra karşılaştım onlarla.

Umutsuzluktan bitmiş bir halde, Hotin'deki çarpışmadan sonra karşılaşmıştım onlarla. Çarpışma sırasında Hotin'de atım vurulmuştu. Onu kaybettikten sonra bir

sıhhiye arabasına binmiş, akşama kadar yaralı toplamıştım. Yaralı olmayanları da taşıdıktan sonra yıkık bir köy evinde bir başıma kalmıştım. Gece dinç atlar getiriyordu aklıma. Yük arabalarının gürültüsü vardı her yanda. Çığlıklar yükseliyordu yolda. Gecenin soğuk gökyüzünün karnından yıldızlar çıkıyordu, terk edilmiş köyler ufukta alev alev yanıyordu. Eyerimi sırtıma alıp, çukurlar arasında yürüdüm, ihtiyaç için bir kapının önünde durdum. Rahatladıktan sonra düğmelerimi ilikledim, o anda ellerimin ıslandığını hissettim. Feneri yaktım, dönüp arkama baktım ve yerde idrarımla ıslattığım bir Leh cesedi gördüm. Cesedin yanında yerde bir not defteri ile Piesudski'nin yırtık bildirileri vardı. Leh asker defterine günlük giderlerini, Krakov tiyatrosunun temsil programını, Maria-Luiza adında bir kadının yaş gününü not etmişti. Kimin nesi olduğunu bilmediğim kardeşim yüzünden idrarımı Piesudski'nin, Başkomutan ve Mareşal Piesudski'nin buyruklarının olduğu kâğıtlarla sildikten sonra, eyerin ağırlığıyla iki büklüm, yürüdüm...

O sırada bir yerlerden araba tekerleklerinin iniltisi geldi kulağıma.

"Dur!" diye bağırdım. "Kimsin?"

Karanlığın içinden çevik atlar çıktı karşıma. Ufukta yangınlar vardı.

Karanlığın ağırlığıyla bir ses, "Ordu arabaları..." diye cevap verdi.

Koşup arabanın karşısında dikildim. Yüksek sesle, "Atım vuruldu!" dedim. "Adı Lavriko idi..."

Cevap veren olmadı. Arabaya bindim, eyeri başımın altına koydum, çürük samanların, bir rastlantı sonucu yanımda olan Akinfiyev'in sıcaklığıyla sabaha kadar uyudum. Sabahleyin Kazak benden sonra uyandı.

"Şükür kavuşturana," dedi.

Çantasından tabancasını çıkardı, Zangoç'un kulağı-

nın dibinde patlattı. Zangoç arabacı yerinde oturuyor, arabayı sürüyordu. Dazlak, kocaman başında kül rengi ince bir tel saç uçuşuyordu. Akinfiyev bir kez de öteki kulağının dibinde ateş etti ve tabancasını kılıfına koydu.

"Günaydın Vanya!" dedi esneyerek çizmelerini ayağına geçirirken zangoca, "Ne o, canın mı sıkkın?"

"Delikanlı!" diye haykırdım, "Bu yaptığın nedir senin?"

"Bu yaptığım az bile..." dedi Akinfiyev yemeğini alırken. "Üç gecedir dalga geçiyor benimle..."

31. Alay'dan tanıdığım Korotkov en öndeki arabadan söze karıştı, önce Zangoç'un bütün öyküsünü anlattı. Akinfiyev kulağını o yana uzatıp dikkatle dinledi onu, sonra eyerine asılı torbadan kızarmış bir öküz bacağı çıkardı. Bacak samana bulanmıştı.

Zangoç arabadan inip yanımıza geldi, etten, bıçakla yeşil bir parça kesti ve herkese küçük birer parça verdi. Kahvaltıdan sonra Akinfiyev öküz bacağını tekrar sarıp içi saman dolu torbaya koydu.

"Hadi sür bakalım Vanya..." dedi Aggeyev'e. "Atları fazla bekletmeye gelmez, terleri soğur..."

Cebinden küçük bir ilaç şişesiyle Tannovski'nin şırıngasını çıkardı, Zangoç'a verdi. İkisi birlikte arabadan indiler, yirmi adım öteye gittiler.

En öndeki arabadan, "Hemşire hanım, uzaklara bakmayı bırak," diye seslendi Korotkov, "Akinfiyev'in taşıdıkları gözlerini kamaştıracak..."

"Sizin için hazırlığımı yaptım ben," diye homurdandı kadın ve öte yana döndü.

O zaman Akinfiyev gömleğini sıyırdı. Zangoç önünde yere diz çöktü, şırıngalama işini yaptı. Sonra ıslaklığı bir bez parçasıyla kuruladı, ışıkta baktı. Akinfiyev pantolonunu yukarı çekti. Bir fırsatını buldu, Zangoç'un arkasına geçip hemen kulağının dibinden bir kez daha ateş etti ona.

"Nasıldı Vanya?" dedi düğmelerini iliklerken.

Zangoç küçük şişeyi otların üzerine bırakıp doğruldu. Yumuşak saçı yukarı doğru diken diken olmuştu.

"Yüksek mahkeme yargılayacak beni," dedi boğuk bir sesle, "sen karışamazsın bana İvan..."

İkinci arabanın heyecanlı bir kambura benzeyen arabacısı kesti zangocun sözünü:

"Günümüzde herkes herkesi yargılayabilir. Çok kolayca idamına da hükmedebilir..."

"Belki öylesi daha da iyidir..." dedi Aggeyev ve doğruldu. "Öldür beni İvan..."

Daha öncesinden tanıdığım Korotkov onun yanına gitti.

"Şımarma, Zangoç," dedi. "Kiminle yolculuk ettiğini unutma. Benim yerimde başkası olsa, çoktan kaz gibi mıhlamıştı seni, sesin bile çıkmamıştı... Kilise'den kovulmuş biri olarak bu senin için daha iyi bile olurdu..."

Zangoç öne çıkıp ısrarla aynı şeyi söyledi:

"Belki öylesi daha iyidir... Öldür beni İvan..."

"Kendini sen öldüreceksin pislik herif," diye karşılık verdi Akinfiyev, peltek peltek. Yüzü bembeyaz olmuştu. "Kendi mezarını kendin kazacaksın, sonra da kendin gireceksin içine..."

Zangoç, elini kolunu sallamaya başladı, yakasını yırttı ve sinir krizi gelmiş gibi yere attı kendini, yüzüne avuç avuç kum atarak deli gibi bağırmaya başladı:

"Ah, benim bir tanem!.. Acı bir tanem, benim Sovyet iktidarımsın sen benim..."

Korotkov geldi yanına, sevecen bir tavırla elini omzuna koydu. "Vanyacığım," dedi, "kendine eziyet etme canım, üzülme, gitmemiz gerekiyor, Vanyacığım..."

Korotkov ağzını su doldurup Akinfiyev'e püskürttü, sonra arabaya taşıdı, bindirdi onu. Zangoç gene arabacı yerine çıktı ve arabalar yürüdü.

Verba'ya iki verstten az yolumuz kalmıştı. Kasabada o sabah sayısız yük arabası toplanmıştı. On birinci, on dördüncü ve dördüncü tümenler oradaydı. Yelekli, kalkık omuzlu Yahudiler, tüyleri dökük kuşlar gibi dikiliyorlardı evlerinin kapısında. Kazaklar avlularda dolaşıyor, havluları topluyor ve henüz olgunlaşmamış erikleri koparıp yiyorlardı. Kasabaya geldiğimizde Akinfiyev hemen samanların üzerine çıkıp uyudu. Ben de onun arabasından bir battaniye aldım, gölge bir yer bulmak için dolaşmaya başladım. Gelgelelim, yolun iki yanındaki düzlükte her yer dışkı kaplıydı. Bir kenarda oturmuş gazete okuyan, üç köşeli bir şapka takmış bakır tel gözlüklü, sakallı bir adam benimle göz göze gelince şöyle dedi:

"İnsan diye geçiniyoruz, ama çakallardan iğrenciz. Toprak utanıyor bizden..."

Sonra döndü, iri gözlüğüyle gazetesini okumayı sürdürdü.

Ben sola, ormana doğru yürüdüm, bana doğru gelen Zangoç'u gördüm.

Birinci arabadan, "Nereye gidiyorsun hemşerim?" diye seslendi ona Korotkov.

"Kendimi toparlamaya," diye mırıldandı Zangoç. Elimi yakalayıp öptü. Yüzünü buruşturarak, titreyerek, soluğunu tutarak fısıldadı: "Çok iyi bir insansınız. Yalvarırım, boş olduğunuz bir ara Kasimov kentinde aileme durumumu yazın da, karım ağlasın arkamdan..."

"Siz sağır mısınız," diye bağırdım ısrarla, "yoksa sağır değil misiniz, Zangoç Efendi?"

"Bağışlayın," dedi, "bağışlayın," ve kulağını bana yaklaştırdı.

"Siz sağır mısınız Aggeyev, yoksa sağır değil misiniz?"

"Anlaşılan sağırım," dedi telaşla. "Önceki gün çok güzel duyuyordum, ama yoldaş Akinfiyev silahını kulağımın dibinde patlatınca sağır etti beni. Kendisinin, yani

yoldaş Akinfiyev'in görevi beni Rovno'ya götürmek, ama korkarım, götürmeyecek beni oraya..."

Ve yere diz çöktü Zangoç, başı önde, karmakarışık papaz sakalıyla arabaların arasında sürünmeye başladı. Sonra ayağa kalktı, atların koşumları arasından geçti, Korotkov'un yanına gitti. Korotkov tütün döktü ona ve birlikte sigara sarıp içtiler. Korotkov Zangoç'a yanında yer verirken, "Böylesi daha iyi," dedi.

Zangoç yanına oturdu Korotkov'un. İkisi de susuyordu.

Biraz sonra Akinfiyev uyandı. Öküz bacağını torbadan çıkardı, çakısıyla yeşil bir parça et kesti, herkese birer küçük parça verdi. Etin bozuk olduğunu görünce içim bir tuhaf oldu, umutsuzluğa kapıldım ve bana verilen eti geri verdim.

"Hoşça kalın çocuklar," dedim, "size iyi yolculuklar..."

"Güle güle," dedi Korotkov.

Arabadan eyerimi aldım, yürüdüm. Giderken, arkamda İvan Akinfiyev'in bitmeyen homurdanmasını duyuyordum.

"Vanyacığım," diyordu Zangoç'a, "büyük hata yaptın... Benim adımdan korkman gerekirdi, Vanya, oysa gelip benim arabama bindin... Benim karşıma hiç çıkmasaydın çok daha iyi olurdu. Şimdi küfürler ediyorum sana, Vanya, içki verir gibi küfür ediyorum sana..."

BİR ATIN ÖYKÜSÜNÜN DEVAMI

Eski tümen komutanımız Savitski bundan dört ay önce Birinci Süvari Bölük Komutanı Hlebnikov'un beyaz kısrağına el koymuştu. Bunun üzerine Hlebnikov ordudan ayrılmıştı, şimdi de Savitski bir mektup almıştı Hlebnikov'dan.

HLEBNİKOV'DAN SAVİTSKİ'YE

Ve Budyonnıy'ın ordusuna beslediğim en küçük bir kinim yok artık. O ordudayken çektiğim acıları şimdi çok iyi anlıyor ve onları yüreğimde kutsal birer anı olarak saklıyorum. Ve size, yoldaş Savitski, bir kahraman, dünya çapında bir kahraman olan size, izin verin, Bölge Devrim Komite Başkanı olduğum Vitebsk emekçilerinin sizin için, "Bizlere Dünya Devrimi'ni sen kazandıracaksın!" diye haykırdıklarını ve o beyaz kısrağın, herkesin pek düşkün olduğu özgürlük yolunda komşu ülkelerde, ayrı yönetimleri olan bölgelerde size uzun yıllar yumuşak yollarda hizmet etmesini dilediklerini ileteyim...

SAVİTSKİ'DEN HLEBNİKOV'A

Sadık yoldaş Hlebnikov! Benim için yazdıkların hepimiz için övünülecek şeyler... Ayrıca, sen o zaman gözlerini kapayıp Bolşevik Komünist Parti'mizden ayrılmakla büyük aptallık ettin. Yoldaş Hlebnikov, Komünist Parti, ön saflarda kanını seve

seve veren, düşmana çelik bir duvar gibi direnen kahraman savaşçılardan oluşmaktadır. Ve yoldaş, çelikten kanın akması şaka değildir... O anda yalnızca şu vardır: Ya zafer, ya ölüm. Çarpışmalar ağır koşullar altında geçtiği ve iki haftada bir komuta heyetini değiştirmek zorunda kaldığım için, aydınlık şafağını göremeyeceğimi beklediğim ortak davamız için de aynı şey söz konusudur. Düşmanın ağır makineli tüfek ve top ateşi, uçak bombardımanı altında otuz gündür kahraman Birinci Süvari Alayı'yla, artçı birliklerle savaşmaktayım. Tardıy öldürüldü, Lukmannikov öldürüldü, Lıkoşenko öldürüldü, Guleyev öldürüldü, Trunon öldürüldü ve beyaz kısrak yok artık altımda; bu durumda, yoldaş Hlebnikov, sevdiğin Tümen Komutanın Savitski'yi bir daha görebileceğini düşünme, yani ancak öteki dünyada görüşebileceğiz. Ne var ki, duyduğuma göre, öteki tarafta ihtiyarları pek iyi yerlere almıyorlarmış, anlaşılan orada da görüşemeyeceğiz. Dolayısıyla, elveda sana, yoldaş Hlebnikov.

DUL BİR KADIN

Yaralıları taşıyan üstü açık arabada Alay Komutanı Şevelev ölmek üzereydi. Ayakucunda bir kadın oturuyordu. Top atışlarının anlık aydınlatmalarıyla geçen gece, ölmek üzere olan Komutan'ı da bir an aydınlatıyordu. Tümen Komutanı'nın arabacısı Levka tencerede yemek ısıtıyordu. Perçemi ateşin üzerinde asılı duruyor, atların birbirine bağlı ön ayakları çalıları çıtırdatıyordu. Levka tenceredeki yemeği bir dalla karıştırırken, arabada yatan Şevelev'le konuşuyordu:

"Efendime söyleyeyim, Temruk kasabasında sirkte atla gösteri yapıyordum, ayrıca hafifsıklet sporcuydum. Bilindiği gibi, kadınlar kasabada yaşamaktan hoşlanmazlar. Sıkıştırıyorlardı beni, olmadık şeyler söylüyorlardı... Levka Gavriloviç, sizinle birlikte yemek yemem ben, demeyin; bir daha geri gelmeyecek kaybettiğiniz zamanı kaçırdığınız için üzülürsünüz sonra... Neyse, kadının biriyle lokantaya gitmiştik. İki porsiyon dana haşlama ile iki kadeh içki söyledik, oturup güzel güzel yemeğimizi yiyor, içkimizi içiyorduk... Baktım, üstü başı düzgün, temiz yüzlü, ama tavırları biraz değişik biri sokuldu yanıma.

'Affedersiniz, milliyetiniz nedir sizin?' diye sordu.

'Bir kadının yanında ne amaçla bana milliyetimi soruyorsunuz, bayım?' dedim.

... Adam diretiyordu:

'Bir sporcusunuz siz... Fransa savaşında öylelerini boş işlerde kullanıyorlardı... Milliyetinizi gösterin bana...'

... Ne var ki, ben de alttan almıyordum.

'Kimin nesi olduğunuzu, adınızı, soyadınızı bilmiyorum, peki ama şu anda birinin ölmesine, başka bir deyişle, son nefesini vermesine neden olabilecek bir tartışma çıkarmaktaki amacınız nedir?'"

Levka, kollarını gökyüzüne doğru kaldırıp, gecenin karanlığında başının üzerinde bir hale gibi birleştirip heyecanla, "Şu işe bakın..." dedi.

Dinmek bilmeyen rüzgâr, gecenin tertemiz rüzgârı uğuldayarak esiyor, ruhları kıpırdatıyordu. Yıldızlar nişan yüzükleri gibi parlıyorlardı gökyüzünde, Levka'nın üzerine dökülüyor, karmakarışık saçlarının arasına giriyor, orada sönüyorlardı.

Şevelev birden, mavi dudaklarını kıpırdatarak fısıldadı Levka'ya:

"Levka, yanıma gel. Altın gibi bir kalbi vardır Saşkacığımın," dedi yaralı. "Yüzüklerimi, koşumlarımı ona bırakıyorum. Onunla çok güzel günlerimiz oldu... Ona armağan ediyorum bunları. Giysilerimi, eyerimi, Terek'te gösterdiğim fedakârca kahramanlık için aldığım nişanımı da anama bırakıyorum. Mektupla birlikte hepsini kendisine gönder, mektubun altına da şöyle ekle: 'Komutan selam ve saygılarını yolladı size, ağlamanızı istemiyor. Ev senindir, yaşlı kadın, uzun bir ömür dilerim sana orada. Sana dokunan olursa, Budyonnıy'a haber ver. Şevelev'in anasıyım ben, de ona...' Atım Abramka'yı alaya bırakıyorum, benden bir hatıra olsun alayıma..."

Levka elini kolunu sallayarak, "Tamam, atı ne yapacağımı da anladım..." diye mırıldanarak Saşka'ya seslendi: "Saşka... Komutan'ın ne dediğini duydun mu?.. Şimdi, onun yanında söyle, onun eşyalarını yaşlı anasına ve-

recek misin, vermeyecek misin?.."

"Senin de, ananın da..." diye söylendi Saşka.

Körmüş gibi dümdüz, çalılığa yürüdü.

Levka arkasından yetişti, boğazına yapıştı.

"Verecek misin adamcağızın eşyalarını anasına? Onun yanında söyle bunu..."

"Vereceğim... Bırak boğazımı..."

Saşka'yı söz vermeye zorladıktan sonra ateşten aldı tencereyi, ölmek üzere olan Komutan'ın kupkuru ağzına çorbadan kaşık kaşık koymaya başladı. Çorba Şevelev'in üzerine dökülüyor, kaşık parlak ölü dişlerinde takırdıyordu. Bu arada mermiler gecenin karanlığında daha bir hüzünlü, daha bir güçlü şarkı söylüyordu.

"Tabancalar çok kötü patırdıyor," dedi Levka.

"Bilmeyenler böyle düşünür işte," dedi Şevelev. "Makineli tüfeklerin sesi bu, sağ kanattan bizi koruyorlar..."

Böyle dedikten sonra gözlerini kapadı Şevelev ve masada yatan bir ölü gibi, pek mağrur, savaşın seslerini iri, balmumu kulaklarıyla dinlemeye koyuldu. Onun hemen yanında Levka oturmuş, sık sık soluyarak şapur şupur et çiğniyordu. Et yemeyi bitirdikten sonra dudaklarını yalayarak sildi Levka, Saşka'yı çukur bir yere götürdü.

Titreyerek, geğirerek, elini kolunu sallayarak, "Saşkacığım," dedi. "İnsanların günahkârları da, varlıklıları da birdir Tanrı'nın gözünde... Bir kez geldik bu dünyaya, soluk alıyoruz. Bırak Saşka, kanım pahasına bile olsa, bir şey yapayım... Onun devri bitti artık Saşka, ama Tanrı'nın günleri bitmedi daha..."

Otların üzerine oturdular. Ay ağır ağır çıktı bulutların arasından ve Saşka'nın çıplak bacağının üzerinde durdu.

Şevelev mırıldandı arabadan:

"Isınıyorsunuz... Ama bakın, On Dördüncü Tümeni püskürttü o..."

Levka çalılıkta otları çıtırdatarak sık sık solumaktay-

dı. Solgun ay bir dilenci gibi dolaşıyordu gökyüzünde. Uzaklarda top atışlarının parlaklığı aydınlatıyordu havayı. Tüylü çalılar yorgun toprağın üzerinde hışırdıyor, ağustos gecesinin yıldızları otların üzerine dökülüyordu.

Levka biraz sonra yerine döndü. Saşka yaralının sargılarını değiştirmeye koyuldu. Feneri, iltihaplanmakta olan yaranın üzerine kaldırıp baktı. Şevelev'in alnının soğuk terini silerken, "Sabaha düzeleceksin," diyordu, "sabaha bir şeyin kalmayacak. Ölüm çok uzak senden..."

Tam o anda ağır bir şey gümbürdeyerek düştü toprağa. Düşmanın, ayrı bir komutan emrinde birleştirilerek savaşa soktuğu yeni dört tugayı Busk'a ilk bombasını atmış, ulaşım yolumuzu keserek Bug Köprüsü'nü yakmıştı. Ufukta yangınların kızıllığı vardı, topların ağır kuşları çıkıyordu alevlerin arasından. Busk yanıyordu. Levka, Altıncı Tümen Komutanı'nın arabasını sarsılarak sürüyordu ormanda. Koyu kırmızı dizginlere asılıyor, arabanın cilalı tekerleklerini kütüklerin üzerinden aşırıyordu. Şevelev'in üstü açık arabası arkasından dikkatle izliyordu onu. Saşka, koşumları zorlayan atları sakinleştirmeye çalışıyordu.

Böylece, ormanın içindeki alana, bağlantı noktası olan yere geldiler. Levka atları çözdü, bir papaz istemek için başkana gidiyordu. Ormanda üstü açık birçok araba vardı. Arabaların çevresinde ayakta hemşireler vardı. Ürkek şafak, askerlerin kürklü gocukları üzerinde dolaşıyordu. Uyuyanların çizmeleri sağa sola atılmıştı, gözler gökyüzüne doğrulmuştu, ağızların karanlık çukurları yamuktu.

Papaz başkanın yanındaydı. Levka, Şelevev'in yanına döndü, alnından öptü, başını örttü. O sırada Saşka geldi üstü açık arabanın yanına. Başörtüsünü, çenesinin altında tutturarak bağlarken üzerindeki samanları silkeliyordu.

"Pavlik," dedi, "Yüce İsam benim..." Ölünün yanına uzandı, iri bedeniyle sarıldı ona.

"Ölüyor," dedi o zaman Levka. "Söyleyecek bir şey yok, çok iyi bir hayatı vardı... Şimdi de ruhu süvari bölüğü için çalışacak. Ama çok kötü..."

Sonra, Altıncı Süvari Tümen Karargâhı'nın olduğu Busk'a doğru sürdü arabayı.

Kentin on verst dışında, Savinski'nin Kazakları ile savaşılıyordu. Karşı tarafa geçen hainler, Lehlere katılan Kazak Yüzbaşı Yakovlev'in komutasında savaşıyorlardı. Sert bir biçimde direniyorlardı. Tümen Komutanı iki gün iki gecedir askerlerin yanındaydı. Levka onu karargâhta bulamayınca kaldığı köy evine gitti, atların temizliğini yaptı, arabanın tekerleklerini yıkadı ve gidip samanlıkta yattı. Samanlık baş döndürücü parfüm gibi kokan taze saman doluydu. Levka uykusunu aldıktan sonra akşam yemeğine oturdu. Evin kadını patates haşladı ona, haşlanmış patatesin üzerine yoğurt koydu. Levka daha masadan kalkmamıştı ki, dışarıda birden yas borusu çalmaya başladı, çok sayıda atın nal sesleri duyuldu. Süvari Bölüğü dönemeçli Galiçya sokağından borazanlarıyla, sancaklarıyla geçiyordu. Şevelev'in top arabasına konmuş cesedinin üzerine bayraklar örtülmüştü. Saşka, Şevelev'in kısrağının üzerinde, tabutun arkasında yürüyordu. Arka sıralarda askerlerin alçak sesle bir Kazak şarkısı söyledikleri duyuluyordu.

Bölük sokaktan geçti, nehre doğru döndü. O zaman yalınayak, şapkasını almadan sokağa fırladı Levka, uzaklaşmakta olan birliğin arkasından koşmaya başladı ve yetişince Süvari Bölük Komutanı'nın atının dizginine yapıştı.

Onun Bölük Komutanı'na ne dediğini, ölü komutana saygı duruşunda duran Tümen Komutanı da, yanındakiler de duymadılar.

"Eyerinin..." diye birkaç sözcüğü rüzgâr bize kadar ulaştırdı, "Annesi Terek'te..." diye kesik kesik bağırdığını duyduk Levka'nın.

Bölük Komutanı sonuna kadar dinlemedi onu, atının dizginini çekip aldı elinden, eliyle ona Saşka'yı gösterdi. Saşka başını iki yana sallayıp atını sürdü. Levka o zaman zıplayıp Saşka'nın arkasına eyere bindi, onun saçlarına yapıştı, başını eğdi, yüzüne bir yumruk indirdi. Saşka eteğiyle sildi yüzündeki kanı, yoluna devam etti. Levka eyerden indi, perçemini arkaya atıp kırmızı atkısını beline bağladı. Borazanlar, bölüğü Bug Köprüsü'nün aydınlık çizgisine doğru götürdüler.

Levka biraz sonra yanımıza geldi, gözleri çakmak çakmak, bağırmaya başladı:

"Şeytan eline geçirdi onu... Anasına bir şey göndereceğim, diyorum... Onun anasını bilirim, diyor... Tanrı'nın belası herif... Unutursan, bir gün hatırlatırım ben sana... Bir kez daha unutursan, bir kez daha hatırlatırım..."

ZAMOŚĆ

Tümen Komutanı ile karargâhı Zamość köyünün üç verst dışında, hasadı yapılmış bir tarladaydı. Birlikler gece kasabaya saldıracaktı. Ordudan gelen emre göre, gece Zamość dışında konuşlanmamız gerekiyordu ve Tümen Komutanı bizden zafer haberi bekliyordu.

Yağmur yağıyordu. Su kaplı toprağın üzerinde rüzgâr ve karanlık esiyordu. Rüzgârın şişirdiği bulutların mürekkebi yıldızları söndürmüştü. Yorgun atlar karanlıkta sesli sesli soluyor, ayak değiştiriyorlardı. Verebileceğimiz yem yoktu onlara. Atımın ayağını kendi ayağıma bağlamış, kaputuma sarınıp su dolu bir çukura uzanmıştım. Islak toprak mezarın huzur veren kucağını açmıştı bana. Atım yularına asılıp bacağımdan çekeliyordu. Bir tutam ot bulmuş, onu kemirmeye çalışıyordu. O arada ben uykuya daldım, rüyamda ağzına kadar dolu bir samanlık gördüm. Samanlığın üzerinde harmanın altın rengi tozu esiyordu. Buğday demetleri gökyüzüne doğru yükseliyor, temmuz gündüzü akşama doğru yöneliyor, gün sonunun yoğunluğu köyün üzerine çöküyordu.

Sessiz bir ortamda uzanmış yatıyordum. Ensemin altındaki samanın okşaması baştan çıkarıyordu beni. Biraz sonra ıslık çalarak açıldı samanlığın kapısı. Balo kıyafetli bir kadın yaklaştı bana. Korsesinin siyah dantelleri

arasından göğsünü çıkardı, bebeğe uzatıyormuş gibi dikkatle uzattı bana. Göğsünü benim göğsüme dayadı. Dayanılmaz bir sıcaklık allak bullak etti içimi, göğüslerimizin arasından sımsıcak bir ter akmaya başladı. Haykırmak istiyordum:

"Margot! Yeryüzü, felaketlerinin ipiyle, ayak direyen bir köpeği çeker gibi sürüklüyor beni, ama gene de gördüm seni, Margot..."

Böyle, avazım çıktığınca bağırmak istiyordum, gelgelelim, birden bastıran soğuktan çenelerim kilitlenmişti, hareket etmiyordu.

Bunun üzerine kadın benden geri çekildi, yere diz çöktü.

"İsa," dedi, "ölen kulunun ruhunu kabul et..."

İki tane yıpranmış beşliği gözkapaklarımın üzerine koydu, ağzımı hoş kokulu samanla doldurdu. Kasılıp kalmış çenelerimin çığlığı çevrede boşuna dolaşıyor, beşliklerin altında gözbebeklerim ağır ağır dönüp duruyordu, avuçlarımı açamıyordum ve... uyandım.

Sarkık sakallı bir köylü önümde yerde yatıyordu. Elinde bir tüfek vardı. Atın siyah sırtı gökyüzünü kesiyordu. Yuların yukarı doğru uzanan düğümü bacağımı sıkıyordu.

Köylü uykusuz gece gözleriyle gülümseyerek, "Uyuyakaldın hemşerim," dedi. "Atın en az yarım verst peşinden sürükledi seni."

Yuları bacağımdan çözüp ayağa kalktım. Yüzüm çalı çırpıya sürünmekten yara bere içindeydi, kanıyordu.

Hemen iki adım önümüzde ön cephe vardı. Zamość' un bacalarını, kalabalık bölgesinde kaçamak ateşlerini, feneri kırık kulesini görüyordum. Rutubetli ışık üzerimize üzerimize kloroform dalgaları gibi geliyordu. Leh kampının üzerinde yeşil roketler yükseliyor, havada titriyor, ay altında güller gibi dökülüyor, sönüyorlardı.

Sessizlikte uzaklardan gelen iniltinin uğultusunu duyuyordum. Gizli bir cinayetin dumanı dolaşıyordu çevremizde.

"Birini öldürüyorlar," dedim. "Kimi olabilir?.."

"Lehler tedirgin..." dedi köylü bana, "Yahudileri boğazlıyorlar..."

Köylü tüfeğini sağ omzundan sol omzuna aldı. Sakalı iyice yana kaymıştı. Yüzüme merakla bakarak, "Cephede uzundur geceler," dedi, "bitmek bilmezler. Bazen biriyle konuşmak ister insanın canı, ama nerede bulacaksın öyle birini?.."

Köylü, sigaramı kendi yakmak istedi.

"Herkese karşı suçludur Yahudi dediğin," diye sürdürdü konuşmasını. "Bize karşı da, size karşı da... Savaştan sonra sayıları çok azalacak... Dünyada kaç Yahudi vardır?"

"On milyon," dedim ve atımın gemini takmaya koyuldum.

"İki yüz bin kalacaklar!" diye haykırdı köylü ve yanından uzaklaşacağımdan korkup kolumdan tuttu. Ama ben atıma bindim, karargâhın olduğu yere doğru dörtnala sürdüm atımı.

Tümen Komutanı gitmeye hazırlanıyordu. Emir subayları, karşısında hazır olda duruyor, ayakta uyuyorlardı. Acele eden süvari bölükleri ıslak tepelere doğru sürüyorlardı atlarını.

"Görev tamamlandı," diye mırıldandı Tümen Komutanı ve atını sürdü.

Sitaniec yolunda izledik onu.

Tekrar yağmur yağmaya başladı. Ölü tarla fareleriyle doluydu yol. Sonbaharın ağırlığı çökmüştü üzerimize. Çıplak, iki bacak üzerinde ölü ağaçlar kavşaklarda sallanıyorlardı.

Sitaniec'e sabahleyin geldik. Karargâhın Yerleşim Su-

bayı Volkov'la beraberdik. İkimiz için köyün hemen dışında bir ev bulmuştu.

Ev sahibesine, "Şarap getir bize," dedim, "şarap, et ve ekmek!"

Yaşlı kadın döşemeye oturmuş, karyolanın ardına saklanmış bir düveyi eliyle besliyordu.

Kayıtsız bir tavırla, "Yiyecek bir şeyimiz yok," dedi. "Ne zaman olduğunu bile hatırlamıyorum..."

Masaya oturdum, tabancamı çıkarıp uyudum. On beş dakika sonra gözlerimi açtığımda Volkov'u pencerenin kenarına eğilmiş gördüm. Nişanlısına mektup yazıyordu.

"Çok saygıdeğer Valya," diye yazıyordu, "beni hatırlıyor musunuz?"

İlk satırı okuduktan sonra cebimden kibritimi çıkardım, döşemede bir tutam saman tutuşturdum. Alevin ışığı yüzüme vurdu. Yaşlı kadın göğsüyle ateşin üzerine abandı, söndürdü onu.

"Ne yapıyorsun sen, efendi?" dedi ve korkuyla geriledi.

Volkov döndü, boş boş baktı yaşlı kadının yüzüne, sonra gene yazmaya başladı.

"Yakacağım seni kocakarı, seni de, çaldığın o düveyi de yakacağım," diye mırıldandım uykulu uykulu.

"Bekle!" diye bağırdı yaşlı kadın ve kalkıp koşarak hole çıktı, bir testi süt ve ekmekle döndü.

Sütle ekmeğin daha yarısını yememiştik ki, dışarıda silahlar patlamaya başladı. Silah atanlar büyük bir kalabalıktı. Uzun süre susmadı silahlar. Bu durum canımızı sıkmaya başlamıştı. Sütü bitirdik. Dışarıda ne olup bittiğini anlamak için Volkov avluya çıktı.

Pencereden seslendi bana:

"Senin atını eyerledim, benimkini vurdular. İşe yaramaz artık. Lehlerin makineli tüfekleri yüz adım ötede."

Böylece, ikimiz için bir at kalmıştı. Hayvancağız ikimizi çok zorlanarak çıkardı Sitaniec'den. Ben eyerde oturuyordum, Volkov da arkama yerleşmişti.

Yük arabaları gıcırdayarak, çamurlara bata çıka, hızla ilerliyorlardı. Hastanede masalardan kloroformun sızması gibi sızıyordu bizden sabah.

Arkamda oturan Volkov birdenbire, "Evli misin sen, Lyutov?" diye sordu bana.

"Karım terk etti beni," dedim ve bir an dalar gibi oldum, karyolamda yatıyormuşum gibi geldi bana.

Sessizlik.

Atımız sendeliyordu.

"İki verst sonra duracak hayvan," diye mırıldandı arkada oturan Volkov.

Sessizlik.

"Savaşı kaybettik," diye mırıldandı Volkov ve homurdandı.

"Evet..." dedim.

İHANET

Yoldaş Savcı Burdenko. Sorunuza, Parti'nin Krasnodar Komitesi'nin Nikita Balmaşev'e verdiği parti numarası, yirmi dört çift sıfırdır, diye cevap veriyorum. 1914 yılına kadar olan hayatım, ailemin yanında ekip biçme uğraşıyla geçti. Ekip biçmeyi bırakıp uyuduklarını ve rüyalarında benim Kuban bölgesindeki köyüm İvan Svyatoy'a nasıl destek olacaklarını gördüklerini düşünmek gereken Bay Poincaré'yi[1] ve Alman Devrimi'nin celladı Ebert-Noske'yi[2] savunmak amacıyla emperyalistlerin safına geçtim. Ve bu, yoldaş Lenin'in yoldaş Troçki ile birlikte benim çıldırmış süngümü yolundan çevirmelerine, ona yapması gerekeni göstermelerine kadar böyle devam etti. O zamandan beri gözleri gören süngümün ucunda olduğu gibi, numaram yirmi dört çift sıfırdır. Ve bu yeterince büyük bir yüz karasıdır benim için, ayrıca şimdi, yoldaş Savcı Burdenko, N...ski denen hastaneyle ilgili aslı astarı olmayan bu uydurma sözleri sizden duy-

1. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, Fransız başbakanı ve cumhurbaşkanı olan Raymond Poincaré, Bolşevik Rusyası'na da, Alman politikasına da karşı çıkan tutucu bir politika benimsemişti. (Y.N.)

2. Gustav Noske (1868-1946) ve Friedrich Ebert (1871-1925), 1920'lerde Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin iki lideri. Almanya'da Spartakistlerin devrim girişiminin önlenmesinde rol oynadılar. (Y.N.)

mak bana son derece garip gelmektedir. Bu hastaneye ateş etmedim, saldırmadım da... Böyle bir olay olmamıştır, Sayın Savcı... Yaralı üç kişi, yani er Golovitsın, er Kustov ve ben hastaydık, ateşimiz vardı ve hiç de saldırmış değiliz hastaneye. Yahudi milletinin oturduğu mahallede açık bir alanda hastanenin koğuşunda yatıyorduk. Size bütün içtenliğimle söyleyeyim, subay tabancasından çıkan merminin dokunmasıyla kırılan hurda eşyaların olduğu ambardaki üç camın aslında hiçbir işe yaradığı yoktu. O anda odasının penceresinin önünde ayakta durmuş, Yahudi mahallesine, Kozin'e bakmakta olan Doktor Yaveyn bile silah attığımızı görünce değişik bir biçimde gülümsemiştir. Bu arada şunu da belirtmek isterim ki, yoldaş Savcı, biz üçümüz, er Golovitsın, er Kustov ve ben hastaneye ilk geldiğimizde de üstümüzde başımızdakilerle alay etmiştir Doktor Yaveyn. Ve ilk söz olarak, fazlasıyla kaba bir biçimde şöyle söylemiştir: "Doğru banyoya gidin. Askerler, önce silahlarınızı, giysilerinizi depoya bırakın. Onlardan birilerine mikrop bulaşacağından korkuyorum, kesinlikle depoda kalmalarını istiyorum..." Ve Kustov, karşımızdakinin bir insan değil, vahşi hayvan olduğunu görünce yaralı bacağıyla öne çıktı, onun acımasız, keskin Kuban kılıcından devrimimizin düşmanlarından başka kime ne mikrop bulaşabileceğini sordu Doktor'a. Bunun üzerine Doktor Yaveyn, besbelli, bizim ihaneti çok iyi anlayabileceğimizi fark etti. Arkasını döndü bize, başka bir şey söylemeden tekrar tuhaf tuhaf gülümseyerek koğuşa gönderdi bizi. Yaralı bacaklarımızla, elimizi kolumuzu sallayarak, birbirimize destek olarak (çünkü üçümüz de İvan Svyatoy köyünden hemşeriyiz, üstelik yoldaş Golovitsın, yoldaş Kustov ve ben aynı kaderi paylaşan hemşerileriz) bacağı parçalanmış olanımız arkadaşının kolundan tutuyor, kolu yaralı olanımız arkadaşının omzuna yaslanıyordu. Emir gereği,

tedavi göreceğimizi umduğumuz koğuşa gittik, ama orada neyle karşılaştık dersiniz? Kızıl Ordu askerleri, özellikle de, yerlere serili yataklar üzerinde oturmuş, dama oynayan piyadeler vardı orada. Düzgün bedenli, uzun boylu, güzel hemşireler pencere önlerinde ayakta dikiliyorlardı. Bu durumu görünce yıldırım çarpmışa döndük, öylece kalakaldık.

"Savaşmayı bitirdiniz mi, çocuklar?" diye bağırdım yaralılara.

"Evet, bitirdik..." dedi yaralılar, ekmekten yapılmış dama taşlarını sürerek oynamaya devam ettiler.

"Çok erken bitirmişsiniz," dedim yaralılara. "Evet, piyade, erken bitirmişsin sen savaşı. Oysa düşman, köyünüzün on beş verst uzağında dolaşıp duruyor... ve *Krasniy Kavalerist* gazetesi uluslararası durumumuzun berbat olduğunu, ufukta bulutların toplanmakta olduğunu yazıyor... Siz bitirmişsiniz savaşı, öyle mi?" Ama piyadeler bu sözlerimi, Leh koyunu pisliğinin alay davulundan tiksinmesi gibi, tiksinerek karşıladılar. Ama gene de, bir süre konuştuk, sonra iyi yürekli hemşireler yataklarımıza götürdüler bizi. Tekrar silahlarımızın alınmasından konuşmaya başladık. Bu konuşmalar Kustov'u öylesine rahatsız etti ki, sol omzunun hemen altındaki, kalbinin üzerindeki yarasının onu rahatsız eden sargısını çözmeye başladı. Bu durumu görünce koğuştaki askerler sustular. Ama çok kısa sürdü bu sessizlik. Partiden olmayan kalabalığın bizimle alay etmesi biraz sonra tekrar başladı. Bazıları gelip, uyumak üzere olan bizlerin altından giysilerimizi çekeliyor ya da kadın giysisi giyip hemşireymiş gibi sözde bizimle ilgileniyorlardı.

Hemşireler acımasızdı... Sık sık gelip giysilerimize uyku tozu döküyorlardı. Öyle ki, bir gözümüz açık, sırayla dinlenebiliyorduk; en küçük bir ihtiyacımız için ayakyoluna tam kıyafetle, tabancamızla gidiyorduk. Böy-

le sıkıntılar içinde bir hafta ve bir gün geçirdikten sonra aramızda konuşmaya başlamıştık. Suçlandığımız 4 Ağustos gününün sabahı, kürek mahkûmları gibi silahlarımızın, giysilerimizin alınmış olduğunu görünce, Kubanlı yaşlı bir kadının hissettiği şeyleri hissettik... Güneş gökyüzünde pırıl pırıldı. Piyadeler, aralarında acı çeken üç Kızıl Süvari'ye etmediklerini bırakmıyorlardı. Giysilerimize uyku tozu döken insafsız hemşireler şimdi karşımızda genç göğüslerini sallıyorlar, bize tabak tabak bol sütlü bir şeyler getiriyorlardı! Bu eğlenceli atlıkarınca oyununda piyadeler koltuk değnekleriyle korkunç gürültü çıkarıyor, kiralık kızlar gibi oramızı buramızı acıtırcasına çimdikliyor, sözde Budyonnıy'ın Birinci Ordusu'yla savaşıyorlardı. Ne var ki, geceleri makineli tüfeklerin üzerinde oynayan göbekli, dağınık saçlı yoldaşlar yoktu burada. Piyadeler savaşmıyorlardı; ve biz küçük bir sıkıntımız varmış gibi izin isteyip, üçümüz birlikte avluya çıktık ve oradan, sıcağa aldırmadan, mavi yara bereler içinde dosdoğru yurttaş Boyderman'a koştuk. Çünkü Savcı Burdenko silah ve kaybolduğumuz konusunda yalnızca onun söyleyeceklerine inanırdı. Gerçi yurttaş Boyderman'a kesin bilgi verecek durumda değildik, ama onun odasına girdiğimizde orta yaşlı, gocuklu bir Yahudi ile karşılaştık. Masada oturuyordu ve masasının üzeri kâğıtlarla doluydu. Çok çirkin bir görünümü vardı kâğıtların... Yurttaş Boyderman'ın gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Bütün bu kâğıtlardan hiçbir şey anlamadığı, onları önünde gördükçe kendini fena hissettiği belliydi. Üstelik bir de şimdi hiç tanımadığı, ama kahraman olduklarını sandığı askerler, bir şey istemek için girmişlerdi Boyderman odasına. Ayrıca, bölge köylerden gelen işçiler, sıradan köylüler de işlemler uzatılmadan, bir an önce nikâhlarının kıyılması için sıkıştırıyorlardı onu...

Bu arada biz, sesimizi yükselterek, hastanede yapı-

lan yanlış işleri anlatmaya çalışıyorduk. Ama yurttaş Boyderman'ın, gözlerini bize patlatmaktan başka yaptığı bir şey yoktu. Sonra da bir o yana, bir bu yana bakıyor, omuzlarımızı okşuyor, bu konuda bir yetkisinin olmadığını, durumu anlayamadığını söylüyor, yalnızca şöyle ekliyordu: "Yoldaş savaşçılar, Sovyet yönetiminden bir şikâyetiniz varsa derhal dışarı çıkın. Böyle bir duruma izin veremeyiz. Aklınızı yitirdiyseniz, gidin yasal yoldan arayın hakkınızı." Ve aklımızı yitirmiş olarak hastanenin önündeki alana çıktık, orada silahlarımızı aldılar, hiçbir suçu olmayan biz üç süvariyi gözyaşları arasında götürüp yukarıda anlattığım depoya tıktılar. Hasta arkadaşım Kustov'un dört gün sonra öldüğü öyle bir anda bile Doktor Yaveyn alay etmeyi sürdürüyordu bizimle!

Yoldaş Kustov kısa süren Kızıl yaşamında ihanetten her an çok korkmuştur. Oysa bakın, şu küçük pencereden bile göz kırpmaktadır bize ihanet. Kaba proleterle alay etmektedir. Oysa yoldaş proleter kendi de bilmektedir kaba olduğunu. Bize acı veren de budur işte. Cezaevinde içimiz yanmakta, kan ağlamaktaydı...

Size şunu söyleyeyim, yoldaş Savcı Burdenko, pencereden gülüyor bize ihanet, evimizde çıplak ayakla dolaşıyor; gıcırdamasınlar diye potinlerini sırtına alıp dolaşıyor...

CZEŚNİKİ

Altıncı tümen Cześniki köyü yakınındaki ormanda toplanmış, saldırı sinyalini bekliyordu. Ama Altıncı Tümen Komutanı Pavliçenko İkinci Tümen'in gelmesini istediği için saldırı sinyalini vermiyordu. O arada Voroşilov[1] gitti Tümen Komutanı'nın yanına. Atının burnunu onun göğsüne sürttürerek şöyle dedi:

"Zaman kaybediyoruz Komutan, zaman kaybediyoruz."

"Emriniz üzerine, İkinci Tümen tırısla olay yerine hareket etmiştir," dedi Pavliçenko boğuk bir sesle.

"Zaman kaybediyoruz Komutan, zaman kaybediyoruz," dedi Voroşilov yine ve atının dizginine asıldı.

Pavliçenko bir adım geri çekildi. Islak parmaklarını çıtlatarak, "İnsaf edin, insaf edin, acele ettirmeyin beni, yoldaş Voroşilov," diye haykırdı...

Devrim Savaş Komitesi üyesi Klim Voroşilov, "Öyleyse acele etmeyelim," diye mırıldandı ve gözlerini kapadı. Atının üzerindeydi, gözleri kapalıydı, bir şey söylemiyor, yalnızca dudaklarını oynatıyordu. Başında şapkası, ayağında çarıklar olan bir Kazak şaşkın şaşkın bakıyor-

1. Kliment Y. Voroşilov (1881-1969): Stalin'in yakın dostu olan Voroşilov, Budyonnıy'la birlikte Süvari Alayı'nı kurmuştu. (Y.N.)

du ona. Süvari bölüğünün atları ormanda rüzgâr uğultusu gibi gürültü çıkarıyorlar, dalları kırıyorlardı. Voroşilov mavzerinin namlusuyla atının boynunu kaşıdı.

Budyonnıy dönüp bağırmaya başladı:

"Komutan, birliklere gereken emri verin. Bakın, Lehler tepede tablo gibi duruyor, seninle alay ediyorlar!.."

Gerçekten de, dürbünle bakınca Leh birlikleri görünüyordu. Komutan ve yanındakiler atlara bindi, Kazaklar dört bir yandan toplandı. Devrim sürücüsü İvan Akinfiyev yanımdan geçerken üzengisiyle dürttü beni.

"Öne mi geçiyorsun İvan?" dedim ona. "Zaten omurgasızdın sen."

Atının üzerinde yan oturan Akinfiyev, "Bu işe baş koydum..." dedi. "Bakalım Komutan buna ne diyecek?"

Atını sürüp Budyonnıy'ın yanına gitti. Budyonnıy irkildi, alçak sesle şöyle dedi:

"Çocuklar, durum kötü, kendimizi toparlamalı, neşelenmeliyiz, çocuklar..."

"Varşova'yı veriyorsun!" diye bağırdı çarıklı Kazak.

Gözlerini iri iri açtı, kılıcını salladı.

Voroşilov da bağırmaya başladı:

"Varşova'yı veriyorsun!"

Ve atını şaha kaldırıp uçar gibi bölüklerin arasına daldı. Heyecanla sürdürdü bağırmasını:

"Savaşçılar ve komutanlar! Moskova'da, yüzyıllardan beri başkentimiz Moskova'da görülmemiş bir yönetim savaşıyor! Savaşçılar, komutanlar, dünyanın ilk işçiköylü devleti sizlere düşmanın üzerine saldırmanızı, zaferle dönmenizi emrediyor!"

Pavliçenko, Komutan'ın arkasında uzaktan şarkı söylüyor gibi haykırdı:

"Kılıçlarımız savaşmaya hazır..."

Köpük köpük, kıpkırmızı dudakları görünüyordu sıraların arasında. Kırmızı yüzlü Kazak'ın üstü başı yır-

tık, dolgun yüzü iğrenç biçimde yaralıydı. Eğri kılıcıyla Voroşilov'u selamlıyordu.

Altıncı Tümen Komutanı çevresine bakınarak, "Devrim yeminimizin gereği olarak, Birinci Süvari Ordusu'nun Devrimci Askeri'ne şunu haber vermek isterim," dedi hırıltılı bir sesle. "Yenilmez İkinci Süvari Tümenimiz dörtnala olay yerine yaklaşmaktadır."

Voroşilov, "Tamam," diye karşılık verdi ve kolunu salladı. Atının dizginlerine dokundu. Budyonnıy onun yanında sürüyordu atını. İkisinin altında da kızıl birer kısrak, üzerlerinde aynı ceket, ayaklarında gümüş işlemeli pırıl pırıl pantolon, yan yana gidiyorlardı. Askerler sonbahar güneşinin soluk sarı ışığı altında hep bir ağızdan bağırarak izliyorlardı onları. Ama Kazakların bağırmasının hep bir ağızdan olmadığının farkındaydım. Saldırının başlamasını beklerken ormana gittim, derinliklerine doğru, sıhhiye noktasına kadar yürüdüm.

Orada yaralı bir Kızıl Ordu askeri sayıklayarak yatıyordu. Kavgacı bir Kazak olan Stepka Duplişçev de Tümen Komutanı'nın, Lyulyuşi'den gelmiş Rostovlu şampiyon, safkan aygırı Fırtına'yı kaşağılıyordu. Yaralı Kızıl Ordu askeri çabuk çabuk konuşarak Şue'den, henüz buzağılamamış bir inekten, birtakım keten parçalarından söz ediyor, Duplişçev ise onun acılı iniltilerini bastıracak yüksek bir sesle bir emir eriyle şişman bir general karısının şarkısını söylüyor, kaşağıyı sallayarak aygırı tımar ederken sesini giderek yükseltiyordu. Ama bütün bölüklerin ortak hemşiresi Saşka, şişko Saşka susturdu onu. Çocuğun yanına geldi, atından indi.

"Tamam mı, ne dersin?" diye sordu.

Duplişçev, "Çekil başımdan," dedi.

Sırtını döndü kadına ve Fırtına'nın yelesine kurdeleler bağlamaya başladı.

Saşka o zaman, "Sözünün erisin sen Stepka," dedi.

"Yoksa değil misin?"

"Rahat bırak beni," diye karşılık verdi Stepka. "Elbette sözümün eriyim."

Aygırın yelesine kurdeleleri bağlama işini bitirdikten sonra birden umutsuzca seslendi bana:

"İşte, Kiril Vasilyeviç, bu kadının beni nasıl küçük düşürmeye çalıştığını görüyorsunuz. Bir aydır sıkıştırıp duruyor beni... Ne yana dönsem, karşımda hep onu görüyorum... Nereye gitsem, peşimde... 'Kısrağıma getir şu aygırı,' diye sıkıştırıp duruyor beni. Öte yandan, Tümen Komutanı her gün gelip şöyle diyor bana: 'Çok insan isteyecektir senden bu aygırı Stepka, dört yaşına kadar sakın kimsenin kısrağıyla yan yana getireyim demeyesin onu...'"

"Sen de ancak on beş yaşında bırakırsın onu," diye mırıldandı ve öte yana döndü. "On beş yaşında da işe yaramaz, susuyorsun, surat asıyorsun..."

Saşa yürüyüp kısrağının yanına gitti, kolonlarını sıkıştırdı, üzerine binmeye hazırlandı.

Ayakkabılarındaki mahmuzlar şakırdıyordu, saman parçacıkları olan parlak renkli çorapları çamur içindeydi, iri göğüsleri sarkıktı. Yana bakarak, "Ben de yanımda bir rubleyle gelmiştim," dedi ve mahmuzlu ayakkabısını üzengiye soktu. "Getirmiştim, ama şimdi geri götürmem gerekecek onu..."

Kadın yeni iki elli kopek çıkardı koynundan, avucunda oynadı onlarla, sonra tekrar koynuna soktu.

Bunun üzerine Duplişçev gözlerini gümüş elliliklerden ayırmadan, "Tamam," dedi.

Aygırı yularından tutup getirdi.

Saşka ormanda açıklık, meyilli bir yer buldu, kısrağını bağladı. Stepka'ya dönüp, "Anlaşılan, aygırla hep tek başına dolaşıyorsun sen," dedi ve Fırtına'yı hazırlamaya başladı. "Benim kısrağım da hazırdır... İki yıldır bir şeyi olmadı. Umarım safkan bir tay alırım ondan..."

Saşka aygırı yaklaştırdı, sonra kısrağını kenara çekti. Alacalı, ıslak dudaklarından öptü onu, başını okşadı, mırıldandı:

"Evet, kızım, hadi bakalım, uslu ol..."

Ormanda koşarak giden atların gürültüsüne kulak vermeye başladı. Yüksek sesle, "İkinci Tümen gidiyor," dedi, sonra bana döndü. "Gitmeniz gerekiyor Lyutov..."

Duplişçev, "Evet, gidiyor, gidiyor!" diye haykırdı, ama sesi kısılmıştı sanki. "Hadi bakalım papaz efendi, atın üzerine koy parayı..."

"Para burada," diye mırıldandı Saşka ve kısrağına atladı.

Ben de arkasından sürdüm atımı. Yan yana dörtnala gidiyorduk. Arkamızdan Duplişçev'in bağırdığı duyuluyordu. Sonra hafif bir silah sesi duyuldu.

"Biraz dikkatli olun!" diye bağırdı Kazak ve koşarak ormana daldı.

Rüzgâr, şaşırmış bir tavşan gibi esiyordu dalların arasında. İkinci Tümen, Galiçya meşe ormanında uçarcasına gidiyordu. Top mermilerinin çıkardığı toz bulutları topraktan, bir köy evinin bacasından dumanın yükseldiği gibi ağır ağır yükseliyordu. Ve Tümen Komutanı'nın emriyle saldırıya geçtik. Unutulmaz Cześniki saldırısına...

ÇATIŞMADAN SONRA

Akinfiyev'le tartışmamın öyküsü şöyledir:

Ayın otuz birinde Cześniki'ye saldırdık. Süvari bölükleri ormanda bir köyün hemen dışında toplanmış ve sabahın altısında düşmana saldırmıştı. Akinfiyev bizi üç verst ileride, bir tepede bekliyordu. Bu üç versti yorgun atlarımızla dörtnala geçtik ve tepeye vardığımızda siyah üniformaların, soluk yüzlerin cansız duvarıyla karşılaştık. Lehlerle savaşımızın başında bize ihanet edip karşı tarafa geçen Kazak Yüzbaşı Yakovlev'in bir tugay oluşturduğu Kazaklardı bunlar. Kazak Yüzbaşı süvarileri hizaya sokmuş, yalınkılıç, bizi bekliyordu. Ağzında altın bir diş parlıyordu, siyah sakalı göğsünün üzerinde, ölünün üzerinde bir ikonanın yattığı gibi yatıyordu. Düşmanın makineli tüfekleri yirmi adımdan ateş kusuyor, yaralananlar sıralarımızın arasına düşüyordu. Yaralıların üzerine basarak düşmana doğru ilerliyorduk. Ama biz onlara doğru ilerlerken düşman olduğu yerden kıpırdamıyordu.

Savinski'nin altıncı tümen üzerinde sağladığı kısa süreli üstünlük böyle elde edilmişti. Bunun böyle olmasının nedeni, saldırıya uğrayanların, saldırıya geçen süvari bölüklerine dönmemiş olmasıydı. Bu kez Kazak Yüzbaşı duruyor, biz, kılıçlarımızı hainlerin pis kanına bulayamadan ilerliyorduk.

Beş bin kişilik tümenimiz yamaçtan aşağı doğru topluca iniyordu. Düşman tepede olduğu yerden kıpırdamıyordu. İnanamıyordu bu görülmemiş zaferine. Bizi izlemeye karar veremiyordu. Böylece hayatta kaldık, çok kayıp vermeden düzlüğe indik. Orada Altıncı Tümen Komutanı Vinogradov karşıladı bizi. Vinogradov safkan bir atın üzerinde sağa sola koşturuyor, kaçak Kazakları çarpışmalara döndürmeye çalışıyordu.

"Lyutov," diye bağırdı beni görünce, "adamları bana döndür, kör olası!.."

Vinogradov mavzerinin dipçiğiyle atını dipçikliyor, bağırıp çağırıyor, askerleri toplamaya çalışıyordu. Onun yanından ayrılıp atımı, biraz öteden dörtnala geçmekte olan Gulinov'a doğru sürdüm.

"Yukarıya, Gulinov!" dedim, "Çevir atının başını..."

"Sen kısrağının kuyruğunu çevir," diye karşılık verdi bana Gulinov.

Kurnaz kurnaz baktı yüzüme, tetiğini çekti ve kulağımın üstünde, saçlarımda bir sıcaklık hissettim.

"Atını çevir," diye fısıldadı ve omuzlarımdan tuttu, öteki eliyle kılıcını çıkarmaya çalıştı. Kılıcı kınında sıkışmıştı. Kırgız titriyor, çevresine bakınıyordu. Omzumu kollarının arasına aldı, başımı kendine doğru çekti.

"Önce seninkini..." dedi yine zar zor duyulur bir sesle, "benimki seninkinin arkasından gelecek..." diyerek kılıcının sapıyla hafifçe vurdu göğsüme. O anda ölümün yakınlığı içimi bir tuhaf yaptı. Güneşin altında kızgın taş gibi yanan Kırgız'ın yüzünü avucumla uzaklaştırdım kendimden. Elimden geldiğince tırmalayarak yapmıştım bunu. Kanının sıcaklığını tırnaklarımın arasında hissettim. Gıdıklıyordu kanı tırnaklarımın arasını. Uzun bir yoldan sonra yorulmuş gibi soluyarak uzaklaştım Gulinov'un yanından. Artık bitkin düşmüş dostum, atım yürüyerek gidiyordu. Yolu görmeden gidiyordum. Dönüp

arkama bakmadan, Birinci Süvari Bölüğü Komutanı Vorobyev'le karşılaşıncaya kadar gittim. Vorobyev kendisine kalacak yer gösterecek görevlileri arıyor, ama bulamıyordu. Cześniki köyüne kadar gittik, orada eski devrim ikmal görevlisi Akinfiyev'in yanına tahta sıraya oturduk. Önümüzden 31. Süvari Alayı'nın hemşiresi Saşka geçti. İki komutan gelip yanımıza oturdu. İkisi de uyuklar gibiydiler ve susuyor, hiç konuşmuyorlardı. Birinin başında bere vardı; durmadan başını sallıyor, dışarı uğramış gözlerini kırpıştırıyordu. Saşka onun durumunu haber vermek için hastaneye gitmiş, sonra atını dizgininden çekerek yanımıza dönmüştü. Kısrağı yürümek istemiyor, killi çamurda ayakları kayıyordu.

"Yelkenleri nerede şişirdin?" diye seslendi hemşireye Vorobyev, "Hadi gel yanımıza otur..."

"Sizin yanınızda oturmayacağım," diye karşılık verdi Saşka. "Oturmayacağım..."

Ve kısrağının karnına vurdu.

Vorobyev gülerek, "Ne demek oluyor bu?" dedi. "Yoksa erkeklerle çay içmekten vaz mı geçtin artık, Saşka?.."

Komutan'a döndü Saşka, "Seninle içmekten vazgeçtim," dedi ve atın yularını kendinden uzağa attı. "Evet, Vorobyev, seninle çay içmekten vazgeçtim. Bugün gördüm seni çünkü, çirkin yanını da gördüm, Komutan..."

"Öyle ama, gördüğünde silah kullanıyorduk?.." diye mırıldandı Vorobyev.

Saşka hastane kolluğunu çıkarıp atarak öfkeyle bağırdı:

"Silah mı kullanıyordunuz?! Peki, ben de bununla mı silah kullanacağım?"

O sırada, uzun zamandır hesaplaşmadığım Akinfiyev yaklaştı yanımıza. Yumuşak bir sesle, "Senin silah kullanmana gerek yok, Saşkacığım," dedi. "Kimse suçlu-

sun, diyemez sana. Ama çarpışmalarda mermilerini karıştıranları, silahına koymayanları suçlarım ben..." Bana dönüp birden bağırdı: "Sen de katıldın çarpışmaya!" Yüzü bembeyaz olmuştu. "Ama mermi koymadın silahına... Neden?.."

"Çekil başımdan İvan!" dedim Akinfiyev'e, ama o eğri büğrü, hastalıklı, kaburgasız bedeniyle iyice sokulmaya başladı bana.

"Lehler sana mermi atıyorlardı, ama sen onlara atmıyordun..." diye söyleniyordu Kazak, biçimsiz kalçalarını sağa sola çevirerek, "Bunun nedeni ne olabilir?"

Kaba bir tavırla karşılık verdim:

"Lehler bana atıyorlardı, ben onlara atmıyordum..."

Akinfiyev biraz geri çekilerek, "Demek bir Malakan'sın[1] sen?" diye mırıldandı.

Bu kez öncekinden daha çok yükselttim sesimi:

"Demek bir Malakan'ım ben. İstediğin nedir senin?"

İvan vahşi bir heyecanla bağırmaya başladı:

"Benim istediğim, aklının başında olması... Senin aklın başında, ben ise bir tek şey biliyorum Malakanlarla ilgili: Hepsinin yok edilmesi gerek, Tanrı'ya inanıyorlar çünkü..."

Kazak, Malakanlar hakkında bağırıp çağırdıkça herkesi başına toplamaya başlamıştı. Uzaklaşacak oldum yanından, ama arkamdan koşup yakaladı beni, sırtıma bir yumruk indirdi.

Kulağımın dibinde tir tir titreyerek, "Silahını doldurmadın sen," diye fısıldadı. İri parmaklarıyla ağzımı açmaya çalışıyordu. "Tanrı'ya inanıyorsun sen, alçak..."

Dudaklarımı iki yana çekerek ağzımı yırtmaya uğraşıyordu. Onu kendimden uzaklaştırmaya çabalarken su-

1. Rusya'da XVIII. yüzyılda ortaya çıkmış olan, dinsel, resmî törenleri ve hiyerarşiyi reddeden bir mezhep. (Y.N.)

ratına bir yumruk attım. Akinfiyev yere yuvarlandı, yüzü kanıyordu.

O zaman Saşka sallanan göğüsleriyle geldi yanına. İvan'ın yüzünü suyla yıkadı, simsiyah ağzında çıplak bir yol kenarında tek başına sallanan akağaç gibi uzun köklü dişi çıkarıp aldı.

"Horozların tek derdi vardır," dedi Saşka, "birbirlerini gagalayıp dururlar, böyle şeyler gördükçe gözlerimi kapamak geliyor içimden..."

Bunu söylerken üzgündü kadın. Yüzü yaralı Akinfiyev'i alıp götürdü. Ben de dinmek bilmeyen Galiçya yağmurunun çamur yaptığı yolda bata çıka Cześniki köyüne gittim.

Su içindeydi köy, şişmişti, insanın içini karartan yaralarından koyu kırmızı balçık akıyordu. İlk yıldız belirdi başımın üzerinde, sonra bulutların arkasında kayboldu. Yağmur aksöğütleri kırbaçlıyor, dallarının gücünü kırıyordu. Akşam bir kuş sürüsü gibi kaplamıştı havayı, karanlık ıslak tacını geçirmişti başıma. Bitkindim. İki büklüm, kaderimden, yeteneklerin en küçüğünü, bir insanı öldürmek yeteneğini dileyerek yürüyordum...

BİR ŞARKI

Budyatiçi köyünde, şansıma, huysuz bir kadının evine düşmüştüm. Kadın duldu, yoksuldu. Evde çok sayıda kilerin kapı kilidini kırmıştım, gene de karnımı doyuracak bir şey bulamamıştım.

Sonunda işi kurnazlığa vurmaktan başka yapabileceğim bir şey kalmamıştı. İşte, bir gün erken, hava kararmadan eve döndüğümde kadının henüz soğumamış kuzine sobanın kapağını kapamakta olduğunu gördüm. Lahana çorbası kokusuyla dolmuştu evin içi ve belki de, bu çorbada et de vardı. Kadının çorbasında et de olduğunu düşününce tabancamı çıkarıp masanın üzerine koydum. Ama yaşlı kadın çorbada et olmadığını söylüyordu. Yüzü, siyah parmakları titremeye başlamıştı. Korkuyla, büyük bir nefretle bakıyordu gözlerimin içine. Ama o anda Saşka Konyayev ya da İsa Saşka bana engel olmasaydı elimden kurtulamazdı, hakkından gelirdim.

Saşka koltuğunun altında armonikasıyla girdi odaya. Eskimiş çizmelerine sürtünüyordu güzel bacakları.

"Şarkı söyleyelim," diyerek mavi, uykulu buzlarla kaplı gözlerini bana çevirdi. "Birkaç şarkı çalalım..."

Sedire oturdu, armonikasıyla şarkıya giriş yaptı.

Hüzünlü bir girişti yaptığı. Çok uzaklardan geliyordu sanki. Girişi yarıda kesti Kazak, mavi gözlerini kıstı.

Öte yana döndü, ne çalarsa hoşuma gideceğini bildiği için bir Kuban şarkısına başladı.

"Bozkırların yıldızı..." diye söylüyordu. "Baba evimin üzerinde bozkırların yıldızı, anacığım üzgün..."

Severim bu şarkıyı. Saşka biliyordu bunu. Çünkü ikimiz (o ve ben) ilk kez bin dokuz yüz on dokuzda Don boylarında ve Kagalnitska köyünde dinlemiştik bu şarkıyı.

Balık tutmanın yasak olduğu sularda avcılık yapan biri öğretmişti bize bu şarkıyı. Havyar çıkarıyordu orada, bol olan kuşlardan avlıyordu. Balıklar sığ yerlerde inanılmaz derecede çok yumurtluyordu. Havyar kovayla, hatta düpedüz elle toplanacak kadar boldu. Hatta, küreği suya daldıracak olsanız balıkların arasında dik duruyordu, alıp götürüyorlardı onu. Gözlerimizle görmüştük bunu; Kagalnitska'nın balık tutmanın yasak olduğu sularını hiçbir zaman unutamayacağız. Yönetimler her zaman balık tutmayı yasaklıyorlardı orada. Doğru bir yasaklamaydı bu; ne var ki, bin dokuz yüz on dokuzda korkunç bir savaş vardı o bölgede. Ve bizim orada yasal olmayan mesleğini sürdürmekte olan avcı Yakov, bakışlarını başka yöne çevirmesi, onu görmemesi için süvari bölüğü şarkıcımız İsa Saşka'ya bir armonika hediye etmişti. Kendi şarkılarını öğretmişti Saşka'ya. Öğrettiği şarkıların birçoğu duygulu, çok eskiden kalma şarkılardı. Bu yüzden, kurnaz avcıyı biz de görmezden geliyorduk Çünkü gerekliydi bize onun şarkıları: Savaşın sonunun ne olacağını o sıralar kimse bilmiyordu ve Saşka sesiyle, gözyaşlarıyla döşüyordu hayat yolumuzu. İşte bu yolda kanlı bir iz vardı. O iz peşimizi bırakmıyordu. Kuban'da da, yeşil seferlerde de öyle oldu. Urallarda da, Kafkas Dağları'nda da öyle olmuştu, bugüne kadar da öyle devam ediyor... Şarkılar gerekli bize, kimse bilmiyordu savaşın nasıl biteceğini ve süvari bölük şarkıcısı İsa Saşka da ölecek kadar büyümemişti henüz...

İşte, ev sahibesinin lahana çorbası konusunda yanıldığım o gün Saşka yarı duygulu, yarı heyecanlı sesiyle yatıştırmıştı beni.

"Bozkırların yıldızı.... Baba evimin üzerinde, bozkırların yıldızı, anacığım üzgün..."

Köşede, hayvanların altına serilen çürük samanların üzerine uzanmış, Saşka'yı dinliyordum. Hayaller kemiklerimi kırıyordu, hayaller altımdaki çürük samanları titretiyordu. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun arasından, elini pörsümüş yanağına dayamış yaşlı kadını güçlükle görebiliyordum. Yorgun başı önünde, duvarın dibinde kıpırdamadan dikiliyordu. Saşka armonika çalmayı, şarkı söylemeyi bitirdikten sonra bile öyle kalmayı sürdürmüştü kadın. Şarkıyı bitirdikten sonra armonikasını bir kenara bıraktı Saşka, sanki derin bir uykudan uyanmıştı, esnedi, gülümsedi; dul kadının yanımızdan ayrıldığını, bizi yalnız bıraktığını görünce sıranın üzerindeki çerçöpü sıyırıp attı, gidip bir kova su getirdi.

"Bak canım," dedi sırtını kapıya yaslayıp ona beni gösteren evsahibesi, "senin Komutanın daha yeni geldi buraya, bağırıp çağırdı bana, ayaklarını yere vurarak tepindi, evimdeki bütün anahtarları kırdı ve silahını doğrulttu bana... Günahtır onun bu yaptığı. Silahını dayadı bana, bir kadına..."

Tekrar kapıya dayadı sırtını kadın, gocuğunu oğlunun üzerine attı. Oğlu, eski püskü şeyler serili geniş bir karyolada, tasvirin altında yatıyor, horluyordu. Beyaz başı kocaman, ayakları orta yaşlı bir erkeğinki gibi iri, dilsiz bir çocuktu oğlu. Annesi sümüklü burnunu sildi, sonra masaya döndü.

O zaman Saşka yaşlı kadının omzuna dokunarak, "Hanımcığım," dedi, "arzu ederseniz yardım edebilirim size..."

Ama kadın sanki duymamıştı onun dediğini. Elini

yanağına dayayıp, "Çorba falan görmedim ben," dedi. "Nereye gitti çorbam? İnsanlar yalnızca silah gösteriyorlar bana, ama öte yandan iyi biri çıkıyor karşıma, biraz ilgilenmek istiyor benimle, ama o kadar iğrencim ki günaha bile sevinemiyorum..."

Uzun süre yakındı durdu, dilsiz çocuğu duvarın dibine itti. Saşka pılı pırtı serili yatakta kadının yanına uzandı. Ben uyumaya çalışıyordum. Güzel düşüncelerle uyumak için, düşlerimi düşünmeye başladım.

HAHAMIN OĞLU

... Jitomir'i hatırlıyor musun, Vasiliy? Teterev'i hatırlıyor musun Vasiliy; o Şabat gecesini? Yeni Şabat'ın, kırmızı ökçeleriyle yıldızları çiğneyerek günbatımı boyunca kendini olanca güzelliğiyle ortaya koyduğu geceyi?

Hilal biçiminde ay iki ince ucunu Teretev'in siyah sularında yıkarken IV. Enternasyonal'in[1] yaratıcısı tuhaf adam Gedali akşam ayini için Haham Motale Bratslavski'ye götürüyordu bizi. Tuhaf adam Gedali akşamın kızıl sisinde silindir şapkasındaki horoz tüylerini oynatıyordu. Haham'ın odasında mumların hırs dolu gözbebekleri bize göz kırpıyorlardı. Dua sehpalarının üzerine eğilmiş geniş omuzlu Yahudiler derinden inleyerek dua ediyorlardı ve Çernobil *tsadik*'lerinin yaşlı palyaçosunun yırtık cebinde bakır paralar tıngırdıyordu.

O geceyi hatırlıyor musun, Vasiliy?.. Dışarıda atlar kişniyor, Kazaklar bağrışıyorlardı. Savaşın ıssızlığı esniyordu pencerelerin ötesinde ve Haham Motale Bratslavski, omuzlarına aldığı sabah ayini örtüsünü cılız parmaklarıyla tutarak doğudaki duvarın önünde dua edi-

1. III. Enternasyonal 1919'da, IV. Enternasyonal'se Troçki'nin önderliğinde 1938'de yapıldı. Burada kastedilen o dönemde yapılması hayal edilen Enternasyonal. (Y.N.)

yordu. Sonra dolabın perdesi açıldı, mumların ışığında, erguvan rengi kadifelere, mavi ipeklere sarılı Kutsal Kitap'ı ve Kutsal Kitap'ın üzerindeki Haham'ın oğlu, hanedanın son prensi İlya'nın cansız, uysal, çok güzel yüzünü gördük...

Ve üçüncü günde 12. Ordu'nun alayları Kovel'de yeni bir cephe açmışlardı Vasiliy. Zafer kazananların arsız, saygısız top atışları sürüyordu kente. Birliklerimiz kargaşa, korku içindeydi. Siyasi bölümün treni ölü tarlalardan geçiyordu. Tifolular olağan asker ölümüne doğru hızla ilerliyorlardı. Trenimizin basamaklarına atlıyorlar ve dipçik darbeleriyle yere yuvarlanıyorlardı. İnliyorlar, kıvranıyorlar, sessizce uzaklaşıyorlardı. Ama on ikinci verstte atacak patatesim kalmayınca bu kez tomar tomar Troçki'nin sayfalarını atmaya başladım onlara. Ama içlerinden biri kâğıtların arasından çamurlu ölü elini uzattı. O anda tanıdım Jitomir Hahamı'nın oğlu İlya'yı. O anda tanıdım onu Vasiliy. Asker heybesi parçalanmış, pantolonunu kaybetmiş Prens'i böyle görmek çok üzücü bir şeydi. Bunun için, kuralları çiğneyip vagona taşıyorduk onu. Çıplak bacakları, yaşlı bir kadının güçsüz bacakları gibi, paslı demir basamaklara çarpıyordu. Gemici gömlekli, iri göğüslü iki daktilograf kadın, ölmek üzere olan İlya'yı sürüyerek vagona aldılar. Redaksiyon bölümünün bir köşesinde yere yatırdık onu. Kırmızı şalvarlı Kazaklar sıyrılan giysisini düzelttiler. Çarpık bacaklarının üzerinde dikilen alçakgönüllü kızlar onun bedeninin kuru cinsel bölümüne pek sakin bakıyorlardı. İşsiz güçsüz dolaştığım gecelerin birinde onunla tanışan ben ise bu arada Kızıl Ordu askeri Bratslavski'nin dağılan eşyalarını toplayıp valizine yerleştirmeye çalışıyordum.

Bu arada her şeyi (propagandacı belgeleri de, Yahudi şairi belgeleri de) birbirine karışmıştı. Lenin'le Moşe ben Maymon'un portreleri yan yanaydı. Lenin'in başı-

nın demir yumrusu da, Moşe ben Maymon'un portrelerinin mat ipeği de... Partinin altıncı kongre kitapçığının arasında bir tutam kadın saçı vardı. Komünist bildirgelerinin olduğu kâğıtlarının altlarında da eğri büğrü yazıyla sıkıştırılmış İbranice şiirler göze çarpıyordu. Cılız, hüzünlü bir yağmur gibi etkiliyordu beni bu şiirler, "Şarkıların şarkıları" ve tabanca mermileri... Akşamın hüzünlü yağmuru saçlarımdaki tozu yıkamıştı. Köşede ölmek üzere olan yırtık ceketli gence şöyle dedim:

"Bundan dört ay önce bir cuma akşamı eskici Gedali, babanız Haham Motale'ye götürmüştü beni. Ama o zamanlar partide değildiniz siz Bratslavski."

Genç, göğsünü tırmalayarak, ateş içinde kıvranarak karşılık verdi bana:

"O zaman da partideydim, ama annemin yanından ayrılamıyordum..."

"Peki, ya şimdi İlya?"

Sesini alçaltarak fısıldadı İlya:

"Devrimde annem önemsiz bir konumdadır. Sıra benim soyadımın başharfine, B'ye gelince örgüt cepheye gönderdi beni..."

"Ve Kovel'e düştünüz, öyle mi İlya?"

"Evet, Kovel'e düştüm!" diye haykırdı İlya. "Cepheye geldim. Toplama bir alay verdiler bana. Ama çok geçti... Topçum da eksikti..."

Rovno'ya varmadan yolda öldü. Şiirlerin, Yahudi muskalarının, dolama çoraplarının son prensi öldü. İsmi unutulmuş bir istasyonda toprağa verdik onu. Ve hayal dünyamın fırtınalarına bıraktım kendimi, kardeşimin son soluğunu hissettim içimde...

KIZIL SÜVARİLER: EK ÖYKÜLER[1]

1. Bu bölümdeki öyküler, 1926 yılında yayımlanmış olan *Kızıl Süvariler* kitabında yer almıyordu. Çoğu, kitap çıktıktan sonra, 1920'li ve 1930'lu yıllarda çeşitli dergilerde yayımlandı. "Dokuz Kişiydiler" adlı öykü ise Babel öldükten sonra yayımlandı.

BİZİM MAHNO'NUN BABACIĞININ YANINDA

Mahnoculardan altı tanesi dün gece hizmetçi kızın ırzına geçti. Sabahleyin bunu duyar duymaz, peş peşe altı kez ırzına geçilen kızın nasıl bir durumda olduğunu görmeye karar verdim. Mutfakta buldum onu. Leğenin üzerine eğilmiş, kapları yıkıyordu. Al yanaklı, şişman bir kızdı. Yalnızca bereketli Ukrayna toprağında sakin yaşamak bir Yahudi kızı böylesine diri, al yanaklı yapabilir. Kızın bacakları tuğla gibi iri, balon gibi şişti ve yeni kesilmiş et gibi nefis kokuyordu. Dünkü bakireliğinden yalnızca, her zamankinden daha kırmızı yanakları ve yere çevrilmiş gözleri kalmıştı gibi geldi bana.

Mutfakta hizmetçi kızdan başka bir çocuk, bizim Mahno'nun babasının karargâh ulağı çocuk vardı. Karargâhta herkes aptal olarak bilirdi bu çocuğu. En önemli anda ne yapacağı hiç belli olmazdı. Birçok kez aynanın karşısında yakalamıştım onu. Yırtık pantolonunun arasından bacağını göstererek aynada kendi kendine göz kırpar, bebek gibi eliyle başına pat pat vurur, marşlar söyler, zafer kazanmış gibi yüzüne çeşitli şekiller verir, kendi kendine katıla katıla gülerdi. Bu çocuğun olağanüstü canlı bir hayal gücü vardı. Bu kez de özel bir şey yaparken yakalamıştım onu: Bir Alman kaskına altın yaldızlı kâğıtlar yapışıyordu.

"Dün kaç kişi geçti üzerinden Ruhlya?" dedi ve süslediği kaska gözlerini kısarak baktı.

Kız susuyordu.

"Altı kişi geçti," diye devam etti çocuk, "oysa üzerinden yirmi erkeği geçiren karılar var... Bizim askerler Krapivno'da bir ev kadınını becerdiler, becerdiler, sonra da yüzüne tükürdüler, doğrusu, senden şişkoydu da..."

"Su getir," dedi kız.

Kikin gidip avludan bir kova su getirdi. Sonra çıplak ayaklarını yere sürte sürte aynanın önüne yürüdü, altın sırmalı kâğıtlarla süslediği kaskı başına geçirdi, aynada kendine dikkatli dikkatli bakmaya başladı. Kendinden hoşlanmıştı. Parmaklarını burun deliklerine sokup, içerden gelen basınçla burnunun nasıl bir biçim aldığına baktı.

Sonra Yahudi kıza döndü.

"Karargâhtan ayrılacağım," dedi, "sakın kimseye söyleme Ruhlya. Stetsenko bölüğe alacak beni. Hiç değilse üniforma giyeceğim... askerlerle arkadaş olacağım, oysa burada bir hiçim... Dün seni yakaladıklarında düşündüm bunu. Matvey Vasilyeviç'e söyledim, 'Ne yapmalıyım Matvey Vasilyeviç?' dedim, 'Benden sonra dört kişi geldi, orduya gitti, ben hâlâ buradayım. Siz ikinci kez gittiniz Matvey Vasilyeviç. Yaşım küçük olduğu için, ayrıca sizin birliğinizde de olmadığım için herkes ezebiliyor beni...' Söylesene Ruhlya, onların benim için böyle bir şeyler dediklerini duydun mu? Şöyle cevap verdi bana Matvey Vasilyeviç: 'Seni kimse ezemez Kikin, bir süre sonra büyüyeceksin, seni de götüreceğiz...' İşte böyle oyaladılar beni... Seni ormana götürdüklerinde Matvey Vasilyeviç bana, 'İstiyorsan sen de gel,' dedi. 'Olmaz Matvey Vasilyeviç,' dedim, 'Vaska'nın arkasından gitmek, sonra bir hayat boyu ağlamak istemiyorum...'"

Kikin öfkeli öfkeli birkaç kez soluduktan sonra sustu. Döşemeye boylu boyunca uzandı; ayakları çıplak,

karnı boş, sarı saçlarının üzerinde süslü kask, üzgün, boşluğa bakmaya başladı.

"İşte, Mahnocuların yiğitliğinden söz ediyor herkes," diye devam etti sıkıntıyla, "ama onları biraz yakından tanıdın mı nasıl insanlar olduklarını anlıyorsun..."

Yahudi kız kıpkırmızı yüzünü kaldırdı leğenin üzerinden, çocuğa şöyle bir baktı, süvarilerin uzun bir aradan sonra kasılmış bacaklarıyla yere bastıklarında yürüdükleri gibi ağır adımlar atarak çıktı mutfaktan.

Çocuk, yalnız kalınca pek sıkıntılı bakışlarla gözden geçirdi mutfağı, derin bir iç çekti, avuç içleriyle döşemeye abanarak bacaklarını geri attı, ayaklarını oynatmadan çabucak kollarına dayandı.

GAYRETLİ BİR KADIN

Mahnoculardan üç tanesi (Gniloşkurov ve iki kişi daha) aşk yapmak için bir kadınla anlaştılar. Kadın, iki funt şeker karşılığında üç kişiyle birlikte olmaya razı olmuştu. Ama sıra üçüncüye geldiğinde kadın artık dayanamadı, odanın içinde dört dönmeye başladı. Sonra avluya attı kendini ve orada Mahno'yla karşılaştı. Mahno uzun kamçısıyla güzelce haşladı kadını, üstdudağını patlattı. Bu arada Gniloşkurov'u da boş geçmemişti.

Bu olay sabah saat dokuz sularında olmuştu. Arkasından telaşlı bir gün geçti, gece de hışır hışır, inceden, önüne geçilemez bir yağmur çiselemeye başladı. Duvarın ötesinden yağmurun şırıltısını duyuyordum. Önümde, pencerenin dışında tek başına bir yıldız asılı duruyordu. Avludaki taş ocak karanlığa karışmıştı. Mahalle canlı bir karanlık içindeydi ve bu karanlıkta Mahno'nun adamları koşturup duruyorlardı. Birinin atı, özlem çeken bir kadının ağladığı gibi, ince ince kişniyor; biraz uzakta uykusuz mitralyöz arabalarının tekerlekleri gıcırdıyor; toplar susuyor, kara, ıslak toprağın üzerine uzanıp uyumaya hazırlanıyordu.

Yalnızca, uzak bir sokakta Kazak yüzbaşının evinin penceresinde ışık vardı. Sonbahar gecesinin yoksulluğunu delip geçen, yağmuru titreten yalnızca bu canlı, taş-

kın ışık vardı. Orada nefesli sazlar orkestrası, Mahno'nun evinde ilk gecesini geçirecek olan Hemşire Antonina Vasilyevna'nın onuruna çalıyordu. Boruların hüzünlü sesi giderek daha çok yükseliyor, penceremin dibinde toplanmış partizanlar gök gürültüsünü andıran eski marşları dinliyorlardı. Penceremin dibinde üç kişi vardı: Glinoşkurov ve iki arkadaşı. Daha sonra, cin çarpmış Kazak Kikin de katılmıştı onlara. Ellerinin üzerinde durup bacaklarını havada sallıyor, şarkılar söylüyor, cır cır ötüyor, nöbet geçirmiş gibi sık sık soluyordu.

Gniloşkurov sesini alçaltıp pek üzgünmüş gibi birden şöyle fısıldadı:

"Neden öyle yaptı ki Ovsyanitsa? Kadın benden sonra ikinizle de pekâlâ birlikte olabilirdi... Üstelik, ben pantolonumu çekerken yan yan bakmıştı bana, 'Yaşlısın sen,' demişti, 'mersi eşlik ettiğin için, hoşlandım senden... Bana Aneley de, benim adım Aneley'dir...' Sanırım, sabahtan beri acayip otlar falan yiyor Ovsyanitsa... Bunun üzerine bir de Petka'nın üzüntüsü gelince..."

"Petka da abarttı..." dedi on beş yaşlarında bir çocuk olan Kikin yere oturup sigarasını yaktıktan sonra, "Kadın, 'Biraz kibar olun,' dedi Petka'ya. 'Çok yoruldum...' Sonra ayağa fırladı, odanın içinde dönmeye başladı. Ama çocuklar kollarını açıp kapıdan çıkmasına engel olmaya çalıştılar, yine de aradan sıyrılmayı başardı..." Ayağa kalktı Kikin, gözlerinin içi alev alev, kahkahalarla gülmeye başladı. "Tam avluya çıktı ki, avlunun kapısında Mahno belirdi. Elbette baba, 'Dur, frengili!' diye gürledi, biraz haşladı onu, o da tabii onu görünce size de bir şeyler söylemek istedi."

O anda Kikin'in konuşmasını Petka Orlov'un dalgın, kibar sesi kesti:

"Sana şunu söyleyeyim ki... insanların arasında yumuşak yüreklileri de vardır, acımasız olanları da... Kadı-

na, 'Biz üç kişiyiz Aneleyciğim,' dedim, 'beni arkadaş kabul et, şekeri al, işine yarayacaktır...' 'Hayır,' dedi, 'kendime güveniyorum ben, dayanırım, karnını doyurmam gereken üç çocuğum var, kız çocuğu mu sandın sen beni'...'"

Böyle dedikten sonra sustu Petka Orlov. Tekrar yağmur sesini duydum. Gene ince ince, inleyerek, çatıları tıkırdatarak yağıyordu. Rüzgâr zorlayarak yana doğru itiyordu damlalarını. Mahno'nun avlusunda boruların coşkulu uğultusu sustu. Penceresindeki ışık yarı yarıya zayıfladı. O zaman tahta sıradan kalktı Gniloşkurov ve kocaman bedeniyle ayın önünü kapadı. Esnedi, gömleğinin önünü açtı, bembeyaz karnını kaşıdı ve yatmaya samanlığa gitti. Petka Orlov'un kibar sesi uzadı onun arkasından.

"Gulyay-Polye'de dışarıdan gelen İvan Golub adında bir köylü vardı," dedi Petka Orlov. "Akıllı uslu, ağzına içki koymayan, çalışkan bir insandı. Her işe koşar, kendini paralardı, sonunda öldü... Onun öldüğüne Gulyay-Polye'de herkes çok üzüldü. Bütün köy yürüdü tabutunun arkasından. Bir yabancıydı, ama herkes yürüdü tabutunun arkasından..."

Petka samanlığın kapısına geldiğinde sesini giderek alçaltarak, ölen İvan için bir şeyler mırıldanmaya başladı.

"Acımasız insanlar da vardır," diye içeriden Gniloşkurov uykulu uykulu karşılık verdi ona, "çok doğru bir söz bu..."

Gniloşkurov uykuya daldı, onunla birlikte öteki ikisi de... Ben pencerede yalnız kaldım. Bakışlarım sessiz karanlığın içinde dolaşıyordu. Anıların vahşi hayvanı tırmalıyordu beni, ama uyku bir türlü gelmiyordu.

... Kadın sabahtan beri ana caddenin kenarında oturuyor, yemiş satıyordu. Mahnoculer iyi para vermişlerdi ona. Şişmanca, sarışın bir kadındı. Gniloşkurov tahta sırada oturmuş, göbeğini öne çıkarmış, güneşte ısınıyordu.

Uyukluyor, bekliyordu. Yemişlerini bir an önce satmaya çalışan kadın masmavi gözlerini ayırmıyordu ondan, bu arada yüzü hafiften kızarıyordu.

"Anelya," diye kadının adını fısıldıyordum, "Anelya..."

GRİŞÇUK

Kasabaya ikinci gidişimiz kötü sonuçlandı. Yem almaya gitmiştik, gece yarısı dönüyorduk. Grişçuk'un sırtı önümde sakin sakin sallanıyordu. Daha köye varmamıştık ki, yavaşça yanına bıraktı dizginleri, derinden bir soludu, oturduğu yerden kaymaya başladı. Gelip dizlerime kapandı, sonra arabanın içinde yere uzandı. Soğuktan donmuş başı sallanıyordu, atlar ağır adımlarla yürüyorlardı, huzurun sararmış kumaşı Grişçuk'un yüzünü kefen gibi örtmüştü.

"Açım," diye nazikçe karşılık verdi korku dolu çığlığıma ve bitkin, kapadı gözlerini.

Arabanın içinde boylu boyunca yatan arabacıyla köye böyle girdik.

Evde ekmek, haşlanmış patates verdim ona. Son derece bitkin, yiyor, uyukluyor, öne arkaya sallanıyordu. Sonra avlunun orta yerine çıktı, kollarını iki yana savurup sırtüstü yere uzandı.

"Neden bir şey söylemiyorsun Grişçuk?" dedim ona nefes nefese, "Anlatsana bana, ne oldu?.."

Grişçuk cevap vermedi, öte yana döndü. Ve ancak gece, samanlıkta yatıp birbirimizi ısıttıktan sonra öğrendim onun kimsenin bilmediği hayat öyküsünün bir bölümünü.

Rus savaş esirlerini Kuzey Denizi kıyısında istihkâmları güçlendirmekte çalıştırıyorlarmış. Daha sonra Almanya içlerine sürmüşler onları. Tek başına yaşayan, aklını yitirmiş bir çiftçi Grişçuk'u yanına almış. Adamın deliliği hiç konuşmamasında, susmasındaymış. Grişçuk'u döverek, aç bırakarak ikisi arasında işaretle anlaşmayı öğretmiş. Dört yıl hiç konuşmadan pek güzel yaşayıp gitmişler. Grişçuk Almanca öğrenememiş, çünkü hiç Almanca duymamış. Alman Devrimi'nden sonra Rusya'ya dönecek olmuş Grişçuk. Çiftçi köyün dışına kadar yolcu etmiş onu. Şosede durmuşlar. Alman kiliseyi, kalbini, uçsuz bucaksız ufkun ıssız maviliğini göstermiş ona. Karmakarışık ak saçlı, akılsız başını Grişçuk'un omzuna dayamış. Birbirine sarılıp sessizce öyle durmuşlar. Sonra elini kolunu sallayarak güçsüz, düzensiz adımlarla koşarak evine dönmüş Alman.

ARGAMAK

Cepheye gitmeye karar vermiştim. Bunu duyunca Tümen Komutanı suratını astı.

"Nereye gidecekmişsin?.. Ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu senin? Hemen mıhlarlar seni orada..."

Israr ettim. İstediğim oldu. En savaşçı tümene, Altıncı Tümen'e düştüm. 23. Süvari Alayı'nın 4. Bölüğü'ne verdiler beni. Alaya Bryanski fabrikasının tesviyecisi olan çocuk yaştaki Baulin komuta ediyordu. Küçük görünmemek için sakal bile bırakmıştı. Sakalında sigara külleriyle dolaşıyordu. Yirmi iki yıllık hayatında hiç sıkıntı çekmemişti Baulin. Binlerce Baulin'e özgü bu özellik devrimin başarıya ulaşmasında önemli bir yer tutmuştur. Baulin metin, çok konuşmayan, inatçı biriydi. Geleceği belliydi. Bundan en küçük bir kuşkusu bile yoktu. Yoksun olduğu çok az şey vardı. Otururken uyuyabiliyordu. Bir elini ötekiyle sıkarken uyuyabiliyor ve öyle uyurken ne zaman uyandığı belli olmuyordu.

Baulin'in komutası altındayken kendisi için merhamet bekleyemezdi insan. Görevim nadir görülecek biçimde iyi başlamıştı: Bir at vermişlerdi bana. Oysa yedeklerde de, köylülerde de at yoktu. Bir rastlantı yardım etmişti bana. Kazak Tihomolov kimseye sorup etmeden iki esir subayı öldürmüştü. İki esir subayı tümen karargâhına götürmek

görevi verilmişti kendisine. Subaylardan önemli bilgiler alınabilirdi. Tihomolov karargâha kadar götürmemişti onları. Kazak'ı Devrim Mahkemesi'ne göndermeye karar vermişler, ama sonra vazgeçmişlerdi. Bölük Komutanı Baulin mahkemenin cezalandıracağından çok daha az cezalandırmıştı onu: Argamak adında atını almıştı altından, kendisini de yük arabası kullanmakla görevlendirmişti.

Argamak'a binerken çektiğim eziyet bir insanın katlanabileceğinden çok ağırdı. Tihomolov atını Terek boylarından, köyünden getirmişti. Dolayısıyla, hayvan Kazak tırısına alışmıştı. Kazak tırısı sert, sarsıntılı, çok çabuktur. Argamak'ın adımları çok uzun, yayvan ve sertti. Bu garip adımlarla sürekli sıradan çıkarıyordu beni. Uyumsuz olduğu için bölükten kaçıyor, sağda solda dolaşıyor, düşman hatlarına düşüyor, vadilerde uyuyor, başka öteki alaylara gidiyor, oralardan kovuluyordu. Benim biniciliğim de pek o kadar iyi değildi: Alman Savaşı'nda[1] 15. Piyade Tümeni'yle topçu tümeninde görevliydim. Daha çok bir mühimmat sandığının üzerinde oturarak bir yerden bir yere gidiyorduk. Argamak gibi sert, değişik bir tırısı olan bir ata binmeye hiç alışık değildim. Tihomolov da bütün şeytanlığını miras bırakmıştı bu ata. Giderken üzerinde torba gibi sallıyordu beni. Sırtını berelemiştim. Yaralar çıkmıştı sırtında. Acımasız sinekler ısırıyorlardı bu yaraları. Atın karnını dolanan koşum kayışları simsiyah kanlıydı. Nalları kötü olduğu için aksamaya da başlamıştı, arka bacakları fil bacağı gibi şişmişti. Zayıflamıştı Argamak. Bakışlarında acının ateşi, histeri ve inadın ateşi vardı. Semerlenmek istemiyordu.

Takım Komutanı, "İmha ettin zavallı atı, dört göz..." dedi bir gün.

1. Birinci Dünya Savaşı'na Alman Savaşı, Emperyalist Savaş da denir. (Y.N.)

Yanımdaki Kazaklar seslerini çıkarmıyorlardı. Vahşi hayvanların avını kıpırdamadan, haince bekledikleri gibi, arkamdan hazır bekliyorlardı. Ailelerine mektup yazmamı bile istemiyorlardı benden...

Ordu Novograd-Volın'ı işgal etmişti. Bir gün bir gecede altmış, yetmiş, seksen kilometre ilerliyorduk. Rovno'ya yaklaşmıştık. Günlerin nasıl geçtiğini anlamıyorduk. Her gece aynı şey giriyordu rüyama. Tırıs giden Argamak'ın üzerinde acılar çekiyordum. Yol kenarlarında ateşler yanıyordu. Kazaklar kendilerine yemek pişiriyorlardı bu ateşlerde. Onların yanından tırısla geçiyordum, başlarını kaldırıp bakmıyorlardı bana. Bazıları selam veriyorlardı bana, bazıları ise bakmıyorlardı bile. Benimle ilgilenecek durumları yoktu. Ne anlama geliyordu böyle bir rüya? Onların bu ilgisizliği, ata binişimde bir tuhaflığın olmadığı, benim de herkes gibi tırıs gittiğim, benimle ilgilenmelerini gerektirecek bir durumun olmadığı anlamına geliyordu. Yanlarından geçip gidiyordum, mutluydum. Uyanıkken huzuru, mutluluğu özlediğim için böyle rüyalar görüyor olmalıydım.

Tihomolov görünürlerde yoktu. Uzayıp giden pılı pırtı yüklü hantal yük arabalarının kuyruğunda bir yerlerden gözetliyordu beni.

Takım Komutanı bir ara şöyle dedi bana:

"Bana hep seninle ilgili sorular soruyor Paşka, niçin ilgileniyor seninle bu kadar?.."

"Niçin mi?"

"Besbelli, bir işi vardır seninle..."

"Kendisini incittiğimi düşünüyor olmasın?"

"Hiç sanmam, onu incitmiş olamazsın..."

Paşka'nın nefreti ormanları, nehirleri aşıp bana ulaşıyordu. Tenimde hissediyordum bunu ve siniyordum. Kanlı gözleri yoluma dikiliyordu.

"Neden düşman ettin beni ona?" diye sordum Baulin'e.

Bölük Komutanı yanımdan esneyerek geçerken, dönüp yüzüme bakmadan cevap verdi:

"Benim sorunum değil bu, senin sorunun..."

Argamak'ın sırtındaki yaralar kuruyor, tekrar açılıyordu. Eyerin altına üç altlık koymuştum, ama Argamak gene de düzgün yürüyemiyordu, sırtındaki yara bere bir türlü kapanmıyordu. En çok da hayvancağızın yaralarının üzerinde oturmak fena ediyordu beni.

Birliğimizdeki Kazaklardan soyadı Bizyukov olan biri Tihomolov'un hemşerisiydi, Paşka'nın babasını da tanıyordu.

"Paşka'nın babası av için at yetiştiricisidir...." dedi bir gün bana Bizyukov. "Savaşçı, güçlü atları vardır... Bir at seçmek için sürünün karşısına geçer, hemen en iyisini seçiverir... Seçtiği atı yanına getirirler. Bacaklarını iki yana açıp atın karşısında durur, uzun uzun inceler hayvanı... Yapmak istediği ne midir?.. Şöyle yapar: Kolunu kaldırıp atın alnının ortasına bir yumruk indirir, at ne olup bittiğini anlayamaz. 'Kalistrat,' diye sorar, 'neden bu hayvanı getirdin bana? Senden istediğim bu değildi... Ava böyle bir atla gitmem ben. İşime yaramaz bu benim... Bunu istemiyorum... Benim ava gideceğim at sağlam, savaşçı at olacak, o kadar...'"

Ve işte, Paşka'nın babasının ava gittiği Argamak'a şimdi ben biniyordum. Ne yapabilirdim? Birçok plan kuruyordum kafamın içinde. Savaş endişelerim dağılmıştı. Süvarimiz Rovno'ya saldırmış, kenti almıştı. İki gün kaldık orada. Üçüncü gün Lehler çıkardılar bizi kentten. Geride kalan birliklerini kurtarmak için mücadele ediyorlardı. Yaptıkları manevralar başarıyla sonuçlanmıştı. Saldırıya geçen Lehlere bardaktan boşanırcasına yağan yağmur ve çıkan fırtına yardımcı olmuştu. Esintili bir yaz fırtınasıydı bu. Gece sokakları temizlemiştik. O gece en yiğit savaşçılarımızdan biri olan Sırp Dundiç vuruldu.

Çarpışmalara Paşka Tihomolov da katıldı. Lehler onun arabalarına saldırdılar. Saldırdıkları yer dümdüz bir yerdi, sığınılabilecek bir yer yoktu. Paşka arabalarını yalnızca kendisinin bildiği bir savaş düzenine geçirdi. Herhalde, Romalılar da savaşta arabalarını öyle düzene geçirirlerdi... Paşka'da bir makineli tüfek varmış. Besbelli, bir yerden çalmıştı bu makineli tüfeği ve ne olur ne olmaz diye saklamıştı. Bu makineli tüfekle Lehleri püskürttü Tihomolov, arabalardaki malzemeyi kurtardı ve atları vurulan iki araba dışında arabaların hepsini cephe gerisine götürdü.

Bu çarpışmadan birkaç gün sonra tugay karargâhında Baulin'e şöyle diyorlardı:

"Askerlerini bilerek çarpışmanın dışında tutuyorsun..."

"Evet, gerektiğinde öyle yapıyorum..."

"Ama dikkat et, bir gün aldanırsın..."

Paşka'nın bağışlandığı henüz açıklanmamıştı, ama onun geri geleceğini hepimiz biliyorduk. Ve çıplak ayaklarında lastik galoşlarla geldi. Parmakları kesilmişti, siyah gazlı bezler kurdele gibi sarkıyordu ayaklarından. Kurdeleler cüppe gibi geliyordu arkasından. Paşka, Budyatiçi köyünün kilisesinin önündeki, atlarımızın bağlı olduğu meydana yürüyerek geldi. Baulin kilisenin merdiven basamağında oturuyor, sıcak su dolu leğende ayaklarını yıkıyordu. Ayak parmakları çamur içindeydi. Parmakları, erimek üzere olan kızgın demir gibi kıpkırmızıydı. Canlı, sarı saçları dağınık bir biçimde alnına yapışmıştı. Güneş kilisenin tuğlalarında, kiremitlerinde alev alevdi. Bölük Komutanı'nın yanında ayakta duran Bizyukov sigarasını koydu onun ağzına, yaktı. Tihomolov parça parça cüppesini savurarak atların yanına yürüdü. Galoşları pat pat ses çıkarıyordu. Argamak uzun boynunu kaldırdı, sahibine karşı kişnedi; çölde bir at gibi alçak sesle, ince ince kişne-

di. Sırtında kesik etlerinin çizgileri arasında kanlı iltihap dantel gibi kıpırdamaya başladı. Paşka gelip atının yanında durdu. Çamurlu kurdeleler yerlerde sürünüyordu.

"Demek öyle," dedi zar zor duyulan bir sesle Kazak. Ben öne çıktım.

"Barışalım Paşka," dedim. "Atına kavuştuğuna sevindim. Hiç iyi değildi aramız... Ne dersin, barışıyor muyuz?.."

Takım Komutanı arkamda sigarasını sararken, "Barışmanız için yalnızca tatlı eksik," dedi.

Şalvarını indirmiş, gömleğinin önünü açıp bakır rengi göğsünü ortaya çıkarmış, kilisenin merdiveninde güneşleniyordu.

Tihomolov'un hemşerisi, onun babasını tanıyan Bizyukov, "Öp onu Paşka," diye mırıldandı. "Seni öpmek istiyor."[1]

Dostluklarını kazanmayı başaramadığım bu insanların arasında yalnızdım.

Paşka atının karşısında kıpırdamadan duruyordu. Argamak derin derin ve rahat soluyarak ona doğru uzatıyordu başını.

"Demek öyle..." diye tekrarladı Kazak ve birden bana dönüp kararlı bir tavırla ekledi: "Seninle barışmayacağım."

Galoşlarının topuklarını birbirine vurup köy meydanının kızgın, kireçli tozlarını kurdeleleriyle kaldırarak yürüdü. Argamak, sahibinin arkasından ayrılmayan bir köpek gibi izledi onu. Başının altında dizgini sallanıyordu, uzun boynu inikti. Baulin hâlâ leğende ayaklarındaki demir kırmızısı kilden çamuru temizliyordu. "Düşman gibi gösterdin beni onlara," dedim ona. "Benim suçum nedir?"

Bölük Komutanı başını kaldırdı.

"Tanıyorum ben seni," dedi. "Çok iyi tanıyorum se-

1. Paskalya'da üç kez öpüşülür ve, "İsa dirildi!" denir. (Y.N.)

ni... Hiç düşmanın olsun istemiyorsun... Senin istediğin, herkesle dost olmak ..."

"Öp onu," diye mırıldandı, Bizyukov öte yana dönerek.

Baulin'in alnında ateş gibi bir leke belirdi. Yanağını çekeledi. Nefesini tutarak, "Bunun olabileceğini sanıyor musun?" dedi. "Çok can sıkıcı bir şey... Uzak dur bizden..."

Ayrılmam gerekti onlardan. Altıncı Bölük'e döndüm. Orada işler daha iyi gitti. Öyle veya böyle, Argamak eyerde Tihomolov gibi oturmayı öğretmişti bana. Aradan aylar geçti. Rüyam gerçekleşti. Kazaklar bana da, atıma da ters ters bakmayı bıraktılar.

BİR ÖPÜCÜK

Ağustosun başında ordu komutanlığı reorganizasyon için Budyatiçi'ye gönderdi bizi. Savaşın başında Lehlerin eline geçen kenti kısa süre sonra geri almıştık. Tugay kente gün ağarmadan yerleşmişti, ben gündüz gitmiştim. Güzel dairelere yerleşen yerleşmişti. Bana bir öğretmenin evi düşmüştü. Basık tavanlı bir odada, meyve vermiş limon fidanların olduğu varillerin arasında koltukta felçli bir ihtiyar oturuyordu. Yaşlı adamın başında üç köşeli ve tüylü bir şapka vardı. Kül rengi sakalı sigara külü dökülmüş göğsünün üzerine kadar uzanıyordu. Gözlerini kırpıştırarak bir şey istiyor gibiydi. Yıkanıp temizlendikten sonra karargâha gittim, gece döndüm. Pek uyanık emir erim, Orenburg Kazaklarından Mişka Surovtsev durumu anlattı bana: Evde felçli ihtiyardan başka, kızı Tomilina Yelizaveta Alekseyevna ve onun beş yaşında oğlu Mişa varmış. Tomilina Yelizaveta Alekseyevna dulmuş. Subay olan kocası Alman Savaşı'nda öldürülmüş. Kadının düzgün bir hayatı varmış, ama, Surovtsev'in tanıklığına göre, karşısına iyi biri çıkarsa bir şeyler olurmuş.

"Duruma bakarız," dedi ve sonra mutfağa gitti emir erim, orada gürültüyle kapları yerleştirmeye başladı. Öğretmenin kızı da yardım ediyordu ona. Kapları yerleştirir-

lerken Surovtsev kadına, benim bir kahraman olduğumu, bir çarpışmada iki Leh subayını nasıl devirdiğimi, Sovyet yönetiminin bana büyük değer verdiğini anlatıyordu. Tomilina alçak sesle, ölçülü cevaplar veriyordu ona.

Ayrılırlarken sordu kadına Surovtsev:

"Sen nerede yatıyorsun? Bize yakın bir odada yat, iyi insanlarız..."

Odaya kocaman bir tavada omlet getirip masanın üzerine koydu. "Kadın razı," dedi otururken, "ama açıkça söylemiyor..."

Tam o anda evin içinde sessiz fısıltılar, birtakım hışırtılar, dikkatli bir koşuşturma duyuldu. Yemeğimizi yeni bitirmiştik ki, içeri koltuk değnekleriyle yaşlı adamlar, başörtülü yaşlı kadınlar girdi. Küçük Mişa'nın karyolasını limon fidanlarının olduğu yemek odasına, dedesinin koltuğunun yanına taşıdılar. Yelizaveta Alekseyevna'nın onurunu korumaya hazırlanan güçsüz yaşlı konuklar, kötü havalarda koyunların bir araya toplandıkları gibi birbirine sokulup fısıltıyla konuşarak, bir hışırtı duyulduğunda kulak kesilerek sessizce kâğıt oynamışlar, bütün gece kapının önünü kapamışlardı. Odada kapatıldığım duygusunun verdiği rahatsızlıkla, utançla uyuyamamış, sabahın olmasını sabırsızlıkla beklemiştim.

Sabahleyin koridorda karşılaşınca, "Şunu bilmenizi isterim," dedim Tomilina'ya, "hanımefendi, hukuk fakültesini bitirmiş, aydın bir insanım ben..."

Ben böyle söyleyince kadın, kollarını yana sarkıtıp üzerinde geniş, kolsuz entarisiyle donup kaldı karşımda. İri, mavi gözlerini kırpmadan baktı yüzüme. Yaş vardı gözlerinde.

İki gün sonra dost olmuştuk. Öğretmenin iyi niyetli, zayıf insanlardan oluşan ailesinde korkudan da, tedirginlikten de eser kalmamıştı. Leh memurlar, bir zamanlar Roma'nın yok olduğu gibi, Rusya'nın da barbarlığın du-

manında yok olduğuna, bittiğine inandırmışlardı onları. Kendilerine Lenin'i, geleceği ışıl ışıl Moskova'yı, Sanat Tiyatrosu'nu anlattığımda çocuksu ürkek bir sevince kapıldılar. Akşamları sarı sakalları karışık, yirmi iki yaşlarında Bolşevik generaller konuk geliyordu bana. Moskova sigaraları içiyor, Yelizaveta Alekseyevna'nın ordu malzemesiyle pişirdiği yemekleri yiyor, öğrenci şarkıları söylüyorduk. Koltuğuna büzülmüş felçli ihtiyar şarkılarımızı tutkuyla dinliyor, üç köşeli şapkası başında, şarkımıza tempo tutarak olduğu yerde ileri geri sallanıyordu. Yaşlı adam kendini içinde ansızın doğan belirsiz bir umuda kaptırıyor; mutluluğuna gölge düşürmemek için, bizim o günler dünya sorunlarını çözmeye çalıştığımız kibirli heyecanımızı ve aşırı saflığımızı görmezden gelmeye çalışıyordu.

Lehleri yendikten sonra (aile meclisinde öyle karar verilmişti) Tomilinler hep birlikte Moskova'ya taşınacaklardı: Felçli ihtiyarı ünlü bir profesöre tedavi ettirecektik; Yelizaveta Alekseyevna üniversiteye yazılacak, küçük Mişa'yı da, bir zamanlar annesinin okuduğu Soylular Okulu'na verecektik. Görünüşte kimsenin gelecekten en küçük bir endişesi yoktu. Savaş, bizler için en uygun olan mutluluğumuzun sağlam temellerini atmaktaydı. Gelgelelim, henüz ayrıntıları belli değildi bu mutluluğun. Sönmek üzere olan mumun ışığının ev yapımı votkanın koyu şişesinde yansıdığı geceler, uzun geceler, tartışıyorduk ayrıntılarını. Yüzünde çiçekler açmış Yelizaveta Alekseyevna sessizce dinliyordu bizi. Ömrümde ondan daha heyecanlı, özgür ruhlu, ürkek bir kadın görmemiştim. Uyanık Surovtsev, henüz Kuban'da el koyulmamış iki tekerlekli hasır yaylıya bindiriyordu bizi, Gosiorovski prenslerinin terk ettiği, günbatımının kızıllığında ışıl ışıl parlayan şatosunun olduğu tepeye götürüyordu. Koşumları kırmızı, zayıf, ama sülün gibi safkan

atlar tam bir uyum içinde çekiyorlardı yaylıyı. Surovtsev'in küpesi kulağında kayıtsızca sallanıyordu. Sarı sakalıyla çevrili ağzından dalga dalga duman yükseliyordu. Yıkık duvarlar gökyüzünde yakuttan kırık çizgiler oluşturuyordu. Yabangülü çalısı meyveleri gizliyor, bir zamanlar Leh krallarının inip çıktığı merdivenin kalıntısı fundalıkta parlıyordu. Bir gün, bu merdivende otururken Yelizaveta Alekseyevna'yı kendime çekip öptüm. Yavaşça geriye çekti kendini, şöyle bir doğruldu, ellerini dayayıp duvara yaslandı. Kıpırdamadan öylece duruyordu. Başı dönüyordu sanki. Sonra bir ses duymuş gibi irkildi, başını kaldırdı. Ellerini çekti duvardan, koşarak yamaçtan aşağı koşmaya başladı. Seslendim arkasından, cevap vermedi. Aşağıda hasır yaylıda Surovtsev, yüzü kıpkırmızı, uyuyordu. Gece, herkes uyuduktan sonra usulca gittin Yelizaveta Alekseyevna'nın odasına. Uzakta tutarak kitap okuyordu. Masanın üzerindeki kolu cansızdı sanki. Benim odaya girdiğimi fark edince ayağa kalktı.

"Hayır," dedi bana bakarak, "hayır, değerli dostum..."

Ve uzun parmaklı, çıplak ellerinin arasına aldı yüzümü, bir şey söylemeden, tutkuyla, uzun uzun öptü.

Bitişik odadan gelen keskin telefon sesi birbirimizden uzaklaşmamıza neden oldu. Telefon eden karargâh subayıydı.

"Yola çıkıyoruz," dedi telefonda. "Tugay Komutanı'nın yanına gitmemiz emredildi..."

Şapkasız, koşarak çıktım. Koşarken bir yandan da kâğıtları ceplerime sokuyordum. Karanlıkta avlulardan atları bağıra çağıra çıkarıyorlardı. Atlılar dörtnala sağa sola koşturuyorlardı. Ayakta, pelerininin kuşağını bağlamakta olan Tugay Komutanı'ndan, Lehlerin Lublin cephesini yardıklarını, birliğimize düşmanı arkadan çevirmemiz emredildiğini öğrendik. İki alay bir saat sonra yola çıktı. Ben son hazırlıklarımı yaparken heyecana kapılan

felçli ihtiyar limon fidanlarının arasından huzursuz bakışlarla izliyordu beni.

"Döneceğinizi söyleyin," diyordu tekrar tekrar ve başını sallıyordu.

Yelizaveta Alekseyevna patiskadan gece entarisinin üzerine yarım kürkünü alıp, bizi yolcu etmek için sokağa kadar çıkmıştı. Karanlıkta görünmeyen bir bölük dörtnala geçiyordu sokaktan. Açık araziye dönerken dönüp arkaya baktım. Tomilina eğilmiş, hemen önünde duran çocuğun ceketini düzeltiyordu. Penceredeki lambasının zayıf ışığı ince, kemikli ensesine vuruyordu...

Hiç mola vermeden bir günde yüz kilometre gidip 14. Süvari Tümeni'yle buluşup ilerlemeye başladık. Eyerlerin üzerinde uyuyorduk. Molalarda uykusuzluktan bitkin düşüp yere atıyorduk kendimizi. Atlarımız ise, uyurken bizleri dizginlerinden asılarak, otu biçilmiş çayırlara sürüklüyorlardı. Sonbahar gelmişti, sessiz Galiçya yağmurları başlamıştı. Sessizlik içinde sendeleyerek, daireler çizerek yürüyor, Lehlerin kuşatmasına düşüyor, sonra oradan kurtuluyorduk. Zaman kavramını kaybetmiştik. Toşçenskaya Kilisesi'nde gecelemek için hazırlanırken Budyatiçi'ye topu topu on verst uzaklıkta olduğumuzu aklıma bile getirmiyordum. Bunu bana Surovtsev hatırlatınca bakıştık.

"Atlar yorgun olmasaydı giderdik..." dedi neşeyle.

"Bir şey olmaz," diye karşılık verdim, "gece dinlenirler..."

Ve yola çıktık. Eyerlerimize bir baş şeker, sarı kürkten bir kadın yeleği ve iki yaşında bir oğlak bağlıydı. Yol ıslak, rüzgârlı, geniş bir ormandan geçiyordu. Çelik rengi bir yıldız dolaşıyordu ağaçların tepelerinde. Bir saatten kısa bir süre sonra düşmanın yaktığı köye vardık. Köy meydanında parçalanmış un çuvalları yüklü arabalar, koşum takımları, kırık araba okları vardı. Attan inmeden,

tanıdık bir pencereyi tıklattım. Beyaz bir bulut geçer gibi oldu odada. Tomilina, üzerinde gene o kurdeleli patiska gece entarisiyle koşarak kapıya çıktı. Sımsıcak eliyle tuttu elimi ve beni içeri aldı. Geniş odada kırık limon fidanlarının dallarında kuruması için erkek iç çamaşırları asılıydı. Hastanede olduğu gibi birbirine bitişik ranzalarda yabancı insanlar uyuyorlardı. Kirli ayaklarını battaniyelerin altından çıkarmış, ağızları bükük, uykuda hırıltılı sesler çıkarıyorlar, sık, gürültülü soluk alıp veriyorlardı. Eve bizim savaş komisyonu el koymuş, Tomilinleri bir odaya sıkıştırmışlardı.

"Ne zaman götüreceksiniz bizi buradan?" diye sordu elimi sıkan Yelizaveta Alekseyevna.

Uyanan felçli ihtiyar başını iki yana sallamaya başladı. Küçük Mişa oğlağa sarılıp mutlu, sessiz kahkahalar atıyordu. Surovtsev, Kazak şalvarının ceplerini silkeleyince yere madenî paralar, burmalı sarı bir kordona bağlı bir düdük düştü. Savaş komisyonunun el koyduğu bu evde kimsenin olmadığı başka bir yere geçmek olanaksızdı. Tomilina ile avludaki kışın patates ve arı kovanlarını koydukları ahşap samanlığa gittik. Ve orada, Gosiorovski prenslerinin şatosunda başlayan öpücüğün beni nasıl kaçınılmaz bir yola sokacağını gördüm...

Ortalık aydınlanmak üzereyken kapıyı çaldı Surovtsev.

Yelizaveta Alekseyevna başını öte yana çevirerek, "Ne zaman götüreceksiniz bizi buradan?" diye sordu.

Bir süre sustuktan sonra vedalaşmak için eve, felçli ihtiyarın yanına gittim.

"En önemlisi, zamanımız yok," dedi bana yolda Surotsev, "oturun, gidelim..."

Sokağa doğru çekti beni, atımı getirdi. Tomilina soğuk elini uzattı bana. Her zaman olduğu gibi başı dimdikti. Gece dinlenen atlar tırısla gidiyorlardı. Karanlık meşe

ormanının üzerinde gün ağarıyordu. Sabahın hafifliği dolmuştu içimize. Ormanda açıklık bir yer çıktı karşımıza. Atımı hızlandırıp döndüm, Surovtsev'e seslendim:

"Biraz daha kalabilirdik... Acele ettin..."

Bana yetişip ıslak ağaç dallarını eliyle ite ite, "Hiç de değil..." dedi. "İhtiyar oyaladı beni, yoksa daha önce gelecektim... Susmak bilmiyordu adam. Sinirleniyor, bağırıp çağırıyordu. Bir ara da yana düştü... Hemen yanına gittim, baktım... ölmüş..."

Orman sona erdi. Düzlük bir alana çıktık. Yol yoktu burada. Surovtsev durdu, bakındı, ıslık çaldı ve doğru yönü buldu, havayla birlikte içini çekti, öne eğildi ve atını mahmuzladı.

Tam zamanında varmıştık. Bölükte daha yeni uyanıyorlardı. Güneş sıcak bir gün olacağını haber vererek ortamı ısıtmaya başlamıştı. O sabah tugayımız Leh Krallığı'nın eski resmî sınırını geçti.

DOKUZ KİŞİYDİLER[1]

Dokuz esir yaşamıyordu artık. Kalbimle hissediyordum bunu. Sormov işçilerinden Takım Komutanı Golov uzun boylu bir Leh öldürmüştü. Karargâh Komutanı'na şöyle demiştim:

"Takım Komutanı, savaşçılara kötü örnek oluyor. Esirlerin belge düzenlendikten sonra sorgulanmak üzere karargâha gönderilmesi daha uygun olacaktır."

Karargâh Komutanı hemen verdi kararını. Çantamdan kâğıt kalem çıkardım, Golov'u çağırdım.

"Sen bir gözlüğün ardından bakıyorsun dünyaya," dedi Golov, yüzüme nefretle bakarak.

"Bir gözlüğün ardından," dedim. "Peki sen nasıl bakıyorsun dünyaya Golov?"

"Ben talihsiz işçi hayatımızın ardından bakıyorum," dedi Golov ve kolları sallanan Leh üniformasını elinde tutarak esirin yanına gitti. Üniforma çok küçüktü ona, kolları ancak dirseğine geliyordu. Golov sonra parmaklarıyla esirin avcı pantolonunu yokladı. "Subay mısın sen?" dedi esire, elini güneşe siper ederek.

"Hayır," diye kararlı bir yanıt işittik.

1. Bu öykü, "Süvari Bölük Komutanı Trunov" öyküsünün ilk versiyonudur. (Y.N.)

"Biz böyle şeyler giyemiyoruz," diye mırıldandı Golov ve sustu. Susuyor, titriyordu, gözlerini iri iri açmış, esire bakıyordu.

"Anacığım ördü bunu," dedi kararlı bir sesle esir. Dönüp baktım esirin yüzüne. İnce yapılı bir gençti. Sarı yanaklarında favorileri kıvrım kıvrımdı.

"Anacığım ördü bunu bana," dedi ve bakışlarını yere çevirdi.

"Senin anan iyi örgücüymüş," diye övdü saçları ipek gibi, al yanaklı, Kazak Andrey Burak, can çekişmekte olan Leh askerin pantolonunu çıkarmakla meşguldü.

Pantolonu çıkarıp eyerinin üzerine attıktan sonra gülerek Golov'un yanına gitti, üniformayı dikkatlice aldı elinden, onu da eyere, pantolonun yanına attı ve atını hafifçe kırbaçlayıp yanımızdan uzaklaştı.

O sırada güneş bulutların arkasından çıkmış; Andrey'in atını, hayvanın neşeli gidişini, kısa kuyruğunu tasasız sallayışını göz kamaştırırcasına aydınlatmıştı. Uzaklaşan Kazak'ın arkasından Golov şaşkın, bakakalmıştı. Kazak dönüp arkaya baktı, elimde esirlerin listesiyle beni gördü. Sonra kıvırcık favorili genci gördü. Beriki, gençliğinin verdiği hoşgörüyle üzgün, sakin, gülümseyerek bakıyordu ona. Golov ellerini boru gibi yapıp seslendi: "Cumhuriyetimiz ölmedi henüz Andrey! Aceleye gerek yok. At o paçavraları!"

Andrey oralı olmadı bile. Tırısla gidiyordu. Atı bizden kurtulmak istiyormuş gibi kuyruğunu sallıyordu.

"İhanet bu," diye mırıldandı Golov, sözcüklerin üzerine basa basa.

Ve canı sıkkın, öylece kaldı. Sonra yere diz çöktü, nişan alıp ateş etti. Ama isabet ettiremedi. Andrey atının başını çevirip Takım Komutanı Golov'un yanına sürdü. Kırmızı, aydınlık yüzünde öfke vardı."Bak ne diyeceğim hemşerim!" diye çın çın öten sesiyle bağırdı ve güçlü sesi

birden pek hoşuna gitti, "Sana bir şey dediğim yok benim... Kendin kaç esirin giysisini aldın, ben alınca kıyameti koparıyorsun... Kimsenin akıl istediği yok senden... Kendi işine bak, yeter..."

Ve Andrey bize pek yukardan bakarak dörtnala uzaklaştı. Golov başını kaldırıp bakmadı ona. Alnını ovuşturuyordu. Damla damla kan akıyordu alnından. Yüzükoyun yere uzandı, sürünerek, kurumak üzere olan hendeğe gitti, uzun süre ıslattı kanlı başını...

Dokuz esir yaşamıyordu artık. Kalbimde hissediyor, biliyordum bunu. Atımın üzerinde dikkatlice çıkarmıştım öldürülenlerin listesini. Birinci sütunda sıra numaraları, ikinci sütunda soyadları, üçüncü sütunda da sınıfları vardı. Toplam dokuz sıra numarası olmuştu. Dördüncü sıradaki Łódź esnafından Yahudi Alfons Şulmeyster'di. Durmadan atımı okşamış, titreyen parmaklarını çizmelerime sürtmüştü. Bacağını dipçikle kırmışlardı. Ayağı kırık, yaralı bir köpeğin arkasında sürüdüğü gibi sürüyordu bacağını. Portakal rengi dazlak kafasında, güneşte parlayan ter damlacıkları vardı.

"Siz *Jude*'siniz[1], efendim," diye fısıldadı üzengimi okşarken. Tükürüklerini saçarak, sevinçten kıvranarak eklemişti: "*Jude*'siniz siz, *Jude*'siniz..."

"Sıraya geç Şulmeyster!" diye bağırmıştım Yahudi'ye, sonra birden yumuşacık olmuştu yüreğim, attan inerken derinden soluyarak sormuştum ona: "Nereden anladınız Yahudi olduğumu?"

Tek ayağının üzerinde sıçrayarak ve arkasında ancak küçük bir köpeğe has olabilecek bir iz bırakarak, "Tatlı Yahudi bakışınız var," demişti. "Bakışınız çok tatlı bayım..."

Şulmeyster'in ölüm öncesi telaşından güçlükle kur-

1. (Alm.) Yahudi. (Ç.N.)

tardım kendimi. Yavaş yavaş toparlandım.

Karargâh Komutanı, yapılması gerekeni yapmamı emrettikten sonra birliklerin yanına gitti.

Makineli tüfekleri, ipe bağlı buzağıları çekerek götürdükleri gibi, tepeye taşıyorlardı. Sakin bir sürü gibi yan yana, uyum içinde, zincirlerini şangırdatarak yukarı doğru çıkıyorlardı. Güneş tozlu namlularında oynaşıyordu. Ve demirde gökkuşakları görüyordum. Kıvırcık favorili genç Leh saf saf bakıyordu onlara. Bütün bedeniyle öne uzanınca, o sırada hendekten dikkatlice çıkmakta olan başı yaralı, yüzü bembeyaz Golov'u gördüm. Tüfeği elinde hazırdı. Ellerimi uzattım ona, seslenmek istedim, ama sesim çıkmadı. Golov bir anda ateş etti esirin ensesine ve ayağa fırladı. Şaşıran Leh talimde olduğu gibi, yerde tam geri dönüp baktı ona. Kadınlarınki gibi ince kollarını yavaşça kaldırıp ensesine koydu, yere yığıldı, o anda öldü.

Bir rahatlama ve huzur gülümsemesi belirdi Golov'un yüzünde. Yanaklarının kırmızılığı hemen geri gelmişti. Kurnaz kurnaz yüzüme bakarak, "Bizim kardeşlerimize anaları böyle şeyler örmüyorlar," dedi. "Birini karala artık, listeyi sekiz kişilik olarak ver..."

Listeyi verdim ona, umutsuz bir tavırla şöyle dedim:

"Her şeyin hesabını sen vereceksin."

Anlatılamaz mağrur bir tavırla haykırdı Golov:

"Veririm... Ama senin gibi bir gözlüklüye değil, Sormovsklu kardeşlerime veririm... Onlar anlarlar beni..."

Dokuz esir yaşamıyordu artık. Kalbimde hissediyordum, biliyordum bunu.

Öldürülenler için bu sabah dua okumaya karar vermiştim. Süvaride, bunu yapabilecek benden başka kimse yoktu. Birliğimiz, yıkılıp yakılmış Folwark'ta mola vermişti. Günlüğümü alıp nasılsa sağlam kalmış çiçekliğe gittim. Sümbüller, güller vardı orada.

Birliğimizle, öldürülen dokuz esirle ilgili bir şeyler

yazıyordum ki, tam o anda bir gürültü, tanıdık bir gürültü durdurdu beni. Karargâh Habercisi Çerkaşin arı kovanlarına doğru yürüyordu. Orlovlu kırmızı yüz Mitya elinde tüten bir meşaleyle onu izliyordu. İkisi de başını kaputuyla örtmüştü. Yarıaçık gözleri ateş gibi parlıyordu. Milyonlarca arı saldırganlara kahramanca karşı koyuyor, kovanlarının çevresinde ölüyorlardı. Bıraktım kalemi elimden. Beni bekleyen sayısız ölü duası karşısında dehşete kapılmıştım.

Rus dilinin en büyük öykü yazarlarından İzak Babel, Odessa'nın zengin kültürünü ölümsüzleştirmişti.

İzak Babel yirmi altı yaşında, insanlık tarihinin en önemli çarpışmalarından birine, Ekim Devrimi'nin kaderini belirleyen Polonya-Sovyetler savaşına, gazeteci ve asker olarak katıldı. Ve yaşadıklarından, edebiyat tarihinin en etkileyici savaş karşıtı öykülerini çıkardı; savaşın insan üzerindeki etkisini, her koşulda insan olmanın destanını yazdı. Parlak bir hayalgücünün duru ve sakin bir anlatımla iç içe geçtiği öyküler, yaşanan gerçeği bütün sarsıcılığıyla sergiliyor.

Maksim Gorki, Babel'in hep bir ironi havası taşıyan öyküleri için, "insanlara gönderilmiş öyküler" diyordu. İlya Ehrenburg, *Kızıl Süvariler*'i değerlendirirken, "Fantezinin gücüyle her şey sarsılmış; hatta fantastik olduğunu söylüyorlar kitabın. Fakat Babel ne gördüyse onu yazmış," şeklinde bir sonuca varıyor. Genç Borges içinse, üslubundaki şiirsellik bazı sahnelerinin tarifsiz şiddetiyle tam bir tezat oluşturmakta.

Kızıl Süvariler, Ergin Altay'ın Rusça aslından yaptığı yetkin çevirisiyle, Türkçede ilk kez eksiksiz yayımlanıyor.

Kapak resmi: FRANCOIS-JOSEPH LUIGI LOIR

ISBN 978-975-07-1478-8

